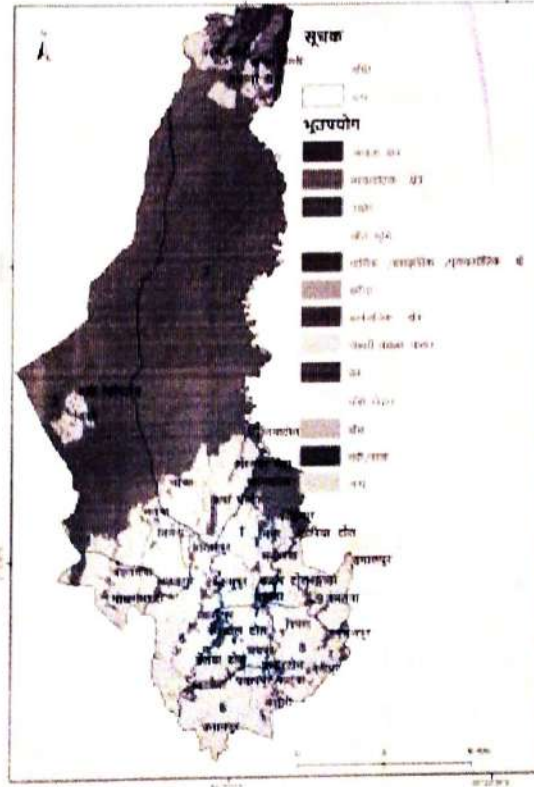

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०७९ Local Disaster and Climate Resilience Plan (LCDRP)

गुजरा नगरपालिका

तयार पार्ने
सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा लि
बानेश्वर, काठमाण्डौ
इमेल: sunakhari.research@gmail.com

विशेष सहयोगि

Islamic Relief
Nepal

विशेष सहयोगि

आर्थिक सहयोग
ग्रामिण विकास केन्द्र नेपाल
(RDC Nepal)
चन्द्रपुर-४ रौतहट

सर्वाधिकार: गुजरा नगरपालिका, रौतहट, मधेश प्रदेश, नेपाल

प्रकाशक

गुजरा नगरपालिका

रौतहट, मधेश प्रदेश, नेपाल

फोन नः ९८४५०२११००/९८५५०४१२३६

E-mail: info@gujaramun.gov.np

Website: https://gujaramun.gov.np/

योजना तर्जुमा तथा प्रकाशन सहयोग

RDC Nepal (ग्रामीण विकास केन्द्र, रौतहट, नेपाल)

सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा लि बानेश्वर, काठमाण्डौ

Islamic Relief Nepal

Islamic Relief USA

निर्माण निर्देशिका

स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८ (Local Disaster Risk Management Plan Guideline, 2068) र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, मस्यौदा, २०७४ (Local Disaster and Climate Resilience Planning Guidelines, 2074) स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८

दस्तावेज

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०७९ गुजरा नगरपालिका, रौतहट, मधेश प्रदेश

योजना निर्माणमा प्राविधिक सहयोग, सहजीकरण, लेखन तथा तयारी

ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर.डी.सी.), रौतहट र सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा.लि, काठमाडौं यो योजनाको निर्माण गुजरा नगरपालिका र गुजरा नगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति सँगको सहकार्यमा भएको हो । योजना निर्माण ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर.डी.सी.), रौतहट र सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा.लि, काठमाडौंको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा गरिएको हो ।

मन्तव्य

विश्वव्यापी चिन्ताको विषय बनेको विपद्को विषयमा भएका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनहरूमा नेपालले समेत विपद् व्यवस्थापनमा प्रभावकारी रूपले काम गर्ने प्रतिबद्धता जनाइसकेको छ । यसै सन्दर्भमा विपद्को पूर्वतयारीका साथ व्यवस्थापन गरेर नागरिकको जनधनको सुरक्षा गर्नु सरकारको दायित्व भित्रको कुरा हो । यसो भएकाले सरकारबाट विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको क्षेत्रमा पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पीकरण, प्रतिकार्य, पुनस्थापना र पुननिर्माण तथा अनुकूलनको कार्यलाई विशेष महत्व दिएको छ ।

नगरपालिकाको सबै वडामा वडास्तरीय सङ्घटनसन्तता तथा क्षमता विश्लेषणपछि नगरपालिकास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा भएको छ । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी "स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका-२०६८" तथा "स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका-२०७४" बमोजिम तयार गरिएको यस योजनाको कार्यान्वयन, नगरपालिकाले पहिचान गरेको जोखिम न्यूनीकरणका लागि सङ्घ, प्रदेश, जिल्लास्थित विषयगत कार्यालयहरू, दातृ निकायहरू, अन्य अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गर्छु ।

यसका साथै यस नगरपालिकामा कार्यरत सबै साझेदार निकायलाई विकासका परियोजनाहरू सञ्चालन गर्दा विकासका विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका विषयहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गरिदिनुहुन आग्रह गर्छु । अन्तमा, यो योजना बनाउन आर्थिक र प्राविधिक सहयोग गर्नुहुने ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर डी. सी), रौतहट र सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा.लि, काठमाडौं प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्छु । यस योजनालाई निर्माण गर्न सहयोग गर्ने नगरपालिकाका कर्मचारीहरू, कार्यपालिका सदस्यहरू, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, तथा प्राविधिक सहयोगी लगाएत सबैमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

धन्यवाद ।

सन्तलाल प्रसाद चौधरी
नगर प्रमुख
सन्तलाल प्रसाद चौधरी
प्रमुख
गुजरा नगरपालिका

जिल्ला प्रशासन कार्यालय
रौतहट, गौर
मधेश प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

नेपाल बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागी, महामारी, हावाहुरी, चट्याङ्ग, असिना, खडेरी, हिमताल बिष्फोट तथा हिमपहिरोको उच्च जोखिममा रहेको मुलुक हो। जलवायु परिवर्तनका कारण पर्ने प्रतिकूल प्रभावबाट पनि नेपाल संवेदनशील अवस्थामा छ।

रौतहट जिल्लामा विगतका केही वर्षबाट नै बाढी, खडेरी, शितलहर, हावाहुरी, डुवान, भूकम्प तथा आगलागीबाट उत्पन्न क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न केही मात्रामा भए पनि पूर्व तयारीका कार्यहरू थालनी भएको छ। विगत र वर्तमानको वास्तविकताको विश्लेषण गरेर बाढीबाट हुने क्षतिलाई कम गर्न आगामी दिनमा विकासका कार्यक्रमहरूमा विपद् व्यवस्थापनलाई प्रत्याभूत गर्न आवश्यक भएको अनुभव नगरपालिका कार्यालयले पनि गरिसकेको छ। संघ संस्थाहरूको सहयोगमा विभिन्न प्रकारका विपद्का व्यवस्थापनको लागि पालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना बनाउन सफल भएकोमा म अत्यन्तै हर्षित भएको छु। यसको लागि सहयोग गर्ने निकाय र व्यक्तिहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

यस योजनाले नगरपालिका स्तरमा विपद् बाट हुने मानवीय असरहरूलाई कम गर्न तथा प्रभावित समुदायको आवश्यकताहरू पूर्ति गर्नका निमित्त समयमा नै एकनासको तथा समन्वयात्मक प्रतिकार्य उपलब्ध गराउने कुरामा म विश्वस्त छु। साथै यस योजनाले जोखिममा रहेका समुदायको सुरक्षित भविष्यको प्रत्याभूतिको लागि विपद्को सामना गर्न नगरपालिकाको क्षमता अभिवृद्धिमा समेत सहयोग पुर्याउनेमा विश्वास गर्दछु।

अन्तमा, यो योजना बनाउन आर्थिक र प्राविधिक सहयोग गर्नुहुने ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर डी. सी), रौतहट र सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा.लि, काठमाडौं प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्छु। साथै स्थानीय तथा वडास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति र सम्पूर्ण राजनीतिक दलबाट निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गर्छु। सबैको साथ र सहयोगले गुजरा नगरपालिकालाई विपद् उत्थानशील नगरपालिकाका रूपमा विकास गर्न सहयोग पुग्ने आशा गरेको छु।

धन्यवाद।

प्रमुख जिल्ला अधिकारी

जिल्ला प्रशासन कार्यालय
रौतहट
मधेश प्रदेश, नेपाल

कृतज्ञता ज्ञापन

प्राकृतिक तथा मानविय क्रियाकलापबाट आकस्मिक वा क्रमिक रूपमा सिर्जना हुने मानविय काबु बाहिरको परिस्थितिबाट उत्पन्न हुन सक्ने अवाञ्छित विपत्तिलाई पुर्णरूपमा रोक्न हामी सक्षम नभएतापनि त्यस्ता विपत्तिको बिश्लेषण, पूर्वानुमान र त्यस बाट पुग्न सक्ने क्षतिको न्यूनीकरण गर्ने उदेश्यले गुजरा नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुर्नलाभका कार्यहरु प्रभापकारी रूपमा कार्यान्यन गर्ने प्रयास भैरहेको छ । आगामी दिनमा आईपर्न सक्ने सम्भावित विपद् बाट उत्पन्न हुने जोखिमको न्यूनीकरण र प्रकोप पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुर्नलाभमा दिशाबोध गराई धनजनको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न यो योजना सफल हुने बिश्वास गरेको छु ।

नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको परिच्छेद-३, दफा ११(२) मा स्थानीय सरकारको विपद्सम्बन्धी अधिकार र गर्नुपर्ने कार्य क्षेत्रको स्पष्ट व्यवस्था छ । विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐनमा स्थानीय तहले नै विपद् व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको काम गर्ने स्पष्ट व्यवस्था छ । यस सन्दर्भमा गुजरा नगरपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण गरेर विपद्को जोखिम कम गर्ने र विपद् भएमा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न योजना बनाएको छ । यस योजनाले गुजरा नगरपालिकालाई विपद्बाट भइरहेको क्षति कम गर्नमा सहयोग पुग्नेछ भन्ने बिश्वास लिएको छु । यसै क्रममा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनअनुसार स्थानीय तहले योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रावधानअनुसार ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर डी. सी), रौतहटको सहयोगमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरेको छ । यस योजनामा भएका क्रियाकलापलाई यस पालिकाले आफ्नो वार्षिक बजेटमा समाहित गर्दै विपद् व्यवस्थापन एवम् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरु गर्नेछ ।

यो योजना बनाउने क्रममा आर्थिक र प्राविधिक सहयोग गर्नुहुने ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर डी. सी), रौतहट र सुनाखरी रिसर्च कन्सल्ट प्रा.लि, काठमाडौं हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस योजना बनाउने क्रममा वडा अध्यक्ष र वडाका जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारीहरु र सरोकारवाला निकायहरु सबैलाई धन्यवाद दिदै यस योजनाको पूर्ण कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता गर्छु ।

धन्यवाद ।

रत्न लामा

नगर उप-प्रमुख

रत्न लामा
उप-प्रमुख
गुजरा नगरपालिका

दुई शब्द

प्रकोप तथा विपद्हरू मूलतः मानवीय क्रियाकलापका कारण हुन्छन् । विपद् आइसकेपछि त्यसको सामना गर्न हामीसँग कति क्षमता छ, सोहीअनुसार नै कति प्रभावित हुन्छौं भन्ने पनि निर्भर गर्छ ।

विगतमा विपद् व्यवस्थापन गर्न प्रतिकार्य योजनामा जोड दिइन्थ्यो । आजभोलि विपद् सहनशीलता र उत्थानशीलताको आखाँबाट हेर्न थालिइको छ । जलवायु परिवर्तको असर र विपद् जोखिमलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय सरकारले आफ्ना गतिविधिमा जलवायु अनुकूलन र उत्थानशील योजना समावेश गर्न आवश्यक छ । जलवायु परिवर्तनको असर र विपद् जोखिम प्रभाव पनि सबभन्दा पहिले स्थानीय तहबाट सुरु हुने भएकाले विपद्सँग सामना गर्न पूर्वतयारी तथा उत्थानशील योजना नभई हुन्न । विपद् जोखिम तथा जलवायु उत्थानशील योजनालाई पालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी सर्वप्रथम सङ्गठन क्षेत्र समुदाय पहिचान गरी सोही बमोजिम स्थानीय स्रोत र साधनलाई अधिकतम परिचालन गर्नुपर्छ ।

स्रोत र साधन परिचालन गर्दा विशेष गरी जोखिममा रहेका वर्ग क्षेत्र, समुदायको समान पहुँच, अर्थपूर्ण सहभागिता र स्वामित्व स्थापना हुने गरी गरिनुपर्छ । सोही कुरालाई आत्मसात गर्दै नेपाल सरकारले जारी गरेका विभिन्न नीति, कानून, प्रतिबद्धता र मार्गदर्शनलाई आधार बनाई स्थानीय सरकार ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गुजरा नगरपालिकाले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरेको हो ।

अन्त्यमा, सबै शुभेच्छुक, सहयोगी र जनप्रतिनिधिहरूको सहयोगमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना बमोजिम आगामी नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयनका लागि प्रतिबद्धता व्यक्त गर्छु ।

धन्यवाद ।

विनोद जयसवाल

नि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

शब्दसङ्क्षेप

केन्द्रीय प्रउस	केन्द्रीय दैवी प्रकोप उद्धार समिति
प्रजिअ	प्रमुख जिल्ला अधिकारी
न.पा	नगरपालिका
गा.पा	नगरपालिका
नविव्यस	नगर स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति
स्थाविव्यस	स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समिति
अ/गैसस	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था
जमौविवि	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग
जिसस	जिल्ला समन्वय समिति
जिदैप्रउस	जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समिति
जिकृविका	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय
जिप्राका	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय
जिशिअ	जिल्ला शिक्षा अधिकारी
जिशिका	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
जिस्वाका	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय
जिजस्वाका	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय
जिपसेका	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय
जुरेस	जुनियर रेडक्रस सर्कल
नेरेसो	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी
नेसे	नेपाली सेना
मविअ	महिला विकास अधिकृत
मविका	महिला विकास कार्यालय
शप्रब	शसस्त्र प्रहरी बल
स्थाविअ	स्थानीय विकास अधिकारी
संरासंविका	संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय विकास कार्यक्रम
साप्रव्यस	सामुदायिक प्रकोप व्यवस्थापन समिति

विपद् व्यवस्थापनमा प्रयोग हुने केही महत्त्वपूर्ण शब्दावली

नेपाली शब्द	अङ्ग्रेजी शब्द
अनुकुलन	Adaptation
भवन निर्माण संहिता	Building Code
क्षमता	Capacity
क्षमता विकास	Capacity Building
जलवायु परिवर्तन	Climate Change
सामना क्षमता	Coping Management
विपद्	Disaster
विपद् जोखिम	Disaster Risk
विपद् व्यवस्थापन	Disaster Management
पूर्वचेतावनी प्रणाली	Early Warning System
आपतकालीन व्यवस्थापन	Emergency Management
वातावरणीय हास	Environmental Degradation
सम्मुखता	Exposure
पूर्वानुमान	Forecast
भौगर्भिक प्रकोप	Geological Hazard
प्रकोप	Hazard
अल्पीकरण	Mitigation
पूर्वतयारी	Preparedness
रोकथाम	Prevention
पुर्नलाभ	Recovery
उत्थानशिल	Resilience
प्रतिकार्य	Response
प्रवलीकरण	Retrofitting
जोखिम	Risk
जोखिम विश्लेषण	Risk Assessment
जोखिम व्यवस्थापन	Risk Management
जोखिम स्थानान्तरण	Risk Transfer
सङ्कटासन्न	Vulnerable
सङ्कटासन्नता	Vulnerability

विपद् व्यवस्थापनमा प्रयोग हुने शब्दावलीहरू

१. प्रकोप (Hazard)

जनधनको क्षति हुने सम्भावना भएका खतरायुक्त घटनाहरूलाई प्रकोप भन्न सकिन्छ। प्रकोपहरू प्राकृतिक र मानव निर्मित दुवै हुन सक्छन्। प्राकृतिक प्रकोपहरूमा भूकम्प, बाढी, खडेरी, गर्मी लहर, चिसो लहर, असिना, हिमपात, चट्टाइ, हावा/हुरी र अन्य पर्दछन् भने महामारी, दुर्घटना, पशु घटना, अनिकाल, आगो (घरेलु/जङ्गली), सर्पको टोकाइ, जनावर र बर्ड फ्लू र प्रदूषण जस्ता प्रकोपहरू मानव सिर्जित हुन्छन्।

२. विपद् (Disaster)

प्राकृतिक वा गैर-प्राकृतिक प्रकोप जसले कुनै पनि स्थानमा खतरापूर्ण अवस्था निम्त्याइ जीविकोपार्जन र वातावरणमा गम्भीर असर पारेको हुन्छ भने त्यस्तो परिस्थितिलाई विपद् भनिन्छ (MoHA, 2017)। विपद् चाँही प्रकोप पछिको परिस्थिति हो जहाँ व्यक्तिगत वा/र पारिवारिक वा/र सामाजिक वा/र सरकारी सेवा प्रभाव गर्ने पद्धतीमा प्रतिकूल असर परेको हुन्छ। त्यस्तो विपत्तिपूर्ण परिस्थितिमा धेरैजसो जनजीवन अकस्मात अस्तव्यस्त हुन पुग्दछ।

३. जोखिम (Risk)

जोखिम भनेको मानव वा पारिस्थितिक प्रणालीहरूको लागि प्रतिकूल परिणामहरूको सम्भाव्यता हो, जसलाई प्रकोपको मात्रा, संकटासन्नताको अवस्था र तत्त्वसंग जुध्ने क्षमताले प्रभाव पर्दछ। यस अर्थमा विपद् जोखिम आकलनले भविष्यमा हुनसक्ने प्रतिकूल प्रभावहरूको सम्भावनालाई जनाउँछ। जलवायु परिवर्तनको सन्दर्भमा जोखिमलाई मानव वा पारिस्थितिक प्रणालीहरूको लागि प्रतिकूल परिणामहरूको सम्भाव्यताको रूपमा अर्थ्याउन सकिन्छ (IPPC, 2020)।

४. संकटासन्नता (Vulnerability)

संकटासन्नता भनेको प्रकोप प्रक्षयात् प्रतिकूल रूपमा प्रभावित हुने प्रवृत्ति वा पूर्वस्थिति हो, जसलाई प्रकोप संवेदनशीलता वा हानिको संभावना र त्यसलाई सामना गर्न वा अनुकूलन गर्ने क्षमताको मात्रा आदि तत्वहरूले निर्धारण गर्दछ (IPPC, 2022)।

५. क्षमता (Capacity)

क्षमता भन्नाले विपद् जोखिम व्यवस्थापन गरि खतरा कम गर्न वा अनुकूलतालाई बलियो बनाउन व्यक्ति, पारिवारिक देखि समुदाय, संस्था वा समाज सम्ममा उपलब्ध सबै शक्ति, विशेषता र स्रोतहरूको संयोजनलाई जनाउँछ (UNDRR, 2022)। भौतिक, सामाजिक, र सांस्कृतिक पूर्वाधार र संरचनाहरू देखि लिएर सामाजिक सम्बन्ध/पहुँच/ नेतृत्व र व्यवस्थापन जस्ता सामूहिक विशेषता/ज्ञान/ सीपहरूले विपद् जोखिमसंग जुध्ने क्षमतालाई निर्धारण गर्दछ।

६. जलवायु परिवर्तन (Climate Change)

जलवायु परिवर्तन भन्नाले समयसँगै जलवायुको स्थितिमा भएको परिवर्तनलाई जनाउँछ, जसको कारण प्राकृतिक परिवर्तनशीलता वा मानव गतिविधि वा दुवै हुन सक्दछन (UNFCCC, २०११)। यस प्रतक्ष्य सरोकार हावा, पानी र तापक्रममा आउने परिवर्तन अलि बढी हुन्छ। पानी पर्ने समयमा परिवर्तन हुनु, निरन्ता अतिवृष्टि हुनु वा खण्डवृष्टि हुनु, लामो समयसम्म खडेरी पर्नु, वायुको आद्रतामा न्युनता आउनु वा वृद्धि हुनु, निरन्ता तापक्रम बढ्दै जानु र मौसममा अनपेक्षित विचलन देखिनुलाई नै वैज्ञानिकहरूले जलवायु परिवर्तन मानेका छन्। अथवा दशकौं वा त्यो भन्दा लामो अवधिसम्म कायम जलवायुको अवस्थामा प्राकृतिक वा मानवीय कारणले हुने परिवर्तन हो।

७. अनुकूलता (Adaptation)

मानवीय प्रणालीहरूमा अनुकूलनलाई वास्तविक वा अपेक्षित जलवायु र त्यसका प्रभावहरूलाई मध्यस्थ हानि वा लाभदायक अवसरहरूको फाइदा लिनको लागि समायोजन गर्ने प्रक्रियाको रूपमा परिभाषित गर्न सकिन्छ (IPPC, २०२२)।

८. रोकथाम (Prevention)

रोकथाम भनेको विद्यमान र नयाँ प्रकोप जोखिमहरूबाट बच्नका लागि गरिने गतिविधिहरू र उपायहरू हुन्। कुनै-कुनै जोखिम पूर्णरूपमा हटाउन नसक्ने हुँदा, रोकथामले क्षति कम गर्नकालागि मद्दत गर्दछ।

९. अल्पिकरण (Mitigation)

प्रकोपको असर वा प्रभावलाई कम गर्नका लागि सञ्चालन गरिने कार्य वा उपायहरूलाई बुझिन्छ। प्राय प्राकृतिक प्रकोपहरू पूर्ण रूपमा रोक्न सकिँदैन, तर तिनीहरूको मात्रा वा गम्भीरतालाई विभिन्न रणनीति र कार्यहरूद्वारा कम गर्न सकिन्छ। न्यूनीकरण उपायहरूमा ईन्जिनियरिङ् प्रविधिहरू र जोखिम-प्रतिरोधी निर्माणका साथै सुधारिएको वातावरणीय र सामाजिक नीतिहरू र जनचेतना समावेश छन्।

१०. विपद् पूर्वतयारी (Preparedness)

सम्भावित, आसन्न वा वर्तमान प्रकोपहरूको प्रभावकारी रूपमा पूर्वानुमान, रोकथाम र असर न्यूनीकरणका साथै विपद् परिरहँदा र परिसकेपछि यसबाट उत्पन्न परिस्थितिको सामना गर्नका लागि पहिले नै तयार भएर बस्नुलाई बुझिन्छ। विपद् पूर्वतयारी ठोस विश्लेषणमा आधारित हुनु पर्दछ, जसमा आकस्मिक योजना, उपकरण र आपूर्तिको भण्डारण, समन्वय, निकासी र सार्वजनिक सूचनाको व्यवस्थाको विकास, र सम्बन्धित प्रशिक्षण र पुर्व अभ्यास जस्ता गतिविधिहरू समावेश हुनु पर्दछ।

११. पूर्व सूचना प्रणाली (Early Warning System)

जोखिम मूल्याङ्कन, अनुगमन, पूर्वानुमान, भविष्यवाणी र सञ्चार क्षमताहरूको सँगालो जसले जोखिममा रहेका मानिसहरूलाई समयमै खबर आदान-प्रदान गर्दै सुरक्षित स्थानमा पुग्न मद्दत गर्दछ।

१२. प्रतिकार्य (Response)

विपद्को घटनाको बेला वा त्यसपश्चात् तत्कालै जीवन रक्षा गर्ने उद्धारजस्तो आपत्कालीन सेवा र नागरिक सहयोग, स्वास्थ्यसम्बन्धी असरहरू न्यून गर्ने, आम नागरिकको सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने तथा प्रभावित व्यक्तिहरूका आधारभूत जीविकोपार्जन खाँचोहरू परिपूर्ति गर्ने प्रयोजनका लागि गरिने प्रावधानहरू नै प्रतिकार्य हो। प्रकोप प्रतिकार्य मुख्यतया तत्काल र अल्पकालीन आवश्यकताहरूमा केन्द्रित हुने भएकोले चलनचल्तीको भाषामा राहत पनि भनिन्छ।

१३. खोज ता उद्धार (Search and Rescue)

भत्किएका संरचनाहरूमा पुरिएका वा जमिनमा च्यापिएका वा बाढीले बगाएका वा डुबाएका वा अन्य प्रकोपले घाईते बनाएका व्यक्तिहरूलाई खोजी गरेर पत्ता लगाई उनीहरूको जीवन रक्षाको लागि पुरिएका ठाउँबाट सुरक्षित साथ सुरक्षित स्थानमा ल्याइने कार्यलाई नै खोज तथा उद्धार भनिन्छ। यस कार्यमा प्रभावितहरूलाई प्राथमिक उपचार साथसाथै आवश्यकता अनुसार अग्रवर्ति उपचारको समेत व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ।

१४. राहत (Relief)

विपद्बाट प्रभावित भएकाहरूको लागि आधारभूत आवश्यकता (खाधान, लत्ताकपडा, पानी, प्राथमिक उपचार, स्वास्थ्य सेवा, बसोबास, सुरक्षा, मनोसामाजिक परामर्श सेवा) उपलब्ध गराउनुलाई राहत भनिन्छ।

१५. प्रत्युब्लब्धि वा पुर्नलाभ (Recovery)

विपद्बाट प्रभावित व्यक्ति वा समुदायलाई विपद् आउनु भन्दा अगाडि जस्तै सामान्य अवस्थामा ल्याउन गरिने पुर्नस्थापन र पुननिर्माण जस्ता गतिविधिहरूलाई पुर्नलाभ भनिन्छ।

१६. पुनः स्थापना (Rehabilitation)

विपद्को घटनाका कारण मानव समुदाय विस्थापित हुन सक्दछ। यसरी विस्थापित भएका परिवारको उचित स्थान हेरी तत्काल अस्थायी बसोबासको व्यवस्था मिलाउनुलाई पुनःस्थापना भनिन्छ। आपत्कालिन सामान्य नहुँदा सम्मको संक्रमणकालिन अवस्थामा प्रकोपको कारण विस्थापितहरूलाई अस्थायी बसोबास गराउने कार्य हो।

१६. पुनर्निर्माण (Reconstruction)

विपद् प्रभावितहरूको लागि घर निर्माण वा मर्मत, अत्यावश्यक सेवा सुविधाका संरचना र सामाजिक तथा आर्थिक गतिविधिहरूको स्थायी समाधानका लागि गरिने विकासका कार्य नै पुनर्निर्माण हो। यस अन्तर्गत भत्केका घर तथा अन्य संरचनाको निर्माण वा मर्मतसम्भार गर्दा भविष्यमा पर्न सक्ने प्रकोपलाई समेत ध्यानमा राखी निर्माण कार्य गरिन्छ र अवरुद्ध भएका सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा समेत सुधार गर्ने प्रयास गर्ने गतिविधिहरू सञ्चालन गरिन्छ।

१७. उत्थानशील (Resilience)

समयमै विपत्तको प्रभावलाई प्रतिरोध/ अनुकूलन/ रूपान्तरण/ पुनः प्राप्ति गर्ने समुदाय वा समाजको र प्रणालीको क्षमतालाई उत्थानशीलता भनिन्छ।

विषय सूची

१.१ गुजरा नगरपालिकाको संक्षिप्त अवस्था	१
१.१.१ नगरपालिकाको परिचय	१
१.१.२ भूउपयोग	३
१.१.३ आर्थिक स्थिति	५
१.१.४ सामाजिक- साँस्कृतिक अवस्था	५
१.१.५ सडक मार्ग	५
१.१.६ पुल तथा पुलेसाको विवरण	८
१.१.७ जनसंख्या तथा घरधुरी	११
१.२ योजनाको परिचय	१९
१.२.१ योजनाको पृष्ठभूमि	१९
१.२.२ योजनाको उद्देश्य	२२
१.२.३ योजनाको आवश्यकता र महत्त्व	२३
१.२.४ योजनाको सिमा	२४
१.२.५ योजना निर्माण प्रक्रियाविधि	२४
१.२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति	३०
२.१ प्रकोपको विश्लेषण	३३
२.१.१ मौषमी, वाली र प्रकोप पात्रो	३३
२.१.२ सहभागिता मुलक प्रकोपको पहिचान तथा प्रथामिकरण	३५
२.१.३ विगतमा विपदबाट भएको क्षति विवरण	३९
२.१.४ नगरपालिकाको संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण	४०
२.२ जोखिम विश्लेषण	४३
२.२.१ प्रमुख प्रकोपहरुको जोखिमको भौगोलिक वितरण	४३
२.२.२ प्रकोप जोखिम निवारण/न्यूनीकरणका उपायहरु	५०
२.३ संस्थागत विश्लेषण	५९
२.४ श्रोत सामग्रीको विश्लेषण	६२

३.१	दिर्घकालिन सौच	६८
३.२	परिकल्पना	६८
३.३	ध्येय	६८
३.४	लक्ष्य	६८
३.५	उद्देश्य	६८
३.६	रणनीति	६९
३.७	कार्यान्वयन कार्यनीति	७०
३.८	स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यक्रमहरू (क्रियाकलापहरू).....	७०
३.९	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पकरण र अनुकूलनका योजनाहरू	७१
३.९.१	नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय	७१
३.९.२	जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि	७१
३.९.३	जोखिम न्यूनीकरण.....	७५
३.९.४	आपतकालीन पूर्वतयारी	८४
३.१०	विपद्को समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	८९
३.११	विपद् पश्चातका क्रियाकलापहरू	९३
४.१	स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन.....	९५
४.२	योजनाको अध्यावधिकता	९६
५.१	निष्कर्ष	९७
	सन्दर्भ सामग्री	९८
	अनुसूची: १ नगर विपद् व्यवस्थापन समिति तथा उपसमितिहरू	९९
	अनुसूची २: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार.....	१०१
	अनुसूची ३: उपसमितिहरूको काम, कर्तव्य तथा अधिकार	१०२
	अनुसूची ४: कार्यक्रमको केहि झलक	१०७

तालिका सूची

तालिका १: गुजरा नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन.....	१
तालिका २: भूमिको प्रकारको आधारमा क्षेत्रफल.....	३
तालिका ३: नगरभित्रका सडक संजालका विवरण.....	५
तालिका ४: वडागत रुपमा रहेको पुल पुलेसा सम्बन्धि विवरण.....	८
तालिका ५: वडाअनुसार परिवार तथा जनसङ्ख्या वितरण.....	११
तालिका ६: उमेर समुह अनुसार जनसङ्ख्या वितरण.....	१२
तालिका ७: जातजातिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण.....	१३
तालिका ८: मातृभाषाको अनुसार जनसङ्ख्या वितरण.....	१४
तालिका ९: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण.....	१५
तालिका १०: मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण.....	१६
तालिका ११: खानेपानीको श्रोत अनुसार घरधुरी संख्या.....	१७
तालिका १२: शौचालयको किसिमनुसार घरधुरी संख्या.....	१८
तालिका १३: खाना पकाउने इन्धनको किसिमनुसार घरधुरी संख्या.....	१८
तालिका १४: बत्तीको श्रोतअनुसार घरधुरी संख्या.....	१९
तालिका १५: मौसमी पात्रो.....	३३
तालिका १६: बाली पात्रो.....	३४
तालिका १७: प्रकोप पात्रो.....	३५
तालिका १८: नगर प्रकोप स्तरीकरण.....	३६
तालिका १९: वडास्तरीय प्रकोप प्रथामिकरण.....	३७
तालिका २०: विपदको क्षेत्र अनुसार क्षति विवरण (परिवार संख्या).....	३९
तालिका २१: वडागत विपदबाट भएको मानवीय क्षति विवरण.....	३९
तालिका २२: प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता.....	४१
तालिका २३: बाढी/डुबान/नदी कटान जोखिम रहेका घरधुरीहरू.....	४६
तालिका २४: प्रकोपका कारण र सम्भावित प्रभावहरू.....	५१
तालिका २५: प्रकोप समाधानको उपायहरू.....	५४
तालिका २६: संस्थागत विवरण.....	६०
तालिका २७: गुजरा नगरपालिकाको स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँचको विवरण.....	६३
तालिका २८: जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू.....	७२
तालिका २९: जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू.....	७५

तालिका ३०: आपतकालीन पूर्वतयारीका कार्यक्रमहरू.....	८४
तालिका ३१: विपद्को समयका प्रतिकार्यका कार्यक्रमहरू.....	८९
तालिका ३२: विपद् पश्चातका क्रियाकलापहरू.....	९३

चित्र सूची

चित्र १: गुजरा नगरपालिकाको अवस्थिति.....	२
चित्र २: गुजरा नगरपालिकाको भू-उपयोग.....	४
चित्र ३: गुजरा नगरपालिकाको जनसंख्या पिरामिड.....	१३
चित्र ४: गुजरा नगरपालिकाको मातृभाषाको अनुसार जनसङ्ख्या वितरण.....	१५
चित्र ५: गुजरा नगरपालिकाको मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण.....	१७
चित्र ६: रौतहट जिल्लाको तापक्रम र वर्षातको प्रक्षेपण.....	२१
चित्र ७: वर्षाको मासिक विवरण.....	२२
चित्र ८: स्थानीय विपद् तथा जलावायु उत्थानशिल योजना तर्जुमा प्रक्रिया.....	२६
चित्र ९: स्थानीय विपद् तथा जलावायु उत्थानशिल योजना निर्माणका चरणहरू.....	२७
चित्र १०: विपद् ब्यवस्थापन चक्र.....	३०
चित्र ११: पहिरोको सम्बेदनशिलता.....	४३
चित्र १२: खोला धार परिवर्तनको गरेको क्षेत्रमा बस्ती विस्तार, इस्लामपुर, गुजारा खोला.....	४४
चित्र १३: खोला धार परिवर्तनको नमुना, गुजारा-लमहा खोला.....	४४
चित्र १४: बाढी सम्बेदनशिलता, गुजारा नगरपालिका.....	४५
चित्र १५: शीतलहरको प्रभावको विवरण.....	४७
चित्र १६: गर्मीलहरको प्रभावको विवरण.....	४७
चित्र १७: हावा/हुरीको संवेदनशीलता.....	४८
चित्र १८: भूकम्पीय जोखिम.....	४९
चित्र १९: गुजारा नदी तटीय क्षेत्रमा रहेका इट्टाभट्टा हरू.....	४९
चित्र २०: प्रदूषणको दृष्टिकोणले सम्बेदनशिलता.....	५०
चित्र २१: नगरको संस्थागत विश्लेषण.....	५९

खण्ड १: प्रारम्भिक परिचय

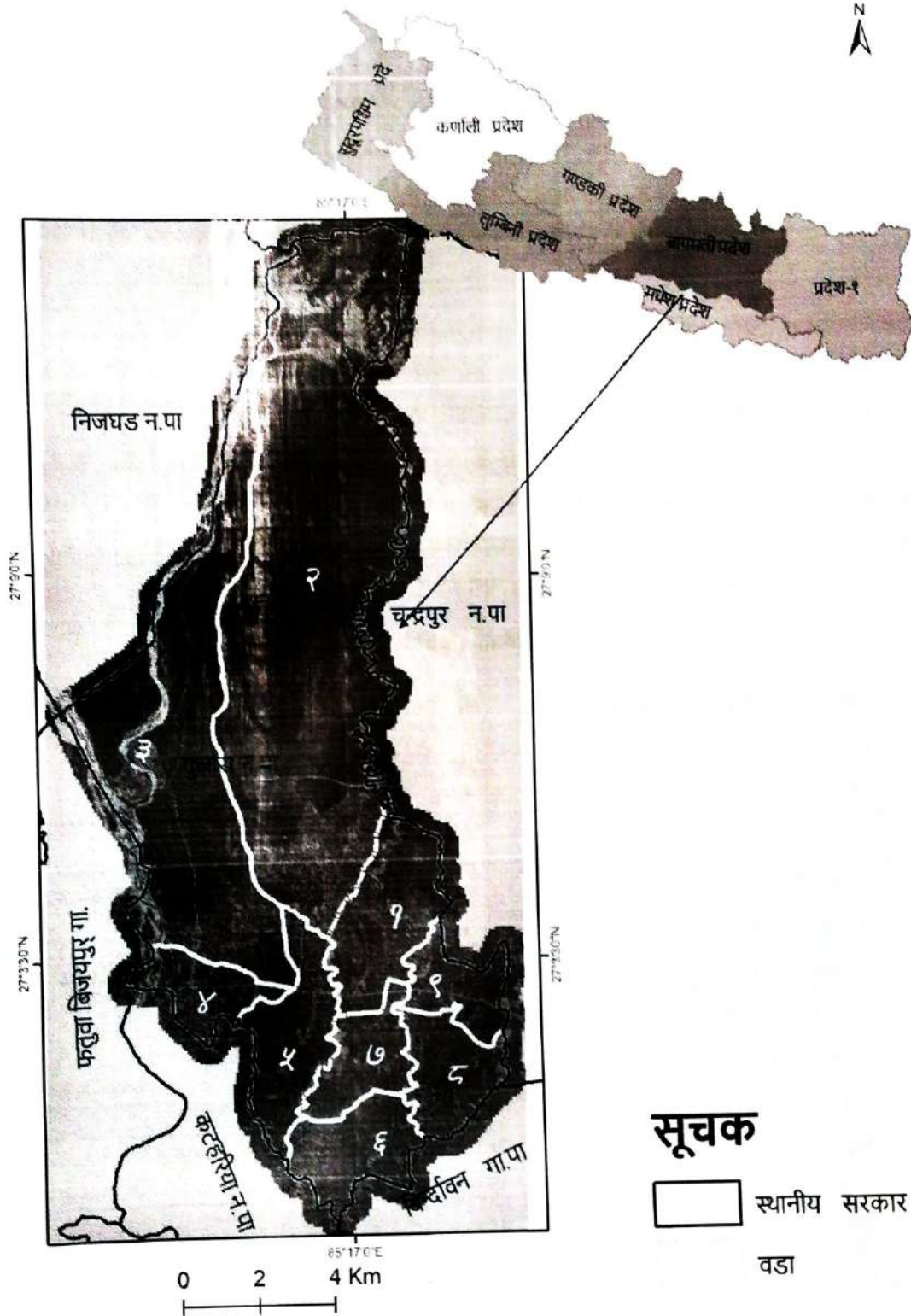
१.१ गुजरा नगरपालिकाको संक्षिप्त अवस्था

१.१.१ नगरपालिकाको परिचय

गुजरा नगरपालिका मधेश प्रदेश अन्तरगत रहेको रौतहट जिल्लाको उत्तर तर्फ अवस्थित छ। यस जिल्लामा १८ वटा नगरपालिका र २ वटा गाउँपालिका रहेका छन्। यो नगरपालिका समुन्द्र सतह सपेक्षमा ८८ देखि ८४७ मिटर उचाईमा फैलेको छ। यो नगरपालिका २७ डिग्री ० मिनेट २३.४९ सेकेन्ड देखि २७ डिग्री १३ मिनेट ५८.६ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश र ८५ डिग्री १२ मिनेट ४९.६ सेकेन्ड देखि ८५ डिग्री १९ मिनेट ३८.७ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ (चित्र १)। साबिकको ५ वटा गाबिसहरू सिमरा भवानीपुर, प्रतापपुर पल्लुवा, लक्ष्मीपुर दोस्तिया, रंगपुर र कनकपुर मिलेर बनेको यो नगरपालिका १५०.३३ वर्ग कि. मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ (तालिका १)। यस नगरपालिकाको पूर्वमा चन्द्रपुर नगरपालिका र वृन्दावन नगरपालिका रहेको छ भने पश्चिममा फतुवा विजयपुर नगरपालिका, कटहरिया नगरपालिका र बारा जिल्ला पर्दछ। साथै उत्तरमा चन्द्रपुर नगरपालिका र मकवानपुर जिल्ला पर्दछ भने दक्षिणतर्फ कटहरिया र गरुडा नगरपालिका पर्दछ। पूर्वमा घाघी नदी र पश्चिममा बकैया नदीले छोएको यस नगरपालिकाभित्र हुदै लम्हा खोला, गुजरा खोला, सथियारी खोला र धनसार खोला बगेको छ।

तालिका १: गुजरा नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन

वडा नं.	समावेश गरिएका साबिक गाबिस	साबिक वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि. मि.)
१	रंगपुर	१,२,६,७,८,९	१०.४६
२	रंगपुर	३-५	६५.६४
३	कनकपुर	३-६	३५.९७
४	कनकपुर	१,२,७,८,९	४.९७
५	लक्ष्मीपुर दोस्तिया	१-९	८.९६
६	प्रतापपुर पल्लुवा	३,६,७,८	६.९१
७	प्रतापपुर पल्लुवा	१,२,४,५,९	५.८७
८	सिमरा भवानीपुर	१,६,७,८	६.५९
९	सिमरा भवानीपुर	२,३,४,५,९	४.९६
	जम्मा		१५०.३३

चित्र १: गुजरा नगरपालिकाको अवस्थिति

नगरपालिकाको सेरोफेरोमा थुप्रै खोलाहरू भएतापनि पूर्व र पश्चिम दिशाबाट हेर्दा गुजरा खोलाबीच भागमा पर्ने भएकाले सोही खोलाको नामबाट यो नगरपालिकाको नामाकरण गरिएको हो। यस नगरपालिकामा ९ वटा वडाहरू रहेका छन्। नगरपालिकाको केन्द्र साविकको सिमरा भवानीपुरमा रहेको छ। यस नगरपालिकाको वडा-२ चुरे सम्म फैलिएको भएपनि त्यस क्षेत्रका अरुण वस्ति, इपिल वस्ति र भलायोटा र ब्यवारिक र राजनैतिक अधिकारका हिसाबले चन्द्रपुर नगरपालिकासंग जोडिएका छन्।

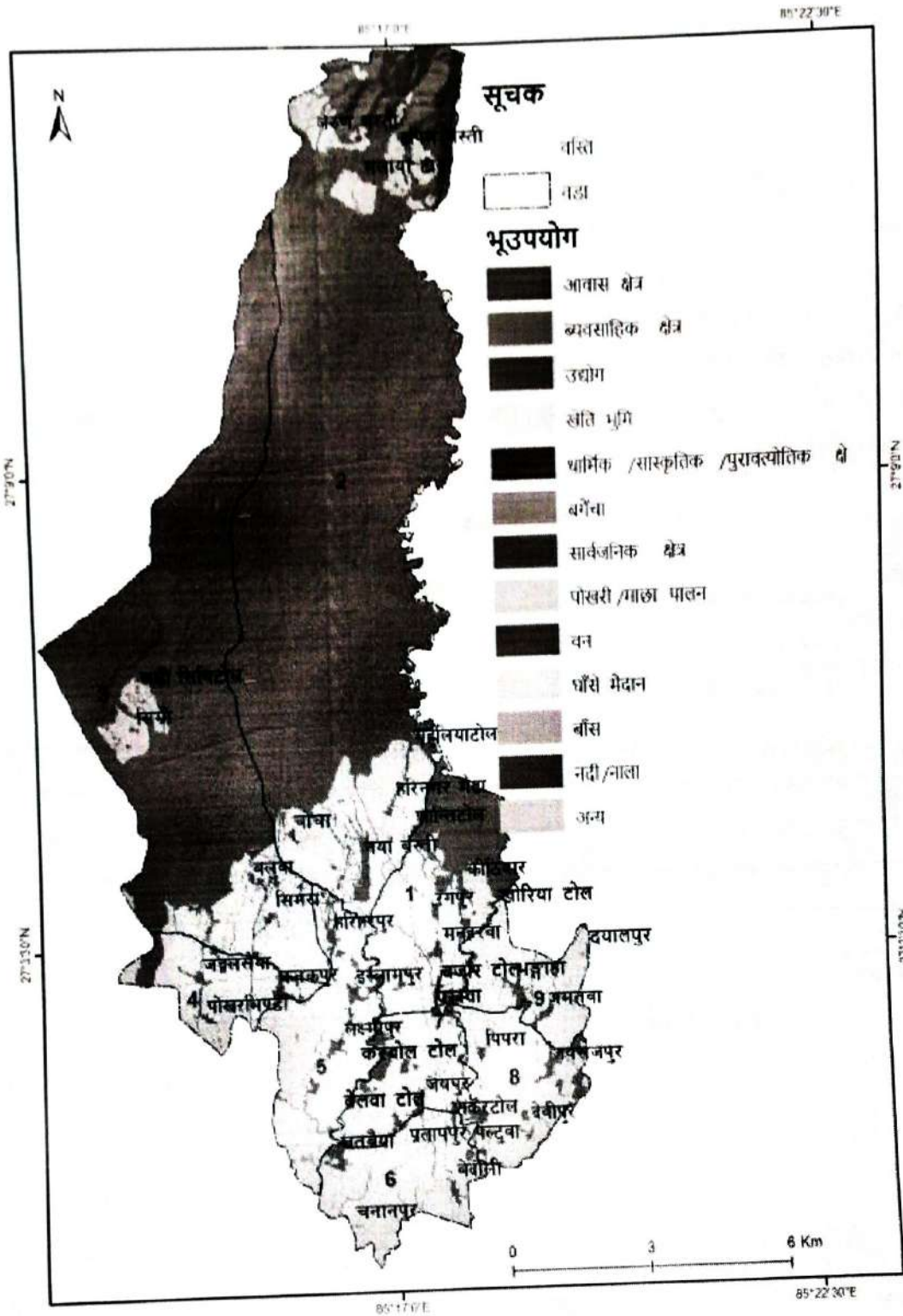
१.१.२ भूउपयोग

भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले गुजरा नगरपालिका उत्तरमा चुरे र दक्षिणमा भावर हुँदै तराई सम्म फैलेको छ। भावर र तराईका अधिकांश भूभाग समथर छ। यस नगरपालिकाको २.२८ % भूभाग आवास क्षेत्र भने ३५.७७% उर्वर खेतीयोग्य जमिन रहेको छ (तालिका २)। नजिकका अन्य स्थानीय सरकारको तुलनामा यो नगरपालिका वन पैदावरको हिसाबले सम्पन्न देखिन्छ, जहाँ वनजङ्गलले ४४.९% भूभाग ओगटेको छ (चित्र २)। त्यसैगरी पोखरी तथा तालतलैयाले ०.२३% भूभाग ओगटेको छ।

तालिका २: भूमिको प्रकारको आधारमा क्षेत्रफल

भूउपयोग	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि)	प्रतिसत (%)
आवास क्षेत्र	३.४३	२.२८
ब्यवसाहिक क्षेत्र	०.०५	०.०३
उद्योग	०.६४	०.४३
सार्वजनिक क्षेत्र	१.३५	०.९०
खेति भूमि	५३.८०	३५.७७
वन	८१.०१	५३.८५
बाँस	०.१०	०.०७
बगैचा	०.२०	०.१३
घाँसे मैदान	०.२४	०.१६
धार्मिक/सास्कृतिक/पुरावत्योतिक क्षेत्र	०.०५	०.०४
पोखरी/माछा पालन	०.३५	०.२३
नदी/नाला	९.१२	६.०७
अन्य	०.०९	०.०६

(स्रोत: नापी विभाग, २०७७)

चित्र २: गुजरा नगरपालिकाको भू-उपयोग

१.१.३ आर्थिक स्थिति

यस नगरपालिकाको स्थानीय अर्थतन्त्र कृषिमा आधारित रहेको छ र यहाँका करिब ७० देखि ८० प्रतिशत घरपरिवार कृषिमै संलग्न रहेका छन्। प्रशस्त खेतीयोग्य जग्गा रहेको यस नगरपालिकामा गुजरा खोला, लम्हा खोला र लाल बकैया नदी हुनाले सिचाईको सुविधा प्रशस्त मात्रामा उपलब्ध छ। अबल जमिनको तुलनामा दोगम, सिम र चहार खेतको क्षेत्रफल ज्यादै कम रहेको छ। खेती प्रणाली हेर्दा यहाँ खाद्य बाली र नगदे बाली दुवै लगाउने गरेको पाइन्छ। प्रमुख बालीको रूपमा धान रहेता पनि मकै, गहुँ, दलहन, तेलहन बालीको पनि यहाँ खेती हुने गरेको छ। औद्योगिक क्षेत्रको प्रचुर सम्भावना बोकेता पनि यस नगरपालिकामा हालसम्म सिमित उद्योगहरू मात्र रहेका छन्। केही वडामा रहेका ईटा उद्योगबाहेक नगरपालिकाभित्र खासै ठुलो उद्योगहरू संचालनमा रहेका छैनन्।

१.१.४ सामाजिक- साँस्कृतिक अवस्था

धार्मिक दृष्टिकोणले हेर्दा यस नगरपालिकाभित्र हिन्दु धर्म मान्ने समाजको बाहुल्यता रहेको छ भने केही समुदायले मुस्लिम, बौद्ध र इसाई धर्म मान्ने गरेको पाइन्छ। यस नगरपालिकामा अन्य धर्मालम्बीहरूको उपस्थिति एकदमै न्यून रहेको छ। जातिगत रूपमा हेर्दा यस नगरपालिकामा थारु जातिको बाहुल्यता रहेको छ भने मुस्लिम समुदाय दोस्रो स्थानमा रहेको छ। यँहा मधेसी जातीहरू- यादव, चौधरी, मन्डल, तेली, मुसहर, कानुन, चमार, पाश्चान, माझी आदि र पहाडी जातहरू- ब्राहमण, क्षेत्री, भोटे, शेर्पा, राई, लिम्बु जातीका समुदायहरूको समेत यो क्षेत्रमा वसोबास रहेको छ।

यस नगरपालिकामा बस्ने घरपरिवारहरूले आफ्नो जाती र समुदाय अनुसार विभिन्न चाडपर्वहरू मनाउने गर्दछन्। हिन्दु धर्मालम्बीहरूले विशेषतः दशैं, तिहार, छठ, होली, माघे सक्रान्ती, शिवरात्री, झिझिया पर्व र विभिन्न मेलाहरू मनाउने गर्दछन् भने मुस्लिम धर्मालम्बीहरूले इद, बक्रिद, सोभरात, जुमा, मोहरम, सबेबात मनाउने गर्दछन्। त्यसैगरी क्रिश्चियन धर्म मान्नेहरूले क्रिस्मश डे, डिक्फेष्टे र स्टार सन्डेलाई आफ्नो मुख्य चाडको रूपमा मान्ने गर्दछन्।

१.१.५ सडक मार्ग

यस नगरपालिका पूर्व-पश्चिम राजमार्ग छोएको छ र नगरका भित्रि वस्तीहरूमा पनि राम्रै सडक संजाल विस्तार भएको छ (तालिका ३)। नगरका मुख्य-मुख्य सडक खण्डहरू कालोपत्र छन् भने अधिकांश ठुला वस्तीलाई जोड्ने कम्तिमा ग्राभेल गरिएको छ भने कुनै ठाउँमा कच्ची रहेका छन्।

तालिका ३: नगरभित्रका सडक संजालका विवरण

वडा नम्बर	सडकको नाम	लम्बाई (कि.मि)	लाभान्वित जनसङ्ख्या
१	मनहर्वा बजार देखि शान्तिटोल सडक मार्ग	२.५	७०००

वडा नम्बर	सडकको नाम	लम्बाई (कि.मि)	लाभान्वित जनसङ्ख्या
	मनहर्वा पूर्णितोल सडक मार्ग	०.५	१५००
	रंगपुर कोठियार सडक मार्ग	१	१४००
	मनहर्वा गौरमतोल नहर सडक मार्ग	१.५	१५००
	मनहर्वा कटानी सडक मार्ग	१	८००
	कोठियार सथीयारी खोला सडक मार्ग	०.५	५००
२	हरिहरपुर कटानी मैडा सडक मार्ग	५	१२०००
	कटानी चोचा मैडा सडक मार्ग	३	२०००
	चोचा रंगपुर कटानी सडक मार्ग	४	८०००
	हरिहरपुर कटानी धन्सार सम्म पूर्व पश्चिम राजमार्ग सडक मार्ग	१३	५०००
	शान्तिटोल गौरमतोल मैडा सडक मार्ग	२.५	३०००
	चोचा मैडा चपुर सडक मार्ग	१३	१२००
	मैडा कटानी ब्रह्मणटोल सडक मार्ग	३	९००
	बागमती नहर सडक मार्ग	१.५	४५०
३	बागमती नहरको डिल सडक मार्ग	०.३	१०००
	कटहरिया जंगलसहिया सडक मार्ग	५	२०००
	सिमरी निजगढ सडक मार्ग	१०	१०००
	कनकपुर पानीटंयाकी देखि सिमरा सडक मार्ग	०.५	५००
	बालुवा हरिहरपुर सडक मार्ग	१.५	८००
	सिमरा देखि नयाटोल सडक मार्ग	०.५	२००
	बालुवा सिमरी सडक मार्ग	५	९००
	सिमरा जंगलसहिया सडक मार्ग	२	४५०
४	कनकपुर बजार देखि कनकपुर पशियारिटोल सडक मार्ग	०.५	५००
	बालचनपुर जंगलसहिया सडक मार्ग	२	१००००
	कटहरिया जंगलसहिया सडक मार्ग	१	४०००
	कनकपुर जमुनिया सडक मार्ग	१	१०००
	कनकपुर सिमरा सडक मार्ग	०.५	५००
	कनकपुर लक्ष्मपुर सडक मार्ग	१	५००
	पोखरभिण्डा जमुनिया सडक मार्ग	१	१२००
	जंगलसहिया गरजा सडक मार्ग	१	९००
	कनकपुर हरिहरपुर सडक मार्ग	०.५	४५०
	कनकपुर गाउँ देखि कनकपुर बजार सडक मार्ग	०.२	५००

वडा नम्बर	सडकको नाम	लम्बाई (कि.मि)	लाभान्वित जनसङ्ख्या
	पोखराभिण बक्यौ खोला सडक मार्ग	०.८	१२००
	जगलसहिया बौधीटोल सडक खण्ड	१	९००
५	इक्ष्वापुर हरिहरपुर सडक मार्ग	०.३	१०००
	इक्ष्वापुर लक्ष्मीपुर	५	२०००
	सोनारडिह हरिहरपुर सडक मार्ग	१०	१०००
	लक्ष्मीपुर कनकपुर सडक मार्ग	०.५	५००
	लक्ष्मीपुर खतबैया सडक मार्ग	०.५	५००
	लक्ष्मीपुर जमुनिया सडक मार्ग	०.५	२००
	लक्ष्मीपुर प्रतापपुर पल्लुवा सडक मार्ग	५	९००
६	खतबैया देखि लक्ष्मीपुर जाने बाटो	०.३	३००
	खतबैया देखि विर्ता जाने बाटो	०.३	२५०
	छेदी चोक सडक मार्ग	१	५००
	पल्लुवा खतबैया सडक मार्ग	२	१०००
	खतबैया देखि डुमरिया	३	१०००
	खतबैया औरही डीह सडक मार्ग	३	३५०
	खतबैया पल्लुवा बेदैली सडक मार्ग	२	५००
७	बागमती नहरको डिल/ सडक मार्ग	२	१००००
	परसवा औरहीडी सडक मार्ग	१	४०००
	औरहीडी प्रतापपुर पल्लुवा सडक मार्ग	१	४०००
	करबोल पूर्णीटोल सडक मार्ग	०.५	२०००
	करुणीटोल खतबैया सडक मार्ग	२.५	२०००
	सलेस विणटोल सडक मार्ग	१	१२००
	पल्लुवा बजार देखि औरहीडी सडक मार्ग	१	९००
	कासी चौधरीको घर देखि रामपुर सम्म सडक मार्ग	०.५	४५०
	औरहीडी देखि खतबैया सडक मार्ग	१	५००
	शेख टोल पिपरा सडक मार्ग	१	१२००
८	जराजपुर देवीपुर सडक मार्ग	१.१	१२००
	जराजपुर हर्साहा सडक मार्ग	१.५	२०००
	जराजपुर अम्तवा सडक मार्ग	०.३	८००
	देवीपुर जोगौलिया सडक मार्ग	१.२	५००
	देवीपुर जराजपुर २ नं. सडक मार्ग	१.३	८००
	देवीपुर हर्साहा सडक मार्ग	३	२०००

वडा नम्बर	सडकको नाम	लम्बाई (कि.मि)	लाभान्वित जनसङ्ख्या
	जोगौलिया बेदौलि सडक मार्ग	१	२५०
	जोगौलिया पल्टुवा सडक मार्ग	०.३	१५०
	जोगौलिया पिपरा सडक मार्ग	१.२	४५०
	पिपरा भवानीपुर सडक मार्ग	२	२००
	भवानीपुर जोगौलिया सडक मार्ग	२.१	२५०
९	अम्तावा देखि लम्हा सडक मार्ग	४.५	१०००००
	दयालपुर भवानीपुर सडक मार्ग	१.५	२०००
	अम्तावा दयालपुर सडक मार्ग	१.३	६००
	भवानीपुर भंगहा सडक मार्ग	०.५	१५००
	सतौनटोल सडक मार्ग	०.५	४००
	बागमती नहर सडक मार्ग	३.५	५०००
	भवानीपुर बजार देखि भवानीपुर गाँउ सम्म सडक मार्ग	०.५	३००
	भगहा बोडिङ्ग देखि पिपरा जाने सडक खण्ड	१	४५०
	भवानीपुर बजार देखि बनबहुअरी नहर सम्म जाने सडक मार्ग	१.५	३५०
	भगहा देखि लम्हा खोला सडक मार्ग	२	३००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

१.१.६ पुल तथा पुलेसाको विवरण

यस नगरपालिकाभित्र रहेका वडागतरुपमा रहेको पुल पुलेसा सम्बन्धि विवरण तल उल्लेखित बमोजिम छ (

तालिका ४)।

तालिका ४: वडागत रुपमा रहेको पुल पुलेसा सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोल्सको नाम	लम्बाई (मि.)
१	बागमती नहर पुल (१५ ओटा)	बागमती नहर	१५०
	रंगपुर बजार पुल	टिकुल कुलो	१२
	मनहर्वा नहर पुल	बागमती नहर	१५
	मनहर्वा पुल	परसवा कुलो	२०
	सथीयारी खोला पुल	सथीयारी खोला	४०
	मनहर्वा कटानी पुल	गुजरा खोलाको कुलो	२५

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोल्सको नाम	लम्बाई (मि.)
	शान्तिटोल देखि कटानी जाने बाटोमा (५ ओटा)	त्रिमुहान कुलो	१५
	मनहर्वा देखि कटानी जाने बाटोमा	परसवा कुलो	१४
२	लम्हा खोला पुल	लम्हा खोला	५०
	गुजरा खोला पुल	गुजरा खोला	२०
	गुजरा खोला पुल	गुजरा खोला	२०
	एचाइही खोला पुल	एचाइही खोला	१२
	हरिहरपुर गुजरा खोला पुल	गुजरा खोला	३२
	चमैनिया खोला पुल	चमैनिया खोला	१८
	चोचा स्कुल पुल	कुलो	८
	बागमती नहर पुल (१५ ओटा)	बागमती नहर	१५०
	चोचा मठ पुल	कुलो	१५
३	काठे पुल	धन्सारको खोल्सी	१५
	सिमरी नहर पुल	बागमती नहर	३८
	सिमरी नहर पुल नं. २	बागमती नहर	१५
	कनकपुर देखि चोचा जोड्ने पुल (१२ ओटा)	बागमती नहर	२०
	जगलसहिया बलुवा र चोचाको बाटोमा	बागमती नहर	९
	सिमरा गाँउको पुल	बागमती नहर	४
४	बक्यौ पुल	बक्यौ खोला	२००
	बागमती नहरमा ६ ओटा पुल	बागमती सिचाई	८०
	डोरा पुल	डोरा खोला	१२
	डोरा पुल	डोरा खोला	१०
	रजैया सडक पुल	खेतबारीको पानी बग्ने	७
	कनकपुर पोखरी पुल	खेतबारीको पानी बग्ने	३
	लगनके पुल	खेतबारीको पानी बग्ने	४
	दाउतको पुल	डोरा खोला	४
	डोराको पुल	डोरा खोला	४
	जगलसहिया बजारको पुल	बजारको पानी बग्ने	३
५	इक्ष्मपुर निर गुजरा पुल	गुजरा नदी	३००
	हरिहरपुर निर गुजरा पुल	गुजरा नदी	६०

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोल्सको नाम	लम्बाई (मि.)
	इक्षामपुर गाउँको पुल	इक्षामपुर कुलो	१०
	हरिहरपुर बजार पुल	गुजरा खोलाको कुलो	८
	हरिहरपुर चिमनीटोल पुल	गुजरा खोलाको कुलो	४०
६	चन्द्र मुसहर टोल	गुजरा खोला	५७
	वेदैली पुल	नहर	५
७	परसवा कुलो पुल	परसवा पैन (स्थानीय नाम)	१०
	परसवा औरहडी जाने बाटोमा (६ ओटा पुल)	हरनी खोला	१२
	औरहडी महादेव बाट लक्ष्मीपुर जाने बाटोमा (२ ओटा पुल)	पल्टुवा पैन र खतवैया कुलो (स्थानीय नाम)	१२
	परसवा कुलो पुल (२ ओटा पुल)	परसवा पैन (स्थानीय नाम)	८
	पिपरा पल्टुवा जोड्ने पुल (३ ओटा पुल)	बागमती नहरको कुलो	७
८	घाघी पुल	घाघी खोला	२२
	घाघी पुल	घाघी खोला	४२
	बागमती नहरको पुल	बागमती नहर	१०
	बागमती नहरको पुल	बागमती नहर	८
	पिपरा अम्रवा पुल	लरहै खरैहा कुलो	४०
	जराजपुर देवीपुर पुल	बागमतीको नहर	१६
९	दयालपुर देखि नागिनटोल जाने बाटोको पुल	भकुवा कुलो	३
	भवानीपुर देखि दयालपुर जाने बाटोको पुल	आमो खोला	३
	दयालपुर अम्रवा जाने बिच बाटोको पुल	आमो खोला	६
	दयालपुर अम्रवा जाने बाटोमा (२ ओटा) पुल	आमो खोला	३.४
	लम्हा खोलाको पुल	लम्हा खोला	४०
	बासुको घर निरको पुल	आमो खोला	४
	चन्द्रको घर निरको पुल	आमोमो खोला	५
	लौकटीको पुल भङ्गहा (२ ओटा)	लौकटी खोला	७.९
	लौकटीको पुल भङ्गहा	लौकटी खोला	१२
	भवानीपुरको मठ निरको पुल	बागमती नहर	३

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोलिसको नाम	लम्बाई (मि.)
	भगंहा भन्दा अगाडिको पुल	लौकटी खोला	६

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

१.१.७ जनसंख्या तथा घरधुरी

यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको जनसांख्यिक अवस्थासँग सम्बन्धित वस्ती, घरधुरीको विवरण, जनसंख्याको बनौट, संरचना तथा वितरण जस्ता विषयहरू समाविष्ट रहेका छन्।

१.१.७.१ जनसंख्या वितरणको अवस्था

यस नगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्या ४९६७१ रहेको छ जसमध्ये पुरुष, महिला र अन्यको सङ्ख्या क्रमशः २५६५९ (५१.६६%), २३९९७ (४८.३१%) र १५ (०.०३%) रहेको छ (तालिका ५)। साथै यस नगरपालिकाको कुल घरपरिवार सङ्ख्या ७७८९ र औषत घरपरिवारको आकार ५.६९ जुन राष्ट्रिय औषत घरपरिवारको आकार (४.८८) भन्दा बढी रहेको छ। यस नगरपालिकामा पुरुष (२५६५९) भन्दा महिलाको जनसङ्ख्या (२३९९७) भन्दा कम रहेको पाईन्छ। वडागत रूपले हेर्दा सबैभन्दा उच्च जनसङ्ख्या वडा नं. ५ (७७५६) मा रहेको छ भने कम जनसङ्ख्या वडा नं. ६ (३३६५) मा रहेको छ।

तालिका ५: वडाअनुसार परिवार तथा जनसङ्ख्या वितरण

वडा नं.	घरधुरी सङ्ख्या	जनसङ्ख्या				औषत परिवार	लैंगिक अनुपात
		पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा		
१	८८४	२४५९	२३००	२	४७६१	५.८६	०.९४
२	१५२१	३८१७	३५६२	२	७३८१	५.०९	०.९३
३	११७१	३०८३	२८६०	३	५९४६	५.४५	०.९३
४	८५३	२५२०	२३५४	५	४८७९	६.२२	०.९३
५	१३६९	४०९९	३६५४	३	७७५६	६.२९	०.८९
६	६१२	१७८०	१५८५	०	३३६५	५.९२	०.८९
७	९०१	२५६६	२६१९	०	५१८५	६.०७	१.०२
८	१२२५	२९९५	२८२४	०	५८१९	५.००	०.९४
९	८१४	२३४०	२२३९	०	४५७९	५.८६	०.९६
जम्मा	९३५०	२५६५९	२३९९७	१५	४९६७१	५.६९	०.९४

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

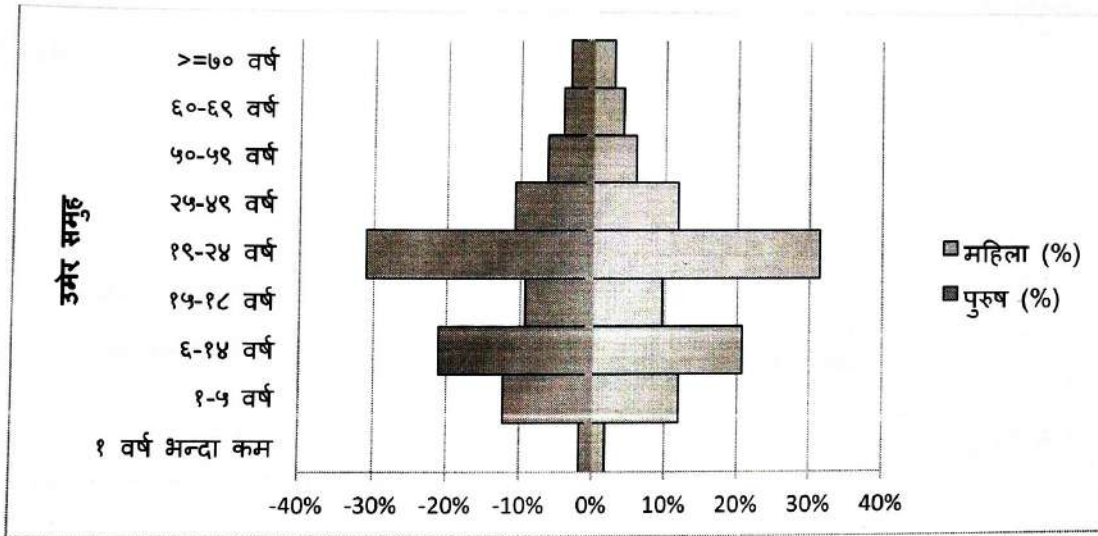
१.१.७.२ उमेर तथा लिंगको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्यालाई उमेरको आधारमा वर्गीकरण गर्दा सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या १९-२४ वर्ष (३१.१८%) उमेर समुहको रहेको पाईएको छ भने दोस्रो स्थानमा ६-१४ वर्ष (२०.९०%) उमेर समुह पर्दछ (तालिका ७)। त्यस्तै सबैभन्दा न्युन जनसङ्ख्या १ वर्ष भन्दा कम (१.७९%) उमेर समुहको रहेको छ। उमेरको आधारमा हेर्दा दक्ष जनशक्तिले (१५- ५९ वर्ष) कुल जनसङ्ख्याको ५८.०३% ओगट्दछ भने १५ वर्ष भन्दा मुनिको बालबालिकाको सङ्ख्या र ६० वर्ष भन्दा माथिको जनसङ्ख्याले क्रमशः ३४.७८% र ७.१९% ओगट्दछ।

तालिका ६: उमेर समुह अनुसार जनसङ्ख्या वितरण

उमेर समुह	पुरुषको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	महिलाको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	अन्य	प्रतिशत	कुल जनसङ्ख्या	प्रतिशत
१ वर्ष भन्दा कम	४६६	१.८२	४२७	१.७८	१	६.६७	८९४	१.७९
१-५ वर्ष	३१४३	१२.२५	२८६२	११.९३	१	६.६७	६००६	१२.०९
६-१४ वर्ष	५४२०	२१.१२	४९६०	२०.६७	३	२०	१०३८३	२०.९०
१५-१८ वर्ष	२३८९	९.३१	२३२०	९.६७	३	२०	४७१२	९.४९
१९-२४ वर्ष	७९५४	३०.९९	७५२५	३१.३६	५	३३.३२	१५४८४	३१.१८
२५-४९ वर्ष	२७६६	१०.७८	२८२५	११.७७	१	६.६७	५५९२	११.२६
५०-५९ वर्ष	१६१८	६.३२	१४१४	५.८९	०	०	३०३२	६.१०
६०-६९ वर्ष	१०७७	४.१९	९८६	४.११	०	०	२०६३	४.१५
>=७० वर्ष	८२६	३.२२	६७८	२.८२	१	६.६७	१५०५	३.०४
जम्मा	२५६५९	१००	२३९९७	१००	१५	१००	४९६७१	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

चित्र ३: गुजरा नगरपालिकाको जनसंख्या पिरामिड

विपद्को समयमा सबैभन्दा धेरै बालबालिका, किशोर- किशोरी र ज्येष्ठ नागरिकहरू जोखिम र सङ्कटासन्न अवस्थामा हुन्छन्। सोही अनुरूप विश्लेषण गर्दा नगरपालिकामा उमेरअनुसारको सङ्कटासन्न जनसङ्ख्या ४१.९७% रहेको छ जसमा १५ वर्ष भन्दा मुनिको बालबालिकाको सङ्ख्या र ६० वर्ष भन्दा माथिको जनसङ्ख्या समावेश गरिएको छ।

१.१.७.३ जातजातिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

यस नगरपालिकामा थारु समुदायको (३८.२५%) बाहुल्यता रहेको छ भने मुस्लिम समुदाय (३३.१६%) दोस्रो स्थानमा पर्दछ। त्यसैगरी सबैभन्दा न्यून जनसङ्ख्या पहाडी दलितको (०.१२%) रहेको छ। यँहा मधेसी जातीहरू- यादव, चौधरी, मण्डल, तेली, मुसहर, कानुन, चमार, पाश्चान, माझी आदि र पहाडी जातहरू- ब्राहमण, क्षेत्री, भोटे, शेर्पा, राई, लिम्बु जातीका समुदायहरूको समेत यो क्षेत्रमा बसोबास रहेको छ।

तालिका ७: जातजातिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

क्र.स.	जातजातिको प्रकार	कुल जनसङ्ख्या	प्रतिशत (%)
१	थारु	१९०००	३८.२५
२	मुस्लिम	१६४७०	३३.१६
३	तराई दलित	६८०७	१३.७
४	तराई अन्य	३८५२	७.७६

५	पहाडी आदिवासी	१२४६	२.५१
६	तराई ब्राम्हण - क्षेत्री	५०१	१.०१
७	पहाडी अन्य	३३५	०.६७
८	पहाडी दलित	११८	०.२४
९	उपलब्ध नभएको	६२	०.१२
	जम्मा	४९६७१	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

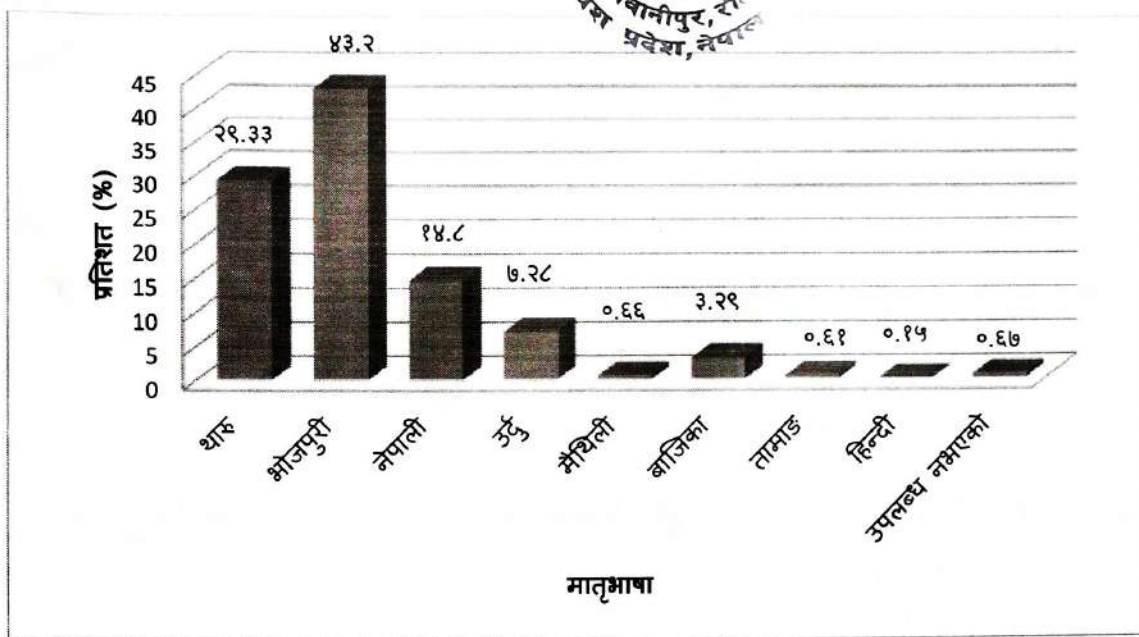
१.१.७.४ मातृभाषाको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने जनसङ्ख्यामध्ये मुख्यतले (४३.२०%) भोजपुरी भाषा बोल्ने गरेको पाइन्छ। त्यस्तै थारु, नेपाली र उर्दु मातृभाषा भएका जनसङ्ख्या क्रमशः २९.३३%, १४.८०% र ७.२८% रहेको छ। यसका साथै यहाँ मैथिली, बाजिका, तामाङ र हिन्दी भाषा पनि बोल्ने गरिन्छ। मातृभाषा अनुसार जनसङ्ख्याको विवरण तलको तालिका बमोजिम रहेको छ।

तालिका ८: मातृभाषाको अनुसार जनसङ्ख्या वितरण

क्र.स.	मातृभाषा	कुल जनसङ्ख्या	प्रतिशत (%)
१	थारु	१४५७०	२९.३३
२	भोजपुरी	२१४५८	४३.२०
३	नेपाली	७३५२	१४.८०
४	उर्दु	३६१७	७.२८
५	मैथिली	३२६	०.६६
६	बाजिका	१६३५	३.२९
७	तामाङ	३०४	०.६१
८	हिन्दी	७५	०.१५
९	उपलब्ध नभएको	३३१	०.६७
	जम्मा	४९६७१	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

चित्र ४: गुजरा नगरपालिकाको मातृभाषाको अनुसार जनसङ्ख्या वितरण

१.१.७.५ अपाङ्गताको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

यस नगरपालिकामा रहेका अपाङ्गता भएका व्यक्तिमध्ये सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति (५५.३९%) रहेका छन् (तालिका ९) । अपाङ्गताका हिसाबले यो नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको १.१४% हिस्सा सङ्कटासन्न अवस्थामा रहेका छन्।

तालिका ९: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण

क्र.स.	अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	प्रतिशत (%)
१	शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	३१३	५५.३९
२	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्ति	४५	७.९६
३	श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्ति (सुस्त श्रवण)	१२	२.१३
४	श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्ति (कान नसुन्ने)	७५	१३.२७
५	स्वर बोलाइसम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्ति	४८	८.४९
६	मानसिक अपाङ्गता	३६	६.३८
७	बौद्धिक अपाङ्गता	३६	६.३८
	जम्मा	५६५	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

१.१.७.६ मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण

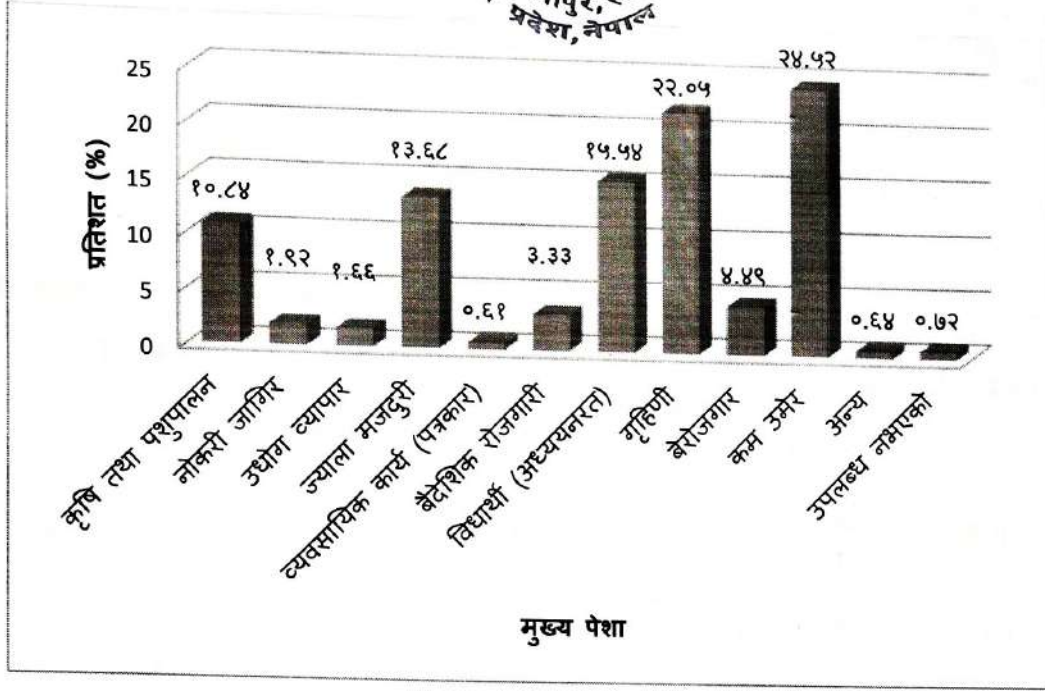
यस क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बासिन्दाहरूको आम्दानीको मुख्य स्रोत ज्याला मजदुरी रहेको छ। त्यसका साथै नगरबासीहरू कृषि तथा पशुपालन, नोकरी (जागिर), उद्योग व्यापार, बैदेशिक रोजगारीमा समेत संलग्न रहेका छन्।

तालिका १०: मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	प्रमुख पेशा	कुल जनसङ्ख्या	प्रतिशत (%)
१	कृषि तथा पशुपालन	५३८६	१०.८४
२	नोकरी जागिर	९५४	१.९२
३	उद्योग व्यापार	८२५	१.६६
४	ज्याला मजदुरी	६७९१	१३.६८
५	व्यवसायिक कार्य (पत्रकार)	३०४	०.६१
६	बैदेशिक रोजगारी	१६५३	३.३३
७	विधार्थी (अध्ययनरत)	७७१४	१५.५४
८	गृहिणी	१०९५०	२२.०५
९	बेरोजगार	२२३५	४.४९
१०	कम उमेर	१२१८१	२४.५२
११	अन्य	३१८	०.६४
१२	उपलब्ध नभएको	३६०	०.७२
	जम्मा	४९६७१	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

नगरपालिकाभित्र बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्यामध्ये १३.६८% जनसङ्ख्याको मुख्य आम्दानीको स्रोत ज्याला मजदुरी रहेको छ भने कृषि तथा पशुपालन १०.८४% जनसङ्ख्याको मुख्य पेशा रहेको छ। नगरपालिकाको ३.३३% जनसङ्ख्या बैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा विभिन्न देशहरूमा काम गर्दै आएका छन्। त्यसैगरी नगरपालिकामा बेरोजगार व्यक्तिको सङ्ख्या ४.४९% रहेको छ।

चित्र ५: गुजरा नगरपालिकाको मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण

१.१.७.७ खानेपानी, इन्धन र शौचालयको प्रयोगको अवस्था

नगरपालिकाभित्र रहेका ९३५० घरपरिवारमध्ये ५७८४ (६१.८६%) परिवारले धारा वा पाइपको पानी प्रयोग गरेको पाईन्छ भने ३३२९ (३५.५२%) परिवारले टयुबेल वा हाते कल प्रयोग गरिरहेका छन् (तालिका ११)। यस बाहेक केही घरधुरीले ढाकिएको इनार वा कुवा, मूलको पानी र नदीसमेतलाई खानेपानीको श्रोतको रूपमा प्रयोग गर्दै आएका छन्।

तालिका ११: खानेपानीको श्रोत अनुसार घरधुरी संख्या

क्र.स.	खानेपानीको श्रोत	कुल घरपरिवार	प्रतिशत (%)
१	धारा वा पाइपको पानी	५७८४	६१.८६
२	टयुबेल वा हाते कल	३३२९	३५.५२
३	ढाकिएको इनार वा कुवा	१	०.०१
४	मूलको पानी	२२०	२.३५
५	नदी वा खोला	३	०.०३
६	अन्य	२९	०.२२
	जम्मा	९३५०	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

शौचालयको प्रयोगको अवस्थालाई हेर्ने हो भने नगरपालिकामा रहेको कुल ९३५० घरधुरीमध्ये ५४७० (५८.५०%) परिवारले सामान्य शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने २४५४ (२६.२५%) परिवारले सेफ्टी ट्याङ्की सहितको फलस् भएको शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन् (तालिका १२)। त्यस्तै १२४४ (१३.३०%) परिवारको घरमा अझै शौचालय नभएको अवस्था रहेको छ।

तालिका १२: शौचालयको किसिमनुसार घरधुरी संख्या

क्र.स.	शौचालयको प्रकार	कुल घरपरिवार	प्रतिशत (%)
१	फलस् भएको (ढल)	१६९	१.८१
२	फलस् भएको (सेफ्टी टैंक)	२४५४	२६.२५
३	सामान्य	५४७०	५८.५०
४	शौचालय नभएको	१२४४	१३.३०
५	अन्य	१३	०.१४
	जम्मा	९३५०	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

यस नगरपालिकामा प्राय सबै घरपरिवारले खाना पकाउन दाउरालाई मुख्य इन्धनको रूपमा प्रयोग गरेको देखिन्छ। यस क्षेत्रमा रहेका कुल ९३५० घरधुरीमध्ये ८९२८ (९५.४९%) घरपरिवारले दाउराको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ (तालिका १३)। यसका साथै २५७ (२.७५%) घरपरिवारले एल पि ग्याँस प्रयोग गर्दै आएका छन् भने जम्मा १ (१.३७%) घरपरिवारले गोबर ग्याँस प्रयोग गर्ने गरेको पाइएको छ।

तालिका १३: खाना पकाउने इन्धनको किसिमनुसार घरधुरी संख्या

क्र.स.	इन्धनको प्रकार	कुल घरपरिवार	प्रतिशत (%)
१	दाउरा	८९२८	९५.४९
२	मटितेल	१४	०.१५
३	एल पि ग्याँस	२५७	२.७५
४	गुइँठा	१२८	०.०१
५	गोबर ग्याँस	१	१.३७
६	विधुत	५	०.०५
७	अन्य	१७	०.१८
	जम्मा	९३५०	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

यस क्षेत्रमा बत्तीको लागि उपयोग गरिने इन्धनको रूपमा विद्युत्, मटितेल, गोबर ग्याँस र सोलार रहेका छन्। जसमध्ये सबैभन्दा बढी ८६९० (९२.९४%) घरपरिवारले विद्युत् प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम ५ (०.०५%) घरपरिवारले गोबर ग्याँस प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ।

तालिका १४: बत्तीको श्रोतअनुसार घरधुरी संख्या

क्र.स.	बत्तीको श्रोत	कुल घरपरिवार	प्रतिशत (%)
१	विद्युत्	८६९०	९२.९४
२	मटितेल	३२७	३.५०
३	गोबर ग्याँस	५	०.०५
४	सोलार	२८५	३.०५
५	अन्य	४३	०.४६
	जम्मा	९३५०	१००

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

१.२ योजनाको परिचय

१.२.१ योजनाको पृष्ठभूमि

नेपाल विपद्को दृष्टिकोणबाट एकदम संवेदनशील देश हो र विश्वका सबै देशहरूमध्ये नेपाल विपद्को जोखिमको हिसाबले २०औं स्थानमा पर्दछ। त्यस्तै नेपाल बाढी, पहिरो जस्ता जलजन्य प्रकोपको दृष्टिकोणबाट ३० औं स्थानमा पर्दछ, भूकम्पको जोखिमको आधारमा ११ औं स्थानमा पर्दछ भने जलवायु परिवर्तनको असरको हिसाबले चौथो स्थानमा रहेको छ। प्रत्येक वर्ष बाढी, पहिरो, हिमपहिरो, असिना-पानी, भूकम्प, चट्याङ्ग, सुख्खा खडेरी, आगलागी, महामारी, जलवायु परिवर्तन जस्ता प्रकोपहरूले देशलाई आक्रान्त पार्ने गरेको छ। यसका साथै नेपालमा औद्योगिक दुर्घटना, विस्फोटन, सडक दुर्घटना, सर्पदंश तथा विषालु पदार्थसँग सम्बन्धित विपद्का घटनाहरू पनि हुने गरेका छन्। साथै २०७६ सालबाट कोभिड-१९ महामारीले नेपाल लगायत विश्वका सबै देशहरूलाई आक्रान्त पारेको छ। बढ्दो जनसङ्ख्या, अव्यवस्थित शहरीकरण तथा औद्योगिकरण, जथाभावी वन फडानी तथा अतिक्रमण, अबैज्ञानिक खेती प्रणाली, जनचेतनाको कमी, अनियोजित भौतिक संरचनाको निर्माण, जलवायु जन्य जोखिम र विपद् व्यवस्थापनको बुझाइको कमी जस्ता कारणले गर्दा प्रत्येक वर्ष घट्ने विनाशकारी विपद्हरूबाट हजारौंको सङ्ख्यामा मानवीय क्षति, आर्थिक क्षति तथा भौतिक संरचनाको समेत नोक्सानी हुने गरेको छ। यस्ता प्रकारका विपद्हरूले

उत्पादनका साधनहरूको विनाश गरेर गरिबी सिर्जना गर्दछ भने अर्कोतर्फ गरिबिले यस्ता प्रकारका विपद्हरूलाई झन् तीव्र पार्दछ।

नेपालको संविधानको धारा ५१ (छ) को प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी राज्यका नीति अन्तर्गत खण्ड (९) मा प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्वसूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने प्रावधान रहेको छ। संविधानले विपद् व्यवस्थापनलाई सङ्घ र प्रदेशको साझा अधिकारको रूपमा अनुसूची-७ मा, स्थानीय तहको अधिकारको रूपमा अनुसूची-८ मा र सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको रूपमा अनुसूची-९ मा समावेश गरेको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ मा प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहमा सङ्गठन संरचना, रणनीति, कार्यक्रम तथा योजना लागू गरिने उल्लेख छ। यसैगरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समितिको संस्थागत व्यवस्था गरी काम, कर्तव्य र अधिकार समेत निर्धारण गरेको छ।

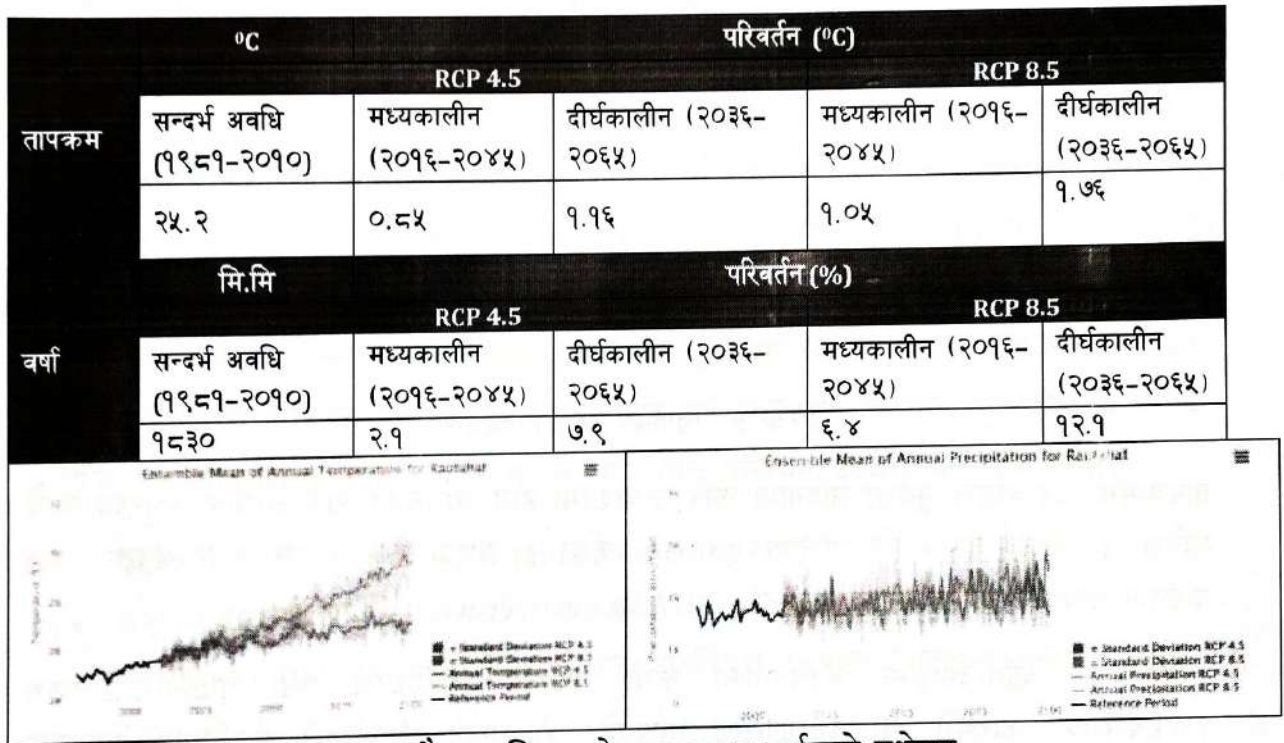
स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (२) को खण्ड (न) मा विपद् व्यवस्थापनका सबै चरणमा गरिने कार्यमा स्थानीय तहको जिम्मेवारी हुने व्यवस्था गरेको छ। सोही ऐनको दफा ११ को उपदफा (२) को खण्ड (ञ) मा स्थानीय तहलाई वातावरण संरक्षण र जैविक विविधताको संरक्षण सम्बन्धी कार्य जिम्मेवारी समेत तोकिएको छ।

नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तनका असरलाई व्यवस्थापन गर्न राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६ लागू गरेको छ। वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा २३ मा स्थानीय तहले विकास आयोजना गर्नुमा गर्दा जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रतिकूल असर वा जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्राथमिकता निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था छ। सोही ऐनको दफा २४ मा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असर र त्यसबाट हुन सक्ने नोकसानी कम गर्नका लागि स्थानीय तहले अनुकूलन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न सक्ने व्यवस्था छ। यसैगरी दफा २५ मा स्थानीय तहले जलवायु परिवर्तनलाई बढवा दिने हरितगृह ग्यास उत्सर्जनका क्षेत्रहरू पहिचान गरी न्यूनीकरणसम्बन्धी आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ।

समुदायमा विभिन्न प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक प्रकोपको जोखिम छ। भौगोलिक, वातावरणीय एवम् सामाजिक-आर्थिक अवस्थाबाट उत्पन्न हुने प्रकोपको सम्मुखता (Hazard Exposure) र सङ्घटासन्नता (Vulnerability) कम गर्न स्थानीय तह मै प्रयास गर्नुपर्छ। साथै, राष्ट्रिय र प्रादेशिक कार्ययोजनाहरूको कार्यान्वयनमा समेत स्थानीय तहको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। तसर्थ, स्थानीय तहमा विकास योजना निर्माण, सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्दा विपद् जोखिम कम गर्ने उपाय र

क्रियाकलापहरू समावेश गर्नुपर्छ। यसका लागि स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक योजनाको आवश्यकता हुन्छ। स्थानीय तहले यस्तो योजना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय र प्रादेशिक लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुग्नेगरी गर्न जरुरी छ।

रौतहट जिल्लालाई विभिन्न विपद् र त्यसले निम्त्याउन सक्ने संकटको दृष्टिकोणले हेर्दा एक विपद् प्रभावित जिल्ला मान्न सकिन्छ। राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (NAP) प्रक्रियाका लागि गरिएको जलवायु परिवर्तन परिदृश्य विश्लेषणले रौतहट जिल्लाको वार्षिक औसत तापक्रम बढ्न सक्ने संकेत गरेको छ। यसै प्रतिवेदनमा Representative Concentration Pathway (RCP ४.५) ले गरेको प्रक्षेपण अनुसार मध्यकालीन (२०१६-२०४५) र दीर्घकालीन (२०३६-२०६५) रूपमा क्रमशः ०.८५°C र १.१६°C ले वृद्धि हुने देखिन्छ।

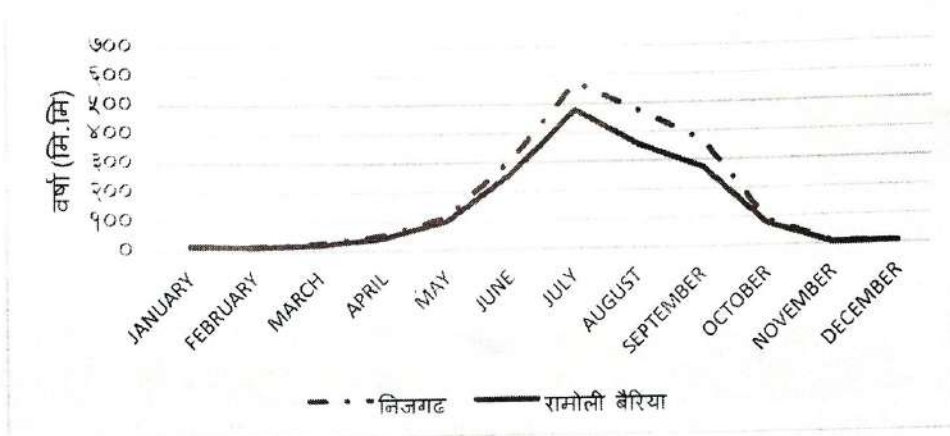
चित्र ६: रौतहट जिल्लाको तापक्रम र वर्षातको प्रक्षेपण

रौतहट जिल्लामा विपद् बाट निरन्तर प्रभावित हुने क्षेत्रमध्ये गुजारा नगरपालिका पनि एक हो। अधिकांस भूभाग तराई रहेको यस नगरपालिकाको बासिन्दाहरू हरेको वर्ष बाढी, कटान, डुवान, खडेरी, आगलागी, शितलहर, हावाहुरी, सर्पदंश, रोग महामारीका कारण जोखिममा पर्ने गरेको पाईन्छ (जी.प्र.का २०७९)। यस्ता जोखिमहरूले विशेषतः चैत्र, बैशाख, जेठ, असार, साउन, भदौ र पुष महिनामा असर गरेको पाईएको छ। साथै २०७६ सालदेखि विश्वव्यापी महामारीका रूपमा फैलिएको

कोभिड- १९ रोगले यस नगरपालिकाको जिविकोपार्जन तथा स्वास्थ्यको क्षेत्रमा निकै असर पारेको छ।

गुजारा नगरपालिका औषत तापक्रम ८.०८ °C देखि ३४.९१ °C हुन्छ। गुजारा देखि सबभन्दा नजिक रहेको मौसम स्टेशनहरू निजगढ र रामोली बैरियालाई हेर्दा औषत वार्षिक वर्षात क्रमश २०४७.१ मि.मि र १६३३.८ मि.मि पहिएको छ (चित्र ७)।

चित्र ७: वर्षाको मासिक विवरण

तापक्रममा थप बृद्धिले सुक्खा महिनामा कृषि उत्पादनमा हास आउनुका साथै खाद्यान्न असुरक्षा बढ्दै जानेछ। बढ्दो तापक्रमले बालीमा हुने रोग, कीरा र झारपातको विकास र फैलावटमा पनि योगदान पुऱ्याउने सम्भावना छ (Pandey, 2012; Bhandari et al., 2019)।

नगरपालिका वासिन्दाहरूमा जनचेतनाको कमी, जोखिम न्यूनीकरण तथा पुर्वतयारीमा कम ध्यानाकर्षणका कारणले यस नगरपालिका बहुप्रकोप जोखिमको दृष्टिकोणले संकटासन्न अवस्थामा रहेको छ। यसै सन्दर्भमा नगरपालिकाको जोखिम पार्श्वचित्र तयार गरी प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित समुदायको दिगो विकासको एकिकृत प्रयासको थालनी गरिएको हो।

१.२.२ योजनाको उद्देश्य

(क) विपद्बाट हुनसक्ने जनधनको क्षति र स्रोत-साधन तथा संरचनामा पर्न सक्ने नकरात्मक प्रभावको विश्लेषण गर्नु।

(ख) विपद्को समयमा र विपद्पछि आउन सक्ने संभावित जोखिमलाई समयमै योजनाबद्ध तरिकाबाट विश्लेषण गरी नगरपालिकाको अग्रसरतामा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी सघ-संस्थाहरूको

सहयोगमा जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, खोज तथा उद्धार, राहत वितरण तथा पुर्ननिर्माण र पुर्नस्थापनाको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने।

(ग) स्थानीय तहमा रहेको विपद्को सङ्कटासन्नता, जोखिम र क्षमता विश्लेषण गर्न र सोही बमोजिम विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्दै स्थानीय विकास प्रक्रियामा मुलप्रवाहीकरण गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समुदाको निर्माणमा योगदान गर्नु।

१.२.३ योजनाको आवश्यकता र महत्त्व

नेपाल सरकारले विपद्जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन ऐन, राष्ट्रिय अनुकूलन योजना, स्थानीय सरकार संचालन ऐनमा स्थानीय तहले विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धि गर्नुपर्ने प्रावधानहरूका साथै राष्ट्रिय रणनीतिक योजना २०१८-२०३० तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । स्थानिय सरकार संचालन ऐनमा स्थानीय तहले विपद् जलवायुजोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि योजना बनाउनु पर्ने स्पष्ट प्रावधान उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ स्थानिय तहले विपद्को जोखिमलाई स्थानिय तह मै न्यूनीकरण गर्ने, विपद् जोखिम न्युनीकरण का लागी पुर्व तयारी गर्ने, विपद्का का घटना भएमा प्रतिकार्य गर्ने र क्षति भएका संरचनाहरूको पुर्नस्थापना र पुननिर्माण गर्ने कार्यहरू गर्नु पर्दछ । यी कार्यहरू गर्न यस योजनाको आवश्यकता र महत्त्व छ । यस योजनाले विपद्को जोखिम न्युनिकरण गरी उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुयाउदछ । यसका अतिरिक्त यस योजनाको आवश्यकता र महत्त्व लाइ निम्न बमोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

- प्रकोप पहिचान र विश्लेषण मा समुदायको सहभागीता रहने,
- समुदाय द्वारा प्रकोपहरूको स्तर निर्धारण गर्ने,
- नगरपालिका तथा वडास्तरमा विपद्जोखिम न्युनिकरण र वयव स्थापनमा संस्थागत संरचना तयार हुने,
- नगरपालिकामा स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना तर्जुमा हुने । नगरपालिका स्तरिय विपद्पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण हुने,
- विपद्जोखिम न्युनीकरण कोष स्थापना हुने,
- विपद्को जोखिम कम गर्न समुदायलाई सकृय बनाउन वातावरण तयार गर्ने,
- उद्धार र राहत जस्ता कार्यमा पीडित समुदायको समान पहुँचको प्रत्याभूति गर्ने,
- यस योजनाले विपद्को समयमा हुने मानवीय सहयोगको सुनिश्चितता गर्ने,
- आपत्कालीन समयमा सूचना र जानकारी प्रक्षेपणलाई व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्ने,

- स्रोत र साधनको सही सदुपयोग गरी समुदायलाई प्रकोपको जोखिम बाट जोगाउने,
- समन्वय र सहकार्यको माध्यम बाट श्रोत परिचालन र जोखिम न्युनिकरण र व्यवस्थापन हुने।

१.२.४ योजनाको सिमा

योजनाका निर्माण तथा कार्यान्वयनमा निम्न बमोजिका सिमाहरू रहेका छन्

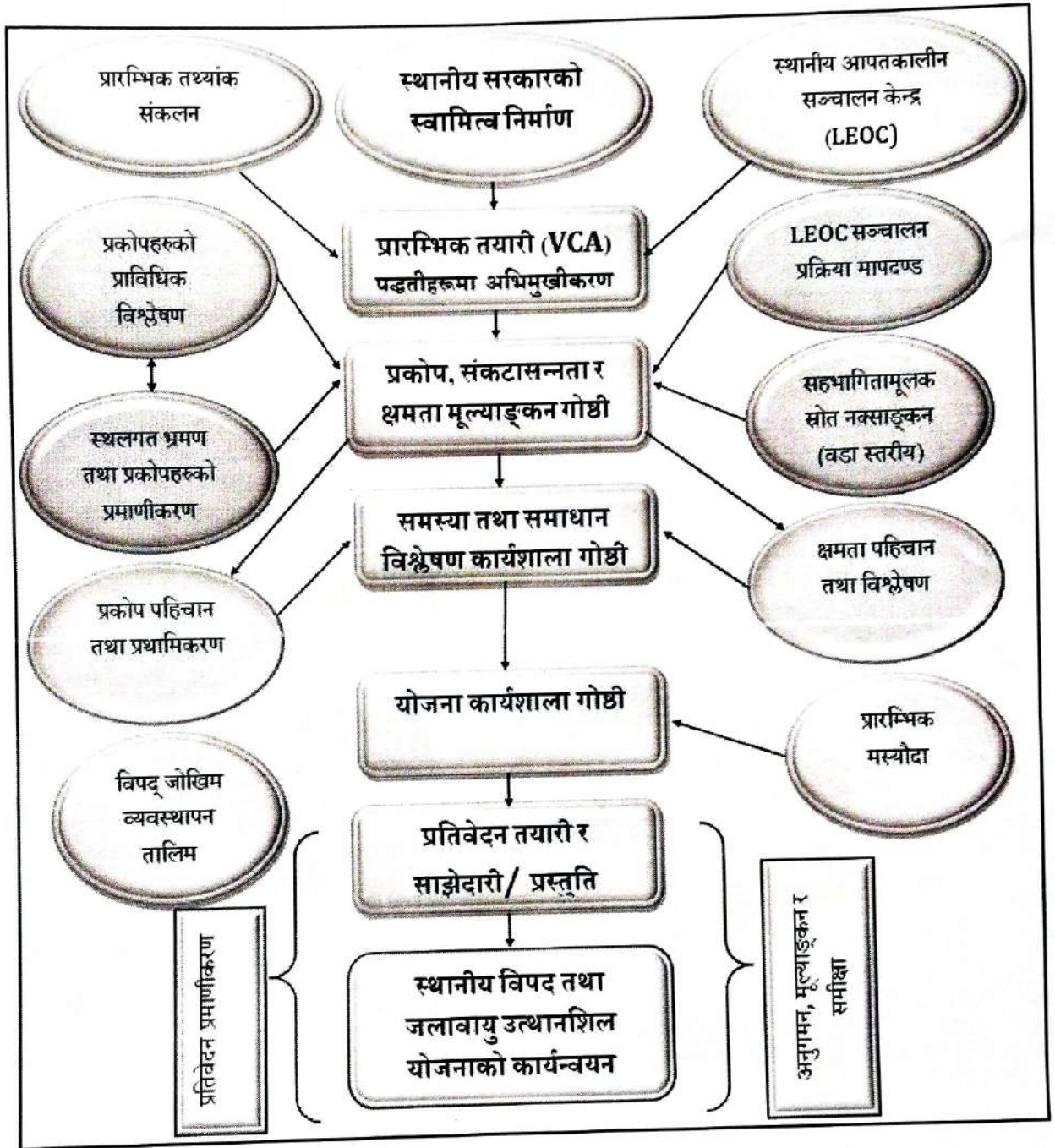
- यो विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना तर्जुमा सञ्चालन गर्दा स्थानीय स्तरका जननिवाचित प्रतिनिधिहरू, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक पार्टीका प्रतिनिधिहरू, स्थानीय अगुवाहरू, शिक्षक, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू, सुरक्षाबलका प्रतिनिधिहरू, अपांगता भएका व्यक्तिहरू, बृद्धबृद्धा, आमा समूह तथा आत्मनिर्भर समुहहरूका प्रतिनिधिहरू र टोल विकास समितिका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा सहभागिमुलक प्रक्रियाद्वारा योजना तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैले यो योजना तथ्यांकमा आधारित भन्दा छलफल र सहभागीतामुलक बिश्लेषणबाट आएका बस्तुगत सूचनामा बनेको छ ।
- तथ्याङ्क संकलनको क्रममा विगतका वर्षहरूमा भएका विपद्का घटनाहरू तथा त्यसबाट भएको क्षतिको सम्पूर्ण यथार्थ विवरणहरू प्राप्त गर्न कठिनाई भएकोले वडातहको संकटासन्नताको स्तर निर्धारण, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको तर्जुमा, विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरू तथा बजेट निर्धारण भविष्यमा हुने जोखिमलाई मध्यनजरमा राखिएको छ ।
- विपद् जोखिम व्यवस्थापनको योजना अन्तर्गत बनाइएका गतिविधिहरूको कार्यान्वयनका लागि बढी मात्रामा बाहिरी श्रोत जस्तै बिभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरूबाट समेत सहयोग मिल्ने आशा गरिएको छ । जसले गर्दा बाह्य श्रोत प्राप्त नभएमा योजनाको कार्यान्वयनमा कठिनाई हुन सक्नेछ ।
- बिभिन्न सरोकारवाला निकाय, समुदाय तथा व्यक्तिहरूसँग भएको स्रोतहरूलाई परिचालन गर्न सकारात्मक देखिए पनि सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूको आर्थिक वर्ष र योजना तर्जुमामा समय अगाडि पछ्याडि पर्नाले समपुरक कोषमा समस्या परिरहेको छ ।
- बिभिन्न विपद्हरूबाट हुने क्षतिलाई सीमित स्रोत र साधनबाट न्यून गर्न चुनौती रहेको छ ।

१.२.५ योजना निर्माण प्रक्रियाविधि

नेपाल सरकारबाट स्वीकृत विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४; राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति, २०७५; राष्ट्रिय विपद् जोखिम व्यवस्थापन रणनीति, २०७५; राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६; स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४; भूमि उपयोग नीति, २०७२; र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८ तथा यसको

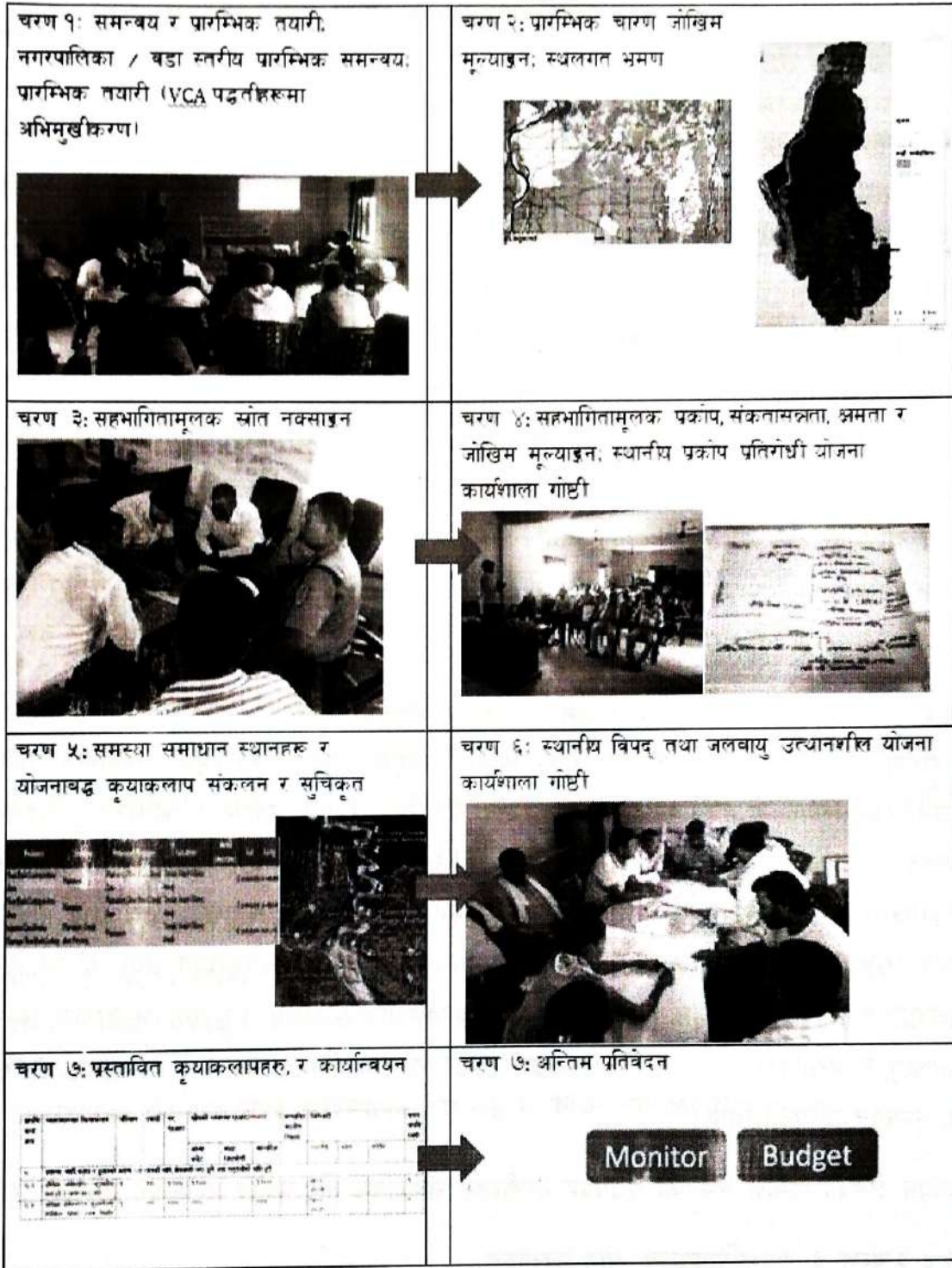

परिमार्जित मस्यौदा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसारको प्रकृयाबाट योजना निर्माण गरिएको छ। प्रकोपहरूको पहिचान, तिनीहरूको स्तरीकरण, संकटासन्नता र क्षमता विस्लेषणको लागि निर्देशिकाको प्रकृयालाई नै अनुसरित गरिएको भएपनि जोखिम विस्लेषण र योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा समस्या विश्लेषण (Problem analysis) र समाधान विश्लेषण (Solution analysis) पद्धती अपनाइएको छ । जसको निर्माण तथा कार्यान्वयनको लागि निम्न बमोजिको विधि र प्रक्रियाहरू अपनाइएको छ ।

चित्र ८: स्थानीय विपद तथा जलावायु उत्थानशिल योजना तर्जुमा प्रक्रिया

योजना तर्जुमालाई मुख्यत विभिन्न ७ चरणमा सारांश गर्न सकिन्छ:

चित्र ९: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना निर्माणका चरणहरू

१.२.५.१ चरण-१: समन्वय र प्रारम्भिक तयारी

प्रारम्भिक चरणको तथ्य संकलन पछि स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, गुजरा नगरपालिका र ग्रामिण विकास केन्द्र (RDC-नेपाल) को सहजीकरणमा २०७८/०३/२८ का दिन योजना निर्माण अभिमुखीकरण गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो। उक्त कार्यक्रममा नगरपालिका प्रमुख, उप प्रमुख तथा सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, स्थानीय बुदिजिवीहरु, ज्येष्ठ नागरिक, स्थानीय संघसंस्थाको प्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरुको सहभागिता थियो। यस अभिमुखीकरणमा सहभागीहरुलाई विपद् सम्बन्धी विषयवस्तु जस्तै विपद् प्रकोप, सङ्कटासन्न, जोखिम र क्षमता बारेमा जानकारी गराउदै सूचना संकलन विधि तथा प्रक्रियाका बारेमा छलफल तथा अभ्यास गरिएको थियो। यसका अलावा स्थानीय आपतकालीन सञ्चालन केन्द्र (LEOC) स्थापनाको सैधान्तिक आवश्यकता र विधि/प्रक्रियाको बारेमा जानकारी गराएर नगर कार्यपालिकालाई सचेत गरिएको थियो।

१.२.५.२ चरण-२: प्रारम्भिक चरण जोखिम मूल्याङ्कन र स्थलगत भ्रमण

कटहरिया नगरपालिकालाई समेट्ने गरि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकायले गरेका अध्ययन/अनुसन्धान र नक्सांकनहरुलाई संकलन गरि तद अनुरूप प्रकोप र जोखिम मूल्याङ्कनको सुरुवात गरिएको थियो। जस अन्तर्गत भौगर्भिक सर्भे र भूमि प्रयोग व्यवस्थापन महाशाखा (TSLUMD)/सर्वेक्षण विभाग (DoS), नेपाल सरकार विपत-पोर्टल/ग्रिह मन्त्रालय, खानी तथा भूविज्ञान विभाग (DMG), जलविज्ञान तथा मौसम विज्ञान विभाग (DHM), वन अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र (FRTC), अन्तर्गत जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन महाशाखा (CCMD), वन तथा भू-संरक्षण विभाग (DoFSC), र अन्तरराष्ट्रिय विभिन्न निकायहरुद्वारा तयार गरिएका विभिन्न नक्सा र तथ्याङ्कहरु संकलन गरि अध्ययन गरिएको थियो।

अध्ययन क्षेत्रको विभिन्न समयका भूउपग्रह तस्वीरहरु संकलनम गरि प्रकोप मुल्याकन गरिएको छ:

१.२.५.३ चरण ३: सहभागितामूलक स्रोत नक्साङ्कन

बडा स्थरिय स्रोत सङ्कलन र नक्सांकनको कार्य यहि २०७९/०४/२२ देखि २६ सम्म स्थलगत भ्रमण गरि सम्पन्न गरिएको छ। यहि दौरानमा चरण-२ वाट प्राप्त नतिजालाई सहभागितामूलक पद्धतिबाट परिमार्जित र परिस्कृत पनि गरिएको थियो।

१.२.५.४ चरण ४: सहभागितामूलक प्रकोप, संकतासन्नता, क्षमता र जोखिम मूल्याङ्कन

सहभागितामूलक प्रकोप, संकतासन्नता, क्षमता र जोखिम मूल्याङ्कनको निमित्त २ दिने बहुसरोकारवाला गोष्ठी (२०७९/५/१२-१३) संचालन गरिएको थियो, जसमा सहभागीहरूसँग सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण गर्न विभिन्न औजारहरू (VCA Tools) को प्रयोग गरिएको गरि अवस्थाको आकलन गरिएको थियो । यस अन्तर्गत सामाजिक तथा प्रकोपको नक्शाङ्कन, ऐतिहासिक तथ्याङ्क, स्तरीकरण, स्रोतको विश्लेषण, प्रकोप, मौसमी तथा बाली पान्त्रो, संस्थागत विश्लेषण, प्रत्यक्ष अवलोकन तथा भेटघाट छलफल जस्ता पद्धतीहरू प्रयोग गरिएको थियो ।

विशेषतः प्रकोप-जोखिमको जडसम्म पुग्न समस्या वृक्ष (Problem Tree) र समाधान वृक्ष (Solution Tree) पद्धती अपनाइएको थियो ।

१.२.५.५ चरण ५: समस्या समाधान स्थानहरू र योजनाबद्ध कृयाकलाप संकलन र सुचिकृत

सहभागितामूलक प्रकोप, संकतासन्नता, क्षमता र जोखिम मूल्याङ्कन र चरण-२ र ३ बाट आएको प्रकोप-जोखिमलाई एकीकृत गरि समस्या वृक्ष (Problem Tree) र समाधान वृक्ष (Solution Tree) लाई केन्द्रमा राखेर स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलका कृयाकलापहरू संकलन र सुचिकृत गरि प्रारम्भिक खाका तयार गरिएको थियो ।

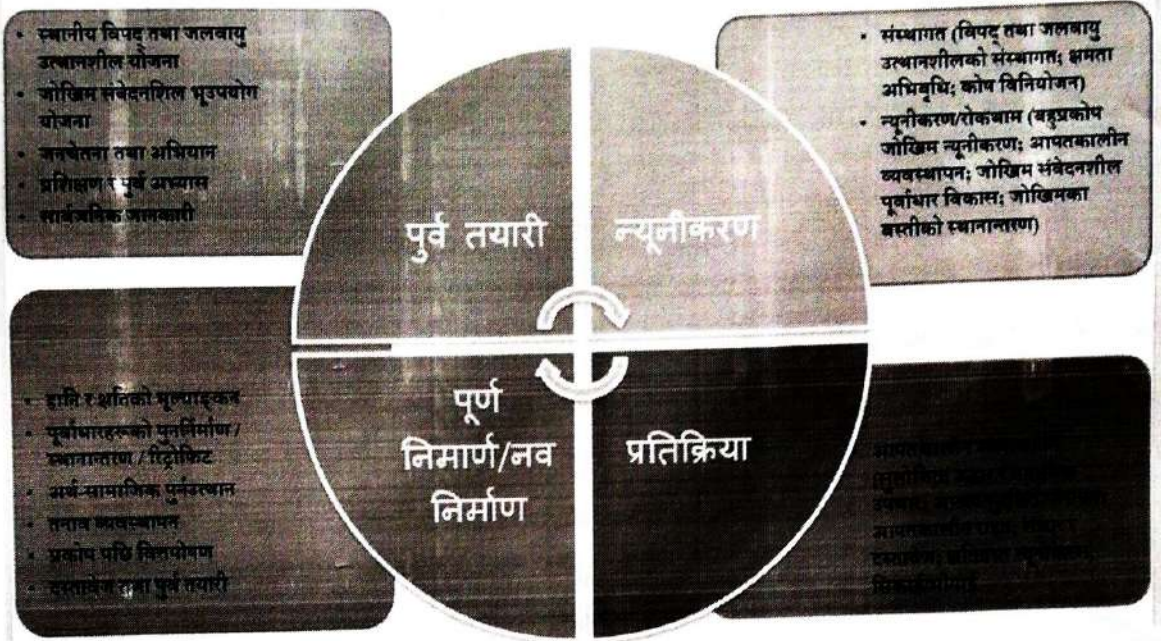
१.२.५.६ चरण ६: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना कार्यशाला गोष्ठी

मिति २०७९/०६/०५ गतेका दिन स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना कार्यशाला गोष्ठी गरि विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलका कृयाकलापहरूको खाकामा छलफल गरि त्यसलाई समजदारी गर्दै बजेट आंकलन र साझेदारीको विषयमा छलफल भएको थियो ।

१.२.५.७ चरण ७: प्रस्तावित कृयाकलापहरू, र कार्यान्वयन

सहभागिताबाट आएको सूचना र योजना बैठकमा गरिएको योजनाको आधारमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन विज्ञ र विपद् व्यवस्थापन समितिले संयुक्त रूपमा योजना लेख्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।

खाका लेखनको दौरानमा विपद् व्यवस्थापन चक्रलाई मध्यनजर गरिएको छः

चित्र १०: विपद व्यवस्थापन चक्र

खाकाको रूपमा तयार गरिएको योजनालाई पुनः नगरपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा एक दिने गोष्ठीको आयोजना गरी छलफल गरिने छ । गोष्ठीका सहभागीहरूले योजनामा थप्नु पर्ने बुँदाहरू र आवश्यक सल्लाह सुझाव संकलन गरि पूर्ण रुप दिइने छ ।

१.२.५.८ चरण ७: अन्तिम प्रतिवेदन

नगरपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा सहभागीहरूबाट आएको सुझावलाई पनि समेटेर विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको तयारी कार्य सम्पन्न गरिने छ ।

१.२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति

यो योजनालाई नगरकार्यपालिकाको बैठक र नगरसभा मा छलफल गरी स्वीकृत गरिएको छ । अतः यो योजनाको कार्यान्वयन को नेतृत्व गुजरा नगरपालिकाले गर्ने छ । योजनाको कार्यान्वयन का लागी प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकायहरू, रेडक्रस, Islamic Relief Nepal, Islamic Relief USA, ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल लगायत विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू, वडा विपद् व्यवस्थापन समिति, समुदाय, निजी क्षेत्र, जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालयहरू र सुरक्षा निकायको समन्वय र सहयोगमा कार्यान्वयन गरिनेछ । यस योजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरू नगरपालिकाले प्रत्येक वर्ष निर्माण गर्ने वार्षिक योजनामा समावेश र

मुलप्रवाहीकरण गरी बजेट सहित कार्यान्वयन गरिनेछ । योजना कार्यान्वयन का लागी अन्य निम्न वमोजिम का रणनिति अपनाइने छ ।

- नगरपालिकामा दक्ष तथा तालिम प्राप्त जनशक्ति परिचालन गर्दै जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन लागि स्थानीय जनसमुदायको क्षमता विकास गरिने छ ।
- जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन कार्य गरीने छ ।
- स्थानीय स्तरका परम्परागत ज्ञान, सिप, अभ्यास र नवीनतम वैज्ञानिक ज्ञान तथा प्रविधि लाई आवश्यकता अनुसार समायोजन गरी जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- स्वीकृत योजनाले निर्धारण गरेका प्राथमिकता प्राप्त क्रियाकलाप सञ्चालनको लागि नगरपालिकाले आफ्नो क्षमता अनुसारको बजेट विनियोजन गर्नेछ ।
- आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी नमूना अभ्यास तथा स्थलगत अनुसन्धानका कार्यक्रमहरू समेत गरिनेछ ।
- विपद्को जोखिमबाट विपन्न, महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बृद्धबृद्धा, बालबालिका आदि वर्गमा पर्ने बढी र फरक प्रभाव लाई मध्यनजर गरी यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत सो वर्गलाई विशिष्ट कार्यक्रमका साथै हरेक उपयुक्त कार्यक्रमहरूमा विशेष प्राथमिकता दिइने छ ।
- नगरपालिकाको क्षमता र वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई प्रदेश तथा संघीय सरकारमा पठाई कार्यान्वयनका लागि पहल गरिने छ ।
- योजना कार्यान्वयन का लागी जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालयहरू, विकास साझेदार, विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू, निजी क्षेत्र संग समन्वय र सहकार्य गरिने छ ।
- यस योजना कार्यान्वयनको प्रगति प्रतिवेदन अर्ध-वार्षिक रूपमा तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पठाइने छ ।

योजनाको स्वीकृति

नगरपालिकास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिबाट तयार भएको नगरपालिकास्तरीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई नगरपालिकाले आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी गाउँपरिषद्बाट स्वीकृत गराईने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो योजना नगरपालिकाको आफ्नै योजना भएकोले पालिकाको क्षमता अनुसार बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । साथै थप बजेट व्यवस्था तथा योजना कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाले प्रदेश सरकार र संघीय सरकार माताहत कार्यालयहरूसंग पनि समन्वय गर्नु पर्ने हुन्छ । सहकार्यमा गर्नु पर्ने र गर्न सक्ने कार्यक्रमहरू पनि यस योजनामा इंगित गरिएको छ ।

योजना कार्यान्वयन

नगरपालिकाले स्वीकृत विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत् कार्यान्वयन गराउन प्राथमिकता दिनेछन् । साथै यस योजना विषयगत कार्यालय, समुदाय, सङ्घसंस्था तथा निजी क्षेत्र एवं समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति समेतको सहयोग लिई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

खण्ड २: गुजरा नगरपालिकाको संकटासन्नता, क्षमता तथा जोखिम विश्लेषण

२.१ प्रकोपको विश्लेषण

२.१.१ मौसमी, वाली र प्रकोप पात्रो

स्थानीय सरोकारसंग छलफल गर्दा पनि विगत ३० वर्षमा मौसममा थुप्रै परिवर्तन भएको तथ्यहरु आएका छन् (तालिका १५)। उदारणको लागि पहिले-पहिले वर्षात असारमा सुरु भइ असोजसम्म रहने गर्द थियो भने आजभोलि जेठ-१५ तिरै सुरु हुने तर निरन्तर पानी नपर्ने गरेको स्थानीयले महशुस गरेको पहियो। एवंमरितले कृषि प्रणालीमा पनि विगत ३० वर्षमा धेरै परिवर्तन भएको देखिन्छ (तालिका १६)। बढ्दो तापक्रम संगै यस क्षेत्रमा सर्पको टोकाई र कुकुर तथा स्यालहरु बौलाएर मानिसलाई टोक्ने गरेको जनगुनासो पनि सुनिएको छ।

तालिका १५: मौसमी पात्रो

विवरण	विवरण	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र
मनसुन वर्षा	३०-वर्ष पहिला												
	अहिले												
हिँउदे वर्षा	३०-वर्ष पहिला												
	अहिले												
आगलागी	३०-वर्ष पहिला												
	अहिले												
गर्मी	३०-वर्ष पहिला												
	अहिले												
जाडो	पहिला												
	अहिले												
असिना	पहिला												
	अहिले												
तुसारो/ शितलहर	पहिला												
	अहिले												

पुनश्च: पहिला भन्नाले ३० वर्ष पहिले

तालिका १६: बाली पात्रो

विवरण		वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र
धानको बीऊ लगाउने	पहिला		■									■	
	अहिले		■									■	
धान रोप्ने	पहिला			■	■								■
	अहिले			■	■								■
धान काट्ने	पहिला						■	■	■				
	अहिले			■	■		■	■	■				
गहुँ छर्ने	पहिला								■				
	अहिले							■	■	■			
गहुँ काट्ने	पहिला	■											■
	अहिले	■											■
मकै छर्ने	पहिला		■			■	■						
	अहिले	■						■	■	■			
मकै काट्ने	पहिला		■										■
	अहिले	■	■	■									■
दलहन	पहिला							■	■			■	■
	अहिले							■	■			■	■
चना	पहिला							■	■			■	■
	अहिले							■	■			■	■

पुनश्च: पहिला भन्नाले ३० वर्ष पहिले

मौषम र कृषि प्रणालीमा आएको परिवर्तन जस्तै प्रकोप जन्य घटनाहरूमा पनि परिवर्तन आएको देखिन्छ, जस्तै वर्षातको समय लम्बिय संगै बाढीपनि असोजसम्म आउने गरेको स्थानीयहरूको अनुभव छ। यसैगरि शितलहरको समय अन्तराल घटे पनि यसको प्रभाव बढेको अनुभव स्थानीयसंग छ (तालिका १७)।

तालिका १७: प्रकोप पात्रो

प्रकोप	विवरण	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र
बाढी-कटान	पहिला												
	अहिले												
भारी वर्षा	पहिला												
	अहिले												
आगलागी	पहिला												
	अहिले												
हावाहुरी	पहिला												
	अहिले												
खडेरी	पहिला												
	अहिले												
चिसो लहर	पहिला												
	अहिले												

२.१.२ सहभागिता मुलक प्रकोपको पहिचान तथा प्रथामिकरण

नगर स्तरीय प्रकोप, संकटासन्नता र क्षमता मूल्याङ्कन गोष्ठीले गुजरा नगरपालिका भित्र १८ वटा प्रकोपहरू पहिचान गरेको छ र तिनीहरू दुर्घटना, जनावर आतंक, सित लहर, सुक्खा/खडेरी, महामारी, भूकम्प, अनिकाल, बाढी/डुबान/नदी कटान, आगो (घरेलु), हुस्सु, गर्मी लहर, जंगलको आगो, असिना, पहिरो, हावा/हुरी, सर्पको टोकाइ, प्रदूषण र चट्टाइ हुन्। यसलाई जोडी तुलना विधि (Comparism Matrix) वाट गरिएको स्तरीकरणगर्दा क्रमशः बाढी/डुबान/नदी कटान, सुक्खा/खडेरी, सित लहर, हावा/हुरी, जनावर आतंक, आगो (घरेलु), प्रदूषण, असिना, सर्पको टोकाइ, गर्मी लहर, चट्टाइ, जंगलको आगो, महामारी, हुस्सु, दुर्घटना, भूकम्प, अनिकाल र पहिरो बढी संबेदनशील रहेको पाइएको छ (तालिका १८)।

तालिका १८: नगर प्रकोप स्तरीकरण

दुर्घटना	दुर्घटना	जनावर आतंक	सित लहर	खडेरी	महामारी	भूकम्प	अनिकाल	वाढी	आगो (घरेलु)	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	पहियो	हावा/हुरी	सर्पको टोकाइ	प्रदूषण	चट्टाइ
दुर्घटना	१	जनावर आतंक	विशो लहर	खडेरी	महामारी	भूकम्प	दुर्घटना	वाढी	आगो (घरेलु)	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	पहिरो	हावा/हुरी	दुर्घटना	प्रदूषण	दुर्घटना
जनावर आतंक	१	जनावर आतंक	विशो लहर	खडेरी	महामारी	भूकम्प	जनावर आतंक	वाढी	आगो (घरेलु)	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आतंक	जनावर आतंक	जनावर आतंक	हावा/हुरी	जनावर आतंक	जनावर आतंक	जनावर आतंक
सित लहर	१	विशो लहर	विशो लहर	खडेरी	१	१	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर	विशो लहर
खडेरी	१	खडेरी	१	१	१	१	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
महामारी		महामारी					महामारी	महामारी	महामारी	हुस्सु	गर्मी लहर	महामारी	असिना	महामारी	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
भूकम्प		भूकम्प			१	१	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	भूकम्प	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
अनिका ल		अनिका ल					१	१	आगो (घरेलु)	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	अनिकाल	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
वाढी		वाढी					१	१	वाढी	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	वाढी	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
आगो (घरेलु)		आगो (घरेलु)						१	१	हुस्सु	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	आगो (घरेलु)	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
हुस्सु		हुस्सु								१	गर्मी लहर	जंगलको आगो	असिना	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ	
गर्मी लहर		गर्मी लहर								१	१	गर्मी लहर	असिना	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ	
जंगलको आगो		जंगलको आगो									१	जंगलको आगो	असिना	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ	
असिना		असिना											१	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ	
पहिरो		पहिरो												१	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
हावा/हुरी		हावा/हुरी												१	हावा/हुरी	सर्पदंष	प्रदूषण	चट्टाइ
सर्पको टोकाइ		सर्पको टोकाइ													१	हावा/हुरी	सर्पदंष	चट्टाइ
प्रदूषण		प्रदूषण														१	प्रदूषण	प्रदूषण
चट्टाइ		चट्टाइ															१	प्रदूषण

एवम् रितले वडास्तरीय प्रथमिकरण गर्दा निम्न बमोजिम देखिन्छ (

)।

तालिका १९: वडास्तरीय प्रकोप प्रथमिकरण

वडा	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाचौ	छैठौ	सातौ	आठौ	नवौ
१	वाढी/ डुवान	जनावर आतंक	सुब्बा/ खडेरी	वन्यजन्तु आतंक	चट्याड	हावाहुरी	गर्मीलहर	शितलहर	असिना
२	वाढी/ डुवान	वन्यजन्तु आतंक	सुब्बा/ खडेरी	आगलागी	हावाहुरी	गर्मीलहर	शितलहर	सडक दुर्घटना	सर्पदंश
३	वाढी /डुवान	वन्यजन्तु आतंक	सुब्बा/ खडेरी	शितलहर	आगलागी	हावाहुरी	चट्याड	सर्पदंश	सडक दुर्घटना
४	वन्यजन्तु आतंक	वाढी डुवान	आगलागी	शितलहर	सुब्बा/ खडेरी	सर्पदंश	हावाहुरी	गर्मीलहर	जनावर आतंक
५	वाढी/डुवान	सुब्बा/ खडेरी	सडक दुर्घटना	सर्पदंश	आगलागी	चट्याड	महामारी	गर्मीलहर	जनावर आतंक
६	वाढी/ डुवान	सुब्बा/ खडेरी	हावाहुरी	असिना	गर्मीलहर	महामारी	जनावर आतंक	चट्याड	सर्पदंश
७	वाढी/ डुवान	सुब्बा /खडेरी	हावाहुरी	गर्मीलहर	महामारी	असिना	रोगकीरा	जनावर आतंक	सर्पदंश
८	आगलागी	वाढी डुवान	गर्मीलहर	हावाहुरी	सर्पदंश	शितलहर	महामारी	सुब्बा/ खडेरी	जनावर आतंक
९	शितलहर	सुब्बा/ खडेरी	सडक दुर्घटना	रोगकीरा	चट्याड	वन्यजन्तु आतंक	असिना	महामारी	वाढी डुवान

२.१.३ विगतमा विपदबाट भएको क्षति विवरण

यस नगरपालिकाभित्र विपदको असरलाई हेर्दा बाढी डुबान र शितलहरबाट सबैभन्दा बढी घरपरिवारलाई क्षति पुगेको देखिन्छ। विभिन्न विपदबाट घरपरिवारमा पर्न गएको असरको विवरण निम्न अनुसार छ।

तालिका २०: विपदको क्षेत्र अनुसार क्षति विवरण (परिवार संख्या)

क्षति विवरण	वडा नम्बर	विपदको क्षेत्र अनुसार क्षति विवरण (परिवार संख्या)			
		घरगोठ	पशुपंक्षी	बाली र जग्गा जमिन	अन्य क्षति
आगलागी	१ देखि ९	३१	११	५	०
बाढी डुबान		४२३	१३१	५१८	०
पहिरो		०	०	०	०
शितलहर		०	३२४	४८३	०
रोग महामारी		०	२६०	४१५	०
सर्प दंश		०	२	०	०
भूकम्प		०	०	०	०
जङ्गली जनावरबाट क्षति		६	११	२४८	०
ग्यास सिलिन्डर		१	१	०	०
जम्मा			४६१	७४०	१६६९

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

मानवीय क्षतिको दृष्टिकोणले हेर्दा यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र सबैभन्दा क्षति शितलहर, रोग/महामारी तथा बाढीबाट भएको देखिन्छ। शितलहरको कारण जम्मा ६०३ जना घाइते र ५७ जनाको मृत्यु भएको छ भने रोग महामारीबाट ३७५ जना घाइते तथा ५२ जनाको मृत्यु भएको छ। यस्तै बाढीबाट घाइते हुनेको संख्या ३६५ छ भने २ जनाको मृत्यु भएको छ भने चट्याङबाट ४ जनाको मृत्यु र ३ जना घाइते भएका छन्।

तालिका २१: वडागत विपदबाट भएको मानवीय क्षति विवरण

वडा न	आगलागी		बाढी		शितलहर		रोग महामारी		सर्प दंस		जङ्गली जनावरबाट क्षति		चट्याङ		अन्य	
	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते
१	०	०	०	१०	४	१७	३	११	०	३	०	०	०	०	०	०

वडा न	आगलागी		बाढी		शितलहर		रोग महामारी		सर्प दंस		जङ्गली जनावरबाट क्षति		चट्याङ्ग		अन्य	
	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते
२	०	०	०	१२	६	१८	९	१२	१	८	०	०	०	०	०	०
३	०	१२	०	१३७	४	८३	८	२४	०	११	१	२	०	०	०	०
४	०	०	०	२५	९	२५०	१५	१५०	०	७	०	०	१	३	०	०
५	०	०	१	११	३	३६	२	२५	०	९	०	०	०	०	०	०
६	०	०	१	२३	०	१५	०	२७	०	०	१	४	२	०	०	०
७	०	१०	०	२०	९	१८	४	३५	०	३०	०	०	१	०	१	०
८	०	०	०	११०	१३	८६	२	६५	०	७	०	०	०	०	०	०
९	०	०	०	१७	९	८०	९	२६	०	६	०	०	०	०	०	०
जम्मा	०	२२	२	३६५	५७	६०३	५२	३७५	१	८१	२	६	४	३	१	०

(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

२.१.४ नगरपालिकाको संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

नगरस्तरीय कार्यशाला गोष्ठीबाट माथिको प्रक्रियाबाट सुचिकृत प्रकोप र तिनका कारणहरु तथा प्रभावहरु समेतलाई ध्यानमा राखी संकटासन्नता र क्षमता विश्लेषण गरिएको छ । जसको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ (स्वचयचर्चा आभचभलअभ कयगचअभ लयत ायगलमा) ।

तालिका २२: प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता

प्रकोप	संकटासन्नता	क्षमता	संकटासन्नता र क्षमता बीचको दुरी
बाढी/नदी कटान/ डुबान	<ul style="list-style-type: none"> तटिय तथा डुबान प्रभावित क्षेत्रहरुमा डुबान सहन नसक्ने जातका वालीहरु लगाउनु नदीमा पुलको व्यवस्था नभएको समुदायको कमजोर आर्थिक अवस्था 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति संचालनमा रहेको राहत वितरण हुने गरेको तटिय क्षेत्रमा ठूलो जातको बोटबिरुवा रोपिएको स्रोतसाधनको व्यवस्था समन्वय गर्ने गरेको 	<ul style="list-style-type: none"> विपद् जोखिमको लागि तत्काल कार्य गर्ने संयन्त्रको व्यवस्था निरन्तर नहुनु राहत कोषको व्यवस्थापन नहुनु, रकम निरन्तर नदिइनु विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धित पूर्व तयारीलाई प्राथमिकता नदिनु
खडेरी/सुकखा	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य (सर्प/कुकुर/स्याल आदि टोक्नु) र समय उपचार नपाउनु खडेरी लाग्नु/ कृषिमा प्रतिकूल असर पर्नु 	<ul style="list-style-type: none"> प्राथमिक उपचार हुनु डिप बोरिंग सुरुवात हुनु 	<ul style="list-style-type: none"> सर्प दंश उपचार केन्द्र नहुनु रेविजको औषधि भण्डारण क्षमता नहुनु लगानीको अभावले पर्याप्त वैकल्पिक सिचाई नहुनु
सितलहर/चिसो लहर	<ul style="list-style-type: none"> आर्थिक अवस्था कमजोर भएको कारण न्यानो कपडा, दाउराको जोहो गर्न नसक्नु जोष नागरिक तथा बालबच्चाहरुमा विभिन्न धास-प्रधास सम्बन्धी रोग बाखा तथा पशुको लागि सुरक्षित आवासको व्यवस्था नभएको सितलहर पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धि ज्ञानको कमी 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाले दाउरा वितरण गरेको विपद् योजना तर्जुमा चरणमा भएको 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयास रुपमा जनचेतना नभएको समुदायमा आयआर्जनका कार्यक्रम पुर्युत नहुनु नवजात शिशु, बालबालिका, वृद्ध एवम् रोगीहरुको स्याहारको लागि स्रोत तथा ज्ञानको कमी
हावा/हुरी	<ul style="list-style-type: none"> कमजोर संरचनाहरु, कमजोर विद्युतीय संरचनाहरु हुनु घर नजिकै सुकेको रूखहरु हुनु 	<ul style="list-style-type: none"> घरको छानाहरु बलियो बनाउने सचेतना बिकास हुँदै गरेको 	<ul style="list-style-type: none"> वाली बरिपरी हावा प्रतिरोधात्मक रूख विरुवाहरु लगाउने ज्ञानको कमी
जनावर आतंक	<ul style="list-style-type: none"> झाडी तथा खोला नजिकै खेतबारी भएको 	<ul style="list-style-type: none"> खेतबारीमा तारबारको घेरा लगाउन सुरुवात भएको 	<ul style="list-style-type: none"> जंगली तथा घरपालुवा जनावरको व्यवस्थापनमा पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम

प्रकोप	संकटासन्नता	क्षमता	संकटासन्नता र क्षमता बीचको डुरी नहुनु
आगलागी (घरेलु)	<ul style="list-style-type: none"> घरको संरचनाले गर्दा विजुली सट भएर आगो लाग्नु ईट्टा भट्टा, उधोग, कलकारखानाहरु तथा थोत्रो गाडीहरु हुनु वालीहरु खुल्ला रुपमा हुने गरेको भुसले छाएको कमजोर संरचनाहरु भएको सावधानी पूर्वक काम गर्ने बानीको कमी 	<ul style="list-style-type: none"> पक्की घरहरु बन्दै गरेको वनजङ्गल हुनु नयाँ संरचनाहरु वलियो बनाउन थालेको पन्जा बुटहरुको प्रयोग भौतिक संरचनाहरुमा अर्थिकको सुरवात हुनु प्रत्येक वडाहरुमा स्वास्थ्य चौकीको व्यवस्था भएको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको व्यवस्था भएको बालबालिकाहरुका लागि खोपको व्यवस्थापन भएको ट्रफिक चेकजाँच हुने गरेको खुल्ला क्षेत्रहरु हुनु ठूला-ठूला भौतिक संरचना नहुनु गरिब परिवारलाई भत्ता उपलब्ध गार्ने आएको 	<ul style="list-style-type: none"> भवन आचार-संहिता लागु हुन नसक्नु प्रदुषण तथा यातायात सम्बन्धी नीति नहुनु वाली र सम्पति विमाको बारेमा कम चासो असिना प्रतिरोधात्मक प्रविधिको अभाव सुरक्षाका लागि सामानहरु खरिद गर्न आर्थिक अभाव विजुलीको तार व्यवस्थापनमा प्राविधिक कमजोरी भएको पानी शुद्ध गर्ने विधिवारे पर्याप्त जानकारी तथा ज्ञानको अभाव
चट्याङ्ग	<ul style="list-style-type: none"> विजुलीको पोलहरु घर नजिकै हुनु विजुलीको नाङ्गो तारहरु हुनु आर्थिक अवस्था कमजोर भएको गोबरको उचित व्यवस्थापन नगर्नु पानी तथा ढलको निकास नभएको 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरु सडकमा खेल्नु तथा हिडडुल गर्नु चौपायाको उचित व्यवस्थापन नगर्नु कमजोर भौतिक संरचना भौगोलिक अवस्थिति गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या प्राकृतिक प्रकोप 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानको पहिचान नभएको अवस्था भूकम्प सम्बन्धि ज्ञानको अभाव गरिब परिवारलाई पहिचान गर्न पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम नहुनु
महामारी	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरु सडकमा खेल्नु तथा हिडडुल गर्नु चौपायाको उचित व्यवस्थापन नगर्नु कमजोर भौतिक संरचना भौगोलिक अवस्थिति गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या प्राकृतिक प्रकोप 	<ul style="list-style-type: none"> ट्रफिक नियमको बारेमा जानकारी नहुनु 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानको पहिचान नभएको अवस्था भूकम्प सम्बन्धि ज्ञानको अभाव गरिब परिवारलाई पहिचान गर्न पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम नहुनु
दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरु सडकमा खेल्नु तथा हिडडुल गर्नु चौपायाको उचित व्यवस्थापन नगर्नु कमजोर भौतिक संरचना भौगोलिक अवस्थिति गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या प्राकृतिक प्रकोप 	<ul style="list-style-type: none"> ट्रफिक नियमको बारेमा जानकारी नहुनु 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानको पहिचान नभएको अवस्था भूकम्प सम्बन्धि ज्ञानको अभाव गरिब परिवारलाई पहिचान गर्न पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम नहुनु
भुकम्प	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरु सडकमा खेल्नु तथा हिडडुल गर्नु चौपायाको उचित व्यवस्थापन नगर्नु कमजोर भौतिक संरचना भौगोलिक अवस्थिति गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या प्राकृतिक प्रकोप 	<ul style="list-style-type: none"> ट्रफिक नियमको बारेमा जानकारी नहुनु 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानको पहिचान नभएको अवस्था भूकम्प सम्बन्धि ज्ञानको अभाव गरिब परिवारलाई पहिचान गर्न पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम नहुनु
अनिकाल	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरु सडकमा खेल्नु तथा हिडडुल गर्नु चौपायाको उचित व्यवस्थापन नगर्नु कमजोर भौतिक संरचना भौगोलिक अवस्थिति गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या प्राकृतिक प्रकोप 	<ul style="list-style-type: none"> ट्रफिक नियमको बारेमा जानकारी नहुनु 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानको पहिचान नभएको अवस्था भूकम्प सम्बन्धि ज्ञानको अभाव गरिब परिवारलाई पहिचान गर्न पर्याप्त नीति तथा कार्यक्रम नहुनु

२.२ जोखिम बिश्लेषण

२.२.१ प्रमुख प्रकोपहरुको जोखिमको भौगोलिक वितरण पहिरोको स्थिति

राजनैतिक र प्रसाशनिक रुपमा त्यहाँका जनता चन्द्रपुर नगरपालिकासंग जोडिएको भएपनि, यस नगरपालिकाको वडा-२ चुरे सम्म फैलिएको छ। उक्त चुरे क्षेत्र पहरुो पहिरोको दृष्टिकोणले संबेदनशीलनै छ । अर्कोतर्फ यस नगरमा आउने बाढी पनि चुरे क्षेत्र भएको भूक्षय र पहिरो संग जोडिएको हुन्छ।

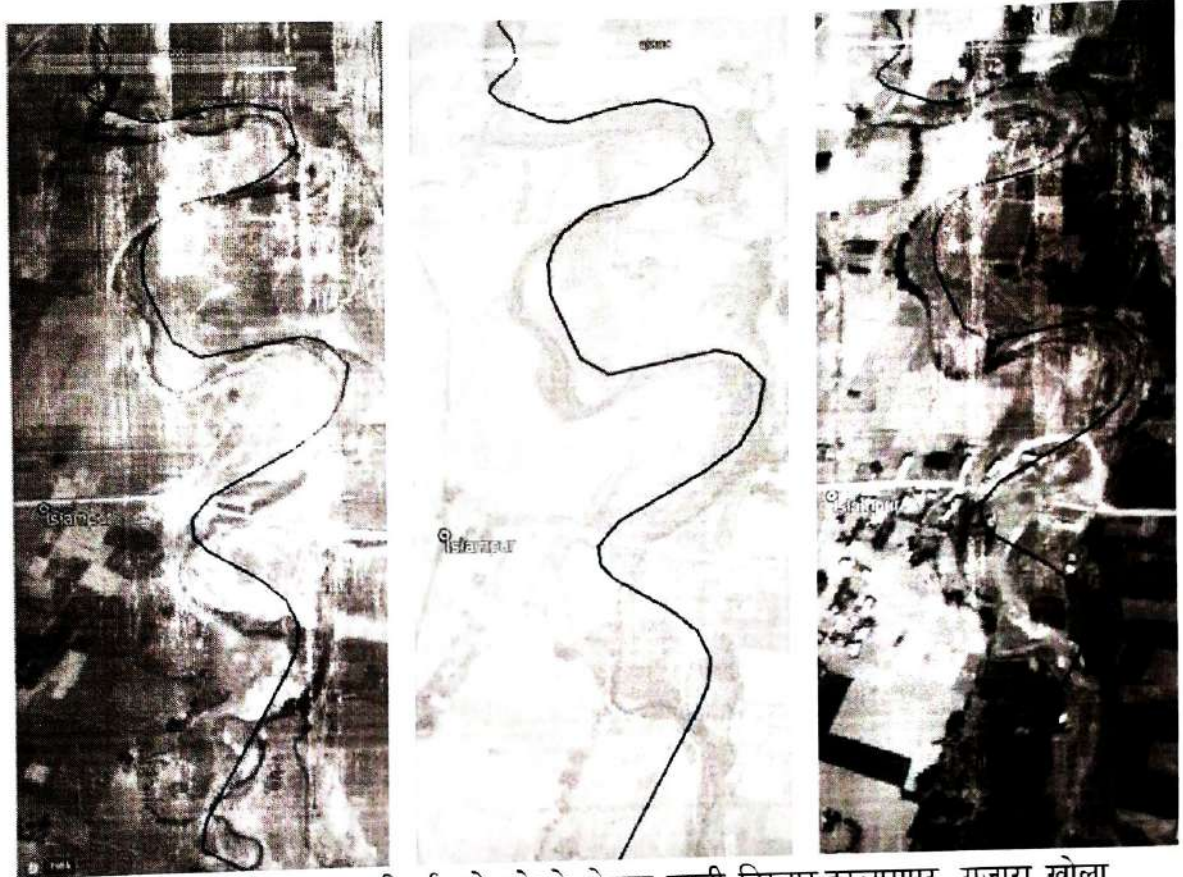

चित्र ११: पहिरोको सम्बेदनशिलता

बाढी/कटान/डुबान

यस नगर भित्र बग्ने खोलाहरु लालबकैया, धन्सार, गुजारा र लमहा हुन्। लालबकैया उत्तरी मकवानपुरको महाभारतवाट उत्पति भइ शिरपुर, छत्तिवन र निजगढ हुँदै यस नगरपालिकाको पश्चिमी सिमा हुँदै बगेको छ भने धनसार र लमहा खोलाहरु शिर चाँही चुरे पहाड हुन् । गुजारा खोला चाँही भावर क्षेत्र उत्पति भइ नगरको विचो-बीच बग्दछ। लालबकैयाले विशेषत नदी कटान गरि सिम्रि र जंगलसैया क्षेत्रमा दुख दिन्छ भने धन्सारले धार परिवर्तन गरि सिम्री सिथिटोल र सिम्री तिर नोकशानी पुर्याउने गर्दछ। गुजारा सपेक्षित सानो खोला भएपनि धार परिवर्तन तथा डुबान यसको मुख्य समस्याहरु हुन् (चित्र १२)। बढ्दो सहरीकरण संगै जोखिम क्षेत्रमा बसोबास पनि बढिरहेको देख

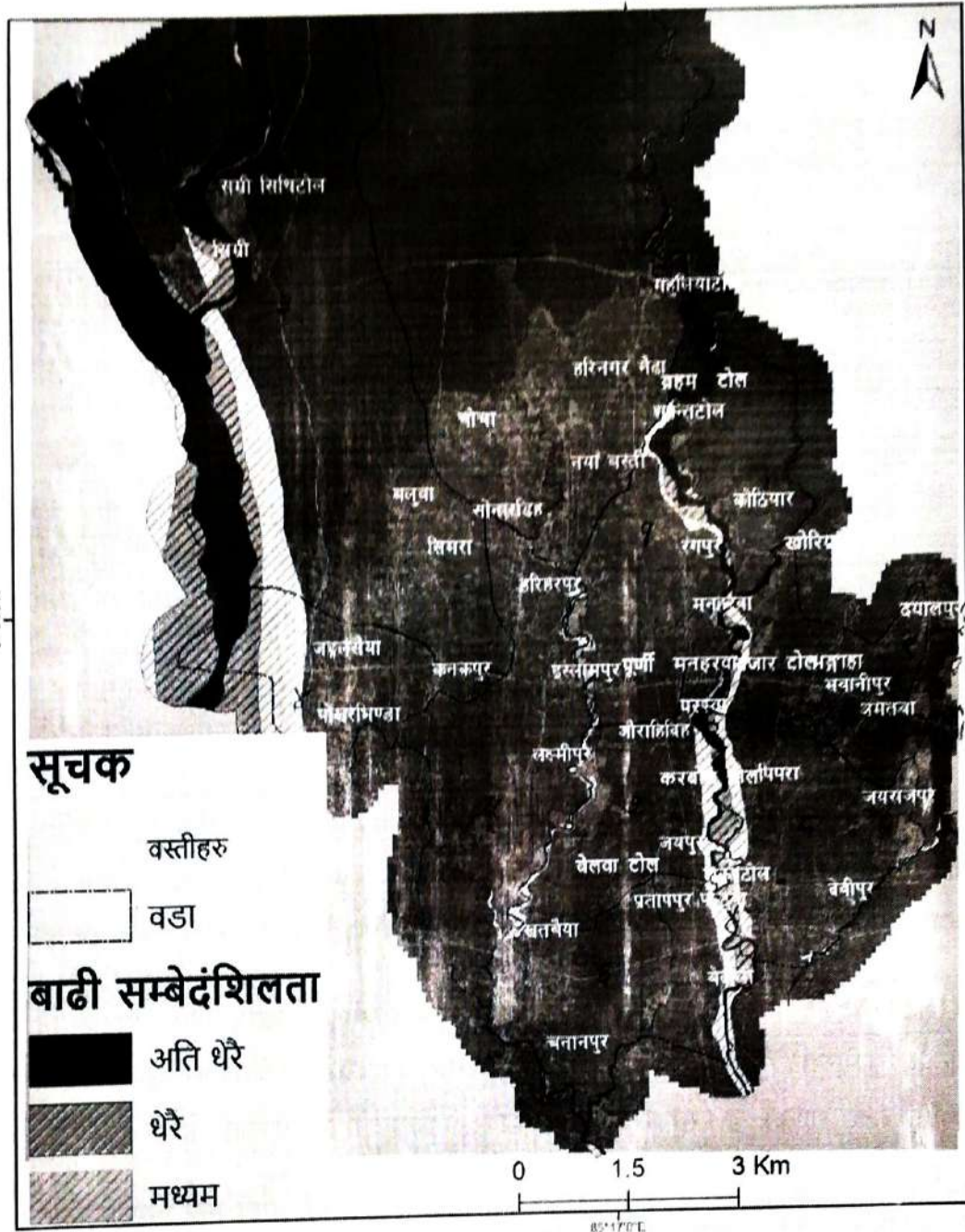
सकिन्छ (चित्र 12)। यी अनेक खालका बाढीको प्रकृतिलाई एकीकृत गरि बाढी प्रकोप विक्षेपण गरिएको छ (चित्र 14)।

चित्र १२: खोला धार परिवर्तनको गरेको क्षेत्रमा वस्ती विस्तार, इस्लामपुर, गुजारा खोला

चित्र १३: खोला धार परिवर्तनको नमुना, गुजारा-लमहा खोला

चित्र १४: बाढी सम्बेदनशिलता, गुजारा नगरपालिका

नगर वस्तुगत विवरणले नदी कटान र बाढीको जोखिममा रहेका घरधुरीहरूको विवरण देहाय अनुसार राखेको छ।

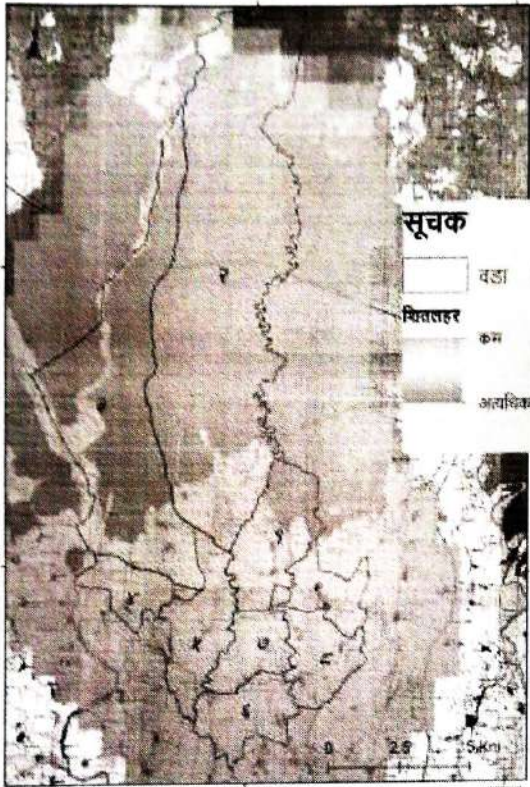
तालिका २३: बाढी/डुबान/नदी कटान जोखिम रहेका घरधुरीहरू

वडा नम्बर	जोखिमयुक्त स्थान	घरधुरी संख्या			
		नदी कटान	बाढी	अन्य	जम्मा
१	कोठियार, गौरमतोल, शान्तिटोल	४२	४६	०	८८
२	नयाँ बस्ती, ब्रह्मणटोल, महुलियाघाट	१६०	७५	०	२३५
३	सिम्रीटोल, पशुपतिटोल, जगलसहिया	२०२	१३५	०	३३७
४	बौधीटोल, जगलसहिया	५०	५०	०	१००
५	हरिहरपुर, लक्ष्मीपुर, इस्लामपुर, सोनारडिह	८५	१६३	०	२४८
६	लम्हा खोला, बेदैली नाखा (कुलो), खतवैया	२५	६५	०	९०
७	करबोल टोल, शेख टोल, बिन टोल	१०५	३३	०	१३८
८	देवीपुर, जराजपुर, पिपरा, जोगौलिया	८६	१४५	७०	३०१
९	अमृतबा गाँउ	०	१८	०	१८

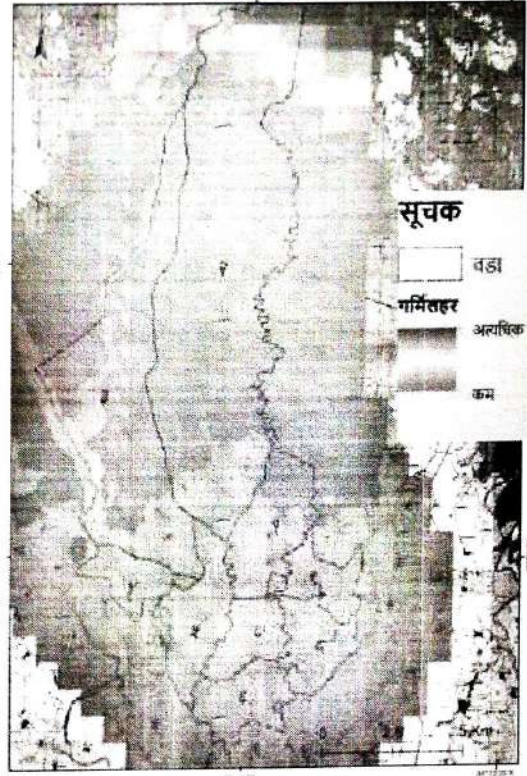
(स्रोत: नगर वस्तुगत विवरण, २०७५)

शीतलहर र गर्मीलहर

हरेक वर्ष डिसेम्बरको मध्यदेखि जनवरीको मध्यसम्म गुजारा नगरपालिकामा शीतलहर आउने गरेको छ। स्थानीय बासिन्दाको अनुसार शीतलहर अहिले लामो समयसम्म चलिरहेको छ र यसको प्रभाव झन् गम्भीर बन्दै गएको छ। सम्बन्धित महिनाको तापक्रमको वितरणलाई हेर्दा तुलात्मक रूपमा १, २, ३, र ४ वडाहरूमा शीतलहरको प्रभाव बढी हुने देखिन्छ (चित्र १५)। लामो शीतलहरले खेतीको उपजनीमा नकारात्मक असर गर्नुको साथै मानवीय स्वास्थ्यमा पनि प्रतिकूल असर गर्दछ। कृत्तिपय परिस्थितिमा मानवीय क्षेति पनि भएको पहिएको छ। चरम गरिवीको कारण न्यानो कपडा र घर/कोठाको तापक्रम बृद्धि गर्न नसक्दा त्यस्तो परिस्थिति आउने गर्दछ।

चित्र १५: शीतलहरको प्रभावको विवरण

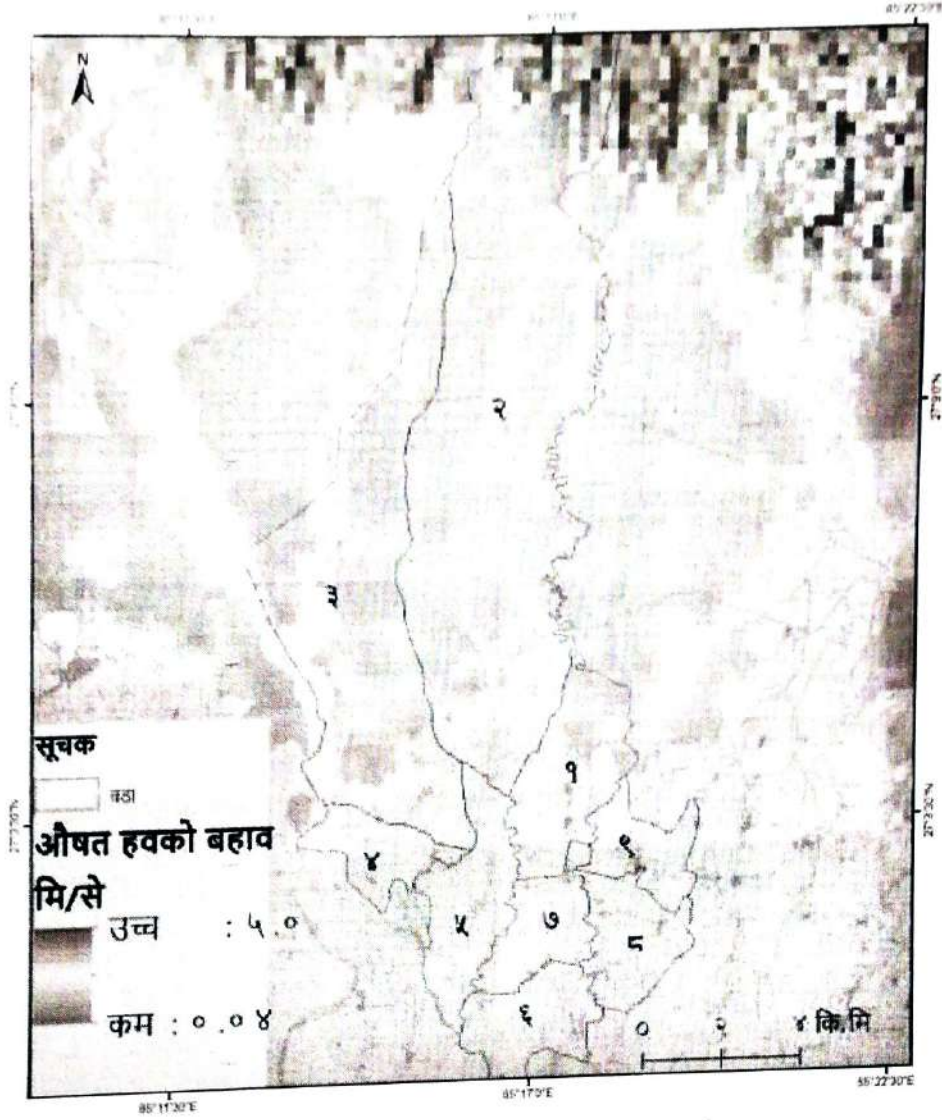

चित्र १६: गर्मीलहरको प्रभावको विवरण

गर्मीको लहरलाई असामान्य र असहज रूपमा तातो र आर्द्र मौसमको अवधिको रूपमा परिभाषित गर्न सकिन्छ (NRCH, २०१८)। सामान्यतया लामो समयसम्म खडेरीको समयमा गर्मीको लहरहरू प्रभाव विशेष हुने गर्दछ (चित्र १६)।

हावा/हुरी

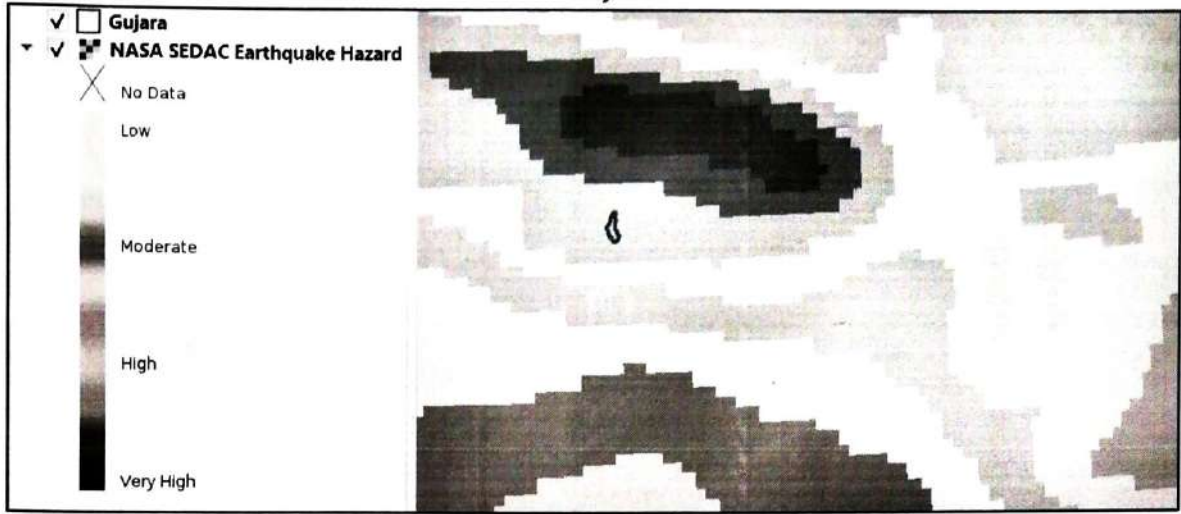
सामान्यतया हावाको गतिको वितरण हेर्दा खोला तटीय क्षेत्र र खुला ठाउँमा बढी भएको देखिन्छ र हावा हुरीको बेलामा पनि यिनै क्षेत्रमा बढी क्षेति हुने गर्दछ (चित्र १७)। हावा/हुरीले बालीनालीमा असर गर्नुको साथै घरहरूमा पूर्ण वा आंशिक क्षेति गर्दछ। घरको पर्खाल र छानोको प्रकृतिले संभावित क्षेतिको संकेत गर्दछ, उदहारणको लागि खरको छानोलाई मध्यम स्तरको हावा/हुरीले नै क्षेति पुर्याउन सक्दछ। पर्खालको संघर्षमा पनि बाँस वा काठ/फलेखहरू बढी संवेदनशील हुन्छन्।

चित्र १७: हावा/हुरीको संवेदनशीलता

भूकम्प

भूकम्प जोखिम वितरणका लागि Global Seismic Hazard Program (GSHAP) ले बनाएको Global Earthquake Hazard Distribution - Peak Ground Acceleration बाट हेर्दा गुजारा नगरपालिका उच्च जोखिममै देखिन्छ।

चित्र १८: भूकम्पीय जोखिम

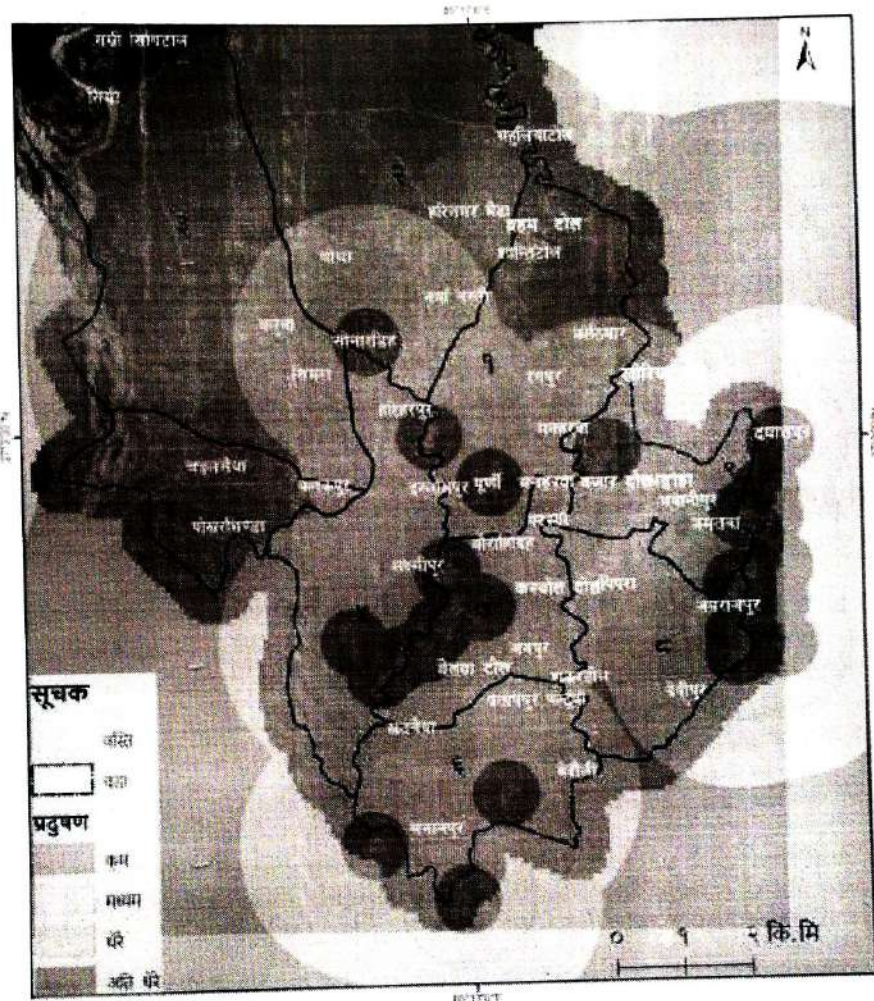
स्रोत: NASA SEDAC Earthquake Hazard Distribution - Peak Ground Acceleration

प्रदूषण

यस नगपालिका भित्र र सेरोफेरोमा २५ भन्दा धेरै इट्टाभट्टा र अन्य उद्योक भएकाले वातावरणीय प्रदुषण नजरले पनि संबेदनशील नै छ । इट्टा उद्योकले वायु प्रदुषण मात्र नगरेर भूमिको उर्बरा शक्ति र सौन्दर्यलाई पनि हास ल्याउन गर्दछ ।

चित्र १९: गुजारा नदी तटीय क्षेत्रमा रहेका इट्टाभट्टा हरू

चित्र २०: प्रदूषणको दृष्टिकोणले सम्बेदनशिलता

प्रदूषणको दृष्टिकोणले हेर्दा वडा न-७ बढी जोखिम युक्त देखिन्छ भने त्यसपछि क्रमशः वडा-६, ९, १, ७, ५, ८ र ९ देखिन्छ (चित्र २०)।

२.२.२ प्रकोप जोखिम निवारण/न्यूनीकरणका उपायहरू

प्रत्येक प्रकोप विपद हुँदा नै, जप प्रकोपले मानवीय धन-जन क्षेति वा परिस्थितिक प्रणालीमा प्रतिकूल असर गर्दछ, तब मात्र प्रकोपले विपद सिर्जना गर्दछ। तसर्थ प्रकोपबाट विपद हुने सम्भावनालाई प्रकोपको प्रतक्ष्य र तपशिल करणहरू र प्रभावहरू मूल्यांकन गर्नु पर्ने हुन्छ। यसका लागि समस्या पहिचान (Problem Analysis) पद्धति प्रयोग गरि आएका सूचनाहरूको विश्लेषणका नतिजालाई संक्षिप्त रूपमा तलको ढाँचामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २४: प्रकोपका कारण र सम्भावित प्रभावहरु

प्रकोपका मुख्य कारणहरु	सहायक कारणहरु	प्रभाव
<ul style="list-style-type: none"> नदी कटान डुबान खोला छेऊ बस्ती हुनु उपयुक्त भु-उपयोग योजना नहुनु नदी उकास बढ्नु (ढुङ्गा उकास बढ्नु) 	<ul style="list-style-type: none"> पहिरो, भूक्षय, चुरे संरक्षण नहुनु विपद् संवेदनशील भु-उपयोग योजना नहुनु 	<ul style="list-style-type: none"> जमिन कटान वालीनालीको क्षति जनधनको क्षति
<ul style="list-style-type: none"> समयमा वर्षा नहुनु अत्याधिक गर्मी बढ्नु लु लाग्नु पानीको मुहानहरू सुक्दै जानु 	<ul style="list-style-type: none"> वनजङ्गल फडानी वातावरण प्रदुषण बढ्नु जलवायु परिवर्तन सिचाईको अभाव मौसम प्रतिकुल हुनु पानीको मुहानको उचित संरक्षणको अभाव 	<ul style="list-style-type: none"> वालीनालीको उत्पादन घट्नु जनजिवनमा असर पर्याप्त पिउने पानीको अभाव
<ul style="list-style-type: none"> बाक्लो हुस्सु 	<ul style="list-style-type: none"> प्रयास घाम नलाग्नु औधोगिकरण वनजङ्गल फडानी कम मात्रामा पानी पर्नु 	<ul style="list-style-type: none"> जनधनको क्षति वालीनाली नष्ट हुनु सडक दुर्घटना स्वास्थ्यमा असर
<ul style="list-style-type: none"> बलियो घर नहुनु भुसको घर 	<ul style="list-style-type: none"> आर्थिक अभाव अव्यवस्थित बसोबास कोमल प्रजातिको रुख-विरवाहरु हुनु 	<ul style="list-style-type: none"> जनधनको क्षति आगलागी हुनु वालीनाली नष्ट हुनु

प्रकोप	मुख्य कारणहरू	सहायक कारणहरू	प्रभाव
जङ्गली जनावरको आतंक	<ul style="list-style-type: none"> वनजङ्गल फडानी खुल्ला सिमाना 	<ul style="list-style-type: none"> खानाको कमी जङ्गलमा मान्छेको ओहोरदोहोर बढ्नु अव्यवस्थित विकास निर्माण आगलागी 	<ul style="list-style-type: none"> जनधन तथा वालीनालीको क्षति घातक रोगहरू सर्नु
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> बाँस र परालको छानाको कारण आगो ताप्ने बेलाको लापरवाहीका कारण हावाहुरीको कारण विधुतीय सट-सर्किट ग्याँस सिलिन्डर पडकिनु सलाई, लाईटर लगायतका सामान बालबालिकाहरूको पहुँचबाट टाढा नहुनु धुम्रपान आगो समयमा निभाउन नसक्नु साना बालबच्चालाई उचित सिकाईको कमी 	<ul style="list-style-type: none"> गरिबी, कमजोर आर्थिक स्थिति शितलहर, जाडोको समयमा दाउरा, भुस, पराल, गुइँठा बालेर ताप्दा घना बाक्लो बस्ती हुनाले पुरानो वाइरिङ्ग गुणस्तरहिन सामग्रीको प्रयोग म्याद नौघेको ग्याँस सिलिन्डर तथा नराम्रो रेगुलेटरको प्रयोग चुरोट, बिडी खाएर हुटाहरू ननिभाईकन फाल्नु दक्ष जनशक्ति तथा आधुनिक सामग्रीहरूको (यन्त्र) अभाव 	<ul style="list-style-type: none"> जनधनको क्षति
प्रदुषण	<ul style="list-style-type: none"> धुँवा, धुलो ढल निकास नहुनु आर्सेनिक हुनु सवारी साधन, बाजा रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोग 	<ul style="list-style-type: none"> नसुधारिएको चुलो, ईटा भट्टा, कलकारखाना (सेलर मिल), सवारी साधन सेप्टिक ट्याङ्क जथाभाबी हर्न बजाउनु गाईवस्तुहरू पाल्न छोड्नु 	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्यमा समस्या शुद्ध खानेपानीको अभाव ध्वनी प्रदुषण माटो प्रदुषण
गर्मीलहर	<ul style="list-style-type: none"> जलवायु परिवर्तन 	<ul style="list-style-type: none"> वनजङ्गल फडानी 	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य तथा कृषिमा

	<ul style="list-style-type: none"> ■ सहरीकरण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ अत्याधिक पेट्रोल र डिजेलको प्रयोग ■ वायु प्रदुषण/औधोगिकरण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रतिकुल असर पर्नु ■ खडेरी लाग्नु ■ जनधनको क्षति ■ आगलागी ■ उच्च भोल्टेजको विद्युतीय आपूर्ति हुनु
<p>चट्याङ्ग</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ जलवायु परिवर्तन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बेमौसमी वर्षा ■ औधोगिकरण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर
<p>महामारी</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ब्याक्टिरिया ■ भाईरस 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जनचेतनाको कमी ■ सरसफाईमा कमी ■ दुषित खानेपानीको प्रयोग ■ गरिबी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मानवीय क्षति ■ पशुपन्ध्री घाइते तथा मृत्यु हुनु ■ आर्थिक क्षति
<p>दुर्घटना</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ मादक पदार्थ सेवन ■ तीव्र गतिमा सवारी-साधन चलाउनु 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तीव्र गतिमा सवारी चलाएर ओभरटेक गर्नु ■ बिप्रेको सवारी-साधन चलाउनु ■ बाटोघाटोको कमजोर अवस्था ■ ट्रफिक नियमको उलंघन ■ ओभरलोड गाडी चलाउंदा ■ उच्च जनसङ्ख्या वृद्धिदर ■ वनजङ्गल विनाश ■ बेरोजगारी/गरिबी ■ औधोगिकरण ■ सहरीकरण ■ उचित भण्डारणको अभाव 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर परि ज्यान गुमाउनु
<p>अनिकाल</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ जलवायु परिवर्तन ■ खडेरी ■ अत्याधिक वर्षा ■ बाढी- डुवान 		

तालिका २५: प्रकोप समाधानको उपायहरु

प्रकोप	सम्बन्धित समाधानका उपायहरु	मुख्य जिम्मेवारी	सहायक निकाय	कहाँ गर्ने
बाढी/डुबान/नदी कटान	<ul style="list-style-type: none"> खोलानालाको सही ढंगले व्यवस्थापन गर्ने, तटबन्ध बनाउने खाली जर्गामा वृक्षारोपण गर्ने बाढी संवेदनशील क्षेत्रमा बस्ती नबसाउने गिट्टी, बालुवा निकासीको लागि मापदण्ड पालना गर्ने भारी वर्षाले पुर्याउने हानी नोक्सानी सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने विपद् संवेदनशील भू-उपयोग सम्बन्धि नीति-कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने बालुवा, गिट्टी, माटो थुप्रोलाई व्यवस्थित गर्ने खोलानालाको उचित विकासको व्यवस्थापन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तह वन विभाग स्थानीय तह र सरकारी सम्बन्धित निकाय स्थानीय तह, जिल्ला समन्वय समिति स्थानीय तह, मौसम विभाग स्थानीय तह, केन्द्र प्रदेश 	<ul style="list-style-type: none"> समाज, सिँचाई व्यवस्थापन समिति सामुदायिक वन, स्थानीय तह घरपरिवार, समुदाय स्थानीय वासिन्दा संघ-संस्था तथा सामुदायिक अगुवाहरु स्थानीय, प्रदेश, केन्द्र, गैर सरकारी संस्था सम्बन्धित सम्पूर्ण निकायहरु प्रदेश र केन्द्र सरकार 	<ul style="list-style-type: none">
खडेरी	<ul style="list-style-type: none"> पर्याप्त सिँचाईको समयमै व्यवस्था गर्ने पानीको मुहानहरु संरक्षण गर्ने मौसम अनुकूल हुने वालीनाली लगाउने समयमा वर्षात नहुने समस्याको उचित व्यवस्थापनका लागि वृक्षारोपण गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तह संघ संस्था समुदाय किसान सिँचाईसँग सम्बन्धित 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि शाखा (सबै कृषि विकास निकाय) स्थानीय तह समुदाय वन उपभोक्ता समिति 	<ul style="list-style-type: none"> खाली जमिन

प्रकोप	सम्बन्धित समाधानका उपायहरू	मुख्य जिम्मेवारी	सहायक निकाय	कहाँ गर्ने
शितलहर	<ul style="list-style-type: none"> वातावरण प्रदुषण कम गर्ने अभियान चलाउने बहुवाली पद्धती अपनाउने घर वरिपरी वृक्षारोपण गर्ने अत्याधिक गर्मीको समयमा घर बाहिर ननिस्कने न्यानो कपडाहरूको व्यवस्थापन तथा वितरण दाउरा तथा हिटरको व्यवस्थापन वाली बिमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम जिम्मेवार निकायले बजेट तथा स्रोत-साधनको व्यवस्थापन गर्ने डिभिजन वन कार्यालयसँग समन्वय गरी बजेट व्यवस्थापन गर्दै हिटरमा सहूलियत प्रदान गर्ने सवारी साधनको गतिमा नियन्त्रण गर्ने बिमा कम्पनीसँग समन्वय गरी बजेटको व्यवस्थापन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> निकायहरू घरपरिवार लाभग्राही समुदाय नगरपालिका ट्राफिक प्रहरी नेपाल प्रहरी स्थानीय निकाय सडक कार्यालय RDC and IRW 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि विकास कार्यालय अन्तर्गतका कार्यालयहरू 	
हावाहुरी	<ul style="list-style-type: none"> पक्की घर निर्माण प्रोत्साहन गर्नु वाली बिमा हावाहुरीले कम क्षति हुने खालका वालीनाली (दलहन वाली), रुख बिरुवा लगाउने भवन आचार संहिता लागु गरी अति-गरिब परिवारलाई राहत स्वरुप प्रोत्साहन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका 		

गण
सिम्
मन्त्र

प्रकोप	सम्बन्धित समाधानका उपायहरू	मुख्य जिम्मेवारी	सहायक निकाय	कहाँ गर्ने
जङ्गली जनावरको आतंक	<ul style="list-style-type: none"> वनजङ्गल क्षेत्र तारवारले घेरा लगाउने आगलागी रोक्ने सिकारीलाई बन्देज लगाउने वनजङ्गलको संरक्षण गर्ने खरका छानाहरू भएका घरहरू विस्थापन गर्ने दाउरा, भुस, पराल, गुईठा विस्थापन गरि इलेक्ट्रोनिक्स प्रविधिहरूको प्रयोग गर्ने घना वस्तीहरूको प्रतिस्थापन गर्ने पुरानो घरको वाइरिङ्गहरूलाई प्रतिस्थापन गर्ने खाना पकाउने ग्याँस सिलिन्डर, रेगुलेटर राम्रो हुनु पर्ने जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू गर्ने दक्ष जनशक्ति, आधुनिक सामग्रीहरूको व्यवस्थापन हुनु पर्ने प्रज्वलनशील प्रर्दाथहरूबाट आफ्ना नानी-बाबुहरूलाई टाढा राख्नु पर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला तथा ईलाका वन कार्यालय व्यक्ति संघ संस्था स्थानीय तह 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> वार्ड नम्बर १, २, ३, ९
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने गोबर ग्याँस, इन्डकसन चुलो, ग्याँस चुलोको प्रयोग गर्ने ढल निकासको उचित व्यवस्थापन गर्ने आसैनिकमुक्त खानेपानीको व्यवस्थापन गर्ने ध्वनि प्रदुषण कम गर्नको लागि जनचेतना 	<ul style="list-style-type: none"> व्यक्ति, संघ संस्था स्थानीय तह 		
प्रदुषण				

प्रकोप	सम्बन्धित समाधानका उपायहरू	मुख्य जिम्मेवारी	सहायक निकाय	कहाँ गर्ने
	<p>बढाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> प्रारम्भिक मलको व्यवस्थापन गर्ने गाईवस्तु पालनको लागि किसानहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने आर्थिकोपार्जनको कुराहरूमा ध्यान दिनु पर्ने वालीनाली तथा पशु बिमा एवम राहत कोषको व्यवस्था गर्ने 			
असिना	<ul style="list-style-type: none"> वातावरणीय सरसफाईमा ध्यान पुर्याउने जनचेतना फैलाउने राती हिउँदा सुरक्षा विधि अपनाउने 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका अन्तर्गत रहेको कृषि तथा पशु शाखा 	<ul style="list-style-type: none"> बिमा कम्पनी सहकारी संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भरी
सर्पदंश	<ul style="list-style-type: none"> वातावरणीय सरसफाईमा ध्यान पुर्याउने जनचेतना फैलाउने राती हिउँदा सुरक्षा विधि अपनाउने 	<ul style="list-style-type: none"> स्वयंम व्यक्तिगत नगरपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य शाखा स्वास्थ्य चौकी 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भरी
गर्मीलहर	<ul style="list-style-type: none"> बोट-बिरुवा लगाउने वनजङ्गल फडानी रोक्ने प्रदुषण नियन्त्रण औद्योगिकरण तथा सहरीकरण व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> स्वयंम व्यक्तिगत नगरपालिका बडा कार्यालय 	<ul style="list-style-type: none"> गैर-सरकारी संस्था- अन्तर्राष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भरी
चट्याङ्ग	<ul style="list-style-type: none"> अर्थिको व्यवस्था गर्ने जनचेतना फैलाउने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सरकार 	<ul style="list-style-type: none"> विधुत प्राधिकरण 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भरी
महामारी	<ul style="list-style-type: none"> व्यक्तिगत तथा सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने शुद्ध खानेपानीको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी मापदण्ड पूर्ण रूपले पालना 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा 	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न सघ संस्थाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भरी

२०७३ १९७७

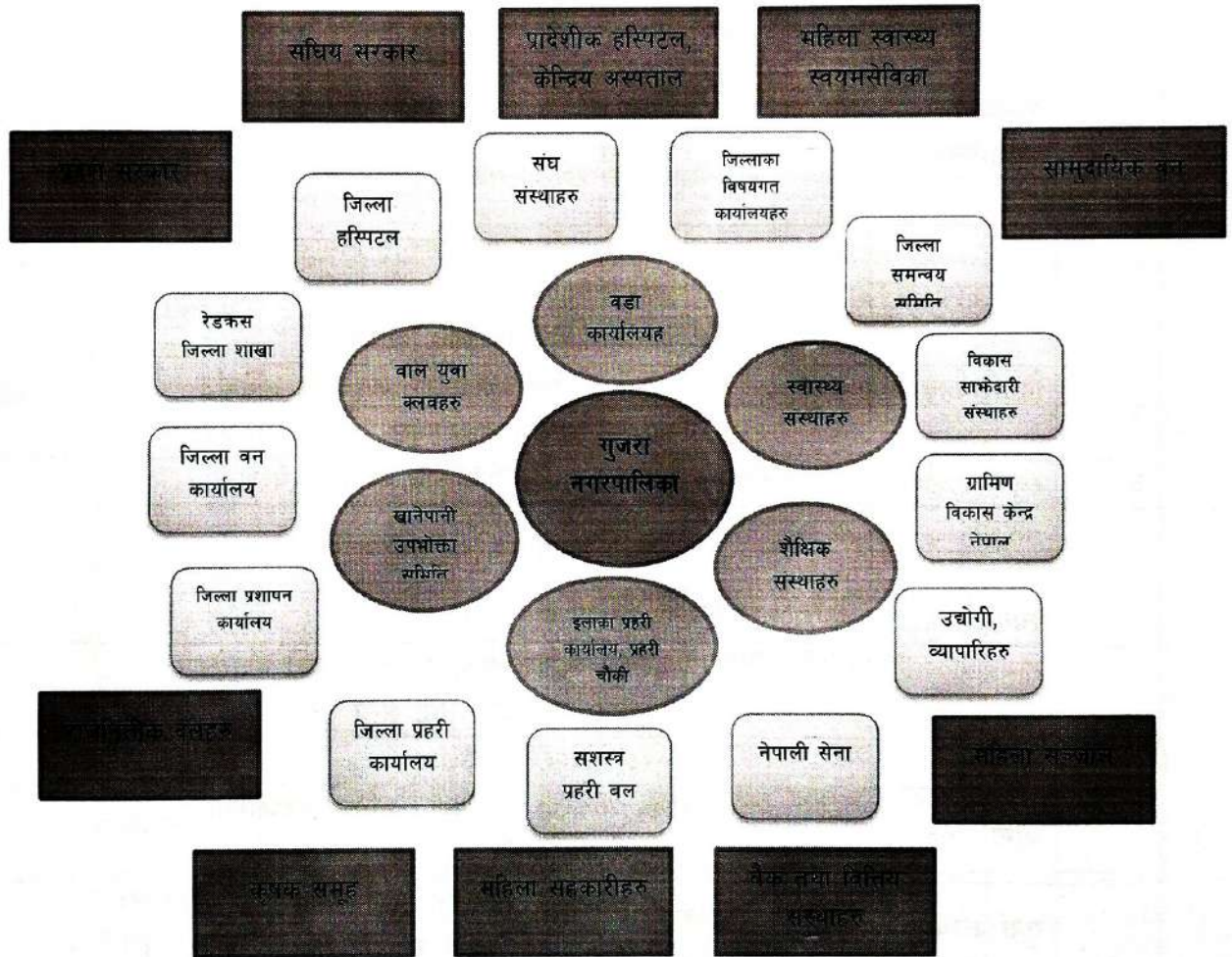

प्रकोप	सम्बन्धित समाधानका उपायहरू	मुख्य जिम्मेवारी	सहायक निकाय	कहाँ गर्ने
	गर्नुपर्ने			
दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ट्राफिक नियमको पालना गर्ने ▪ सडक संरचनाको व्यवस्थापन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ सम्बन्धित ट्राफिक प्रहरी कार्यालय ▪ सम्बन्धित प्रहरी चौकी 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ नगरपालिकाको विभिन्न संघ संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ नगर भरी
अनिकाल	<ul style="list-style-type: none"> ▪ रोजगारीको व्यवस्था गर्ने ▪ मौसमविद् तथा सम्बन्धित निकायहरूको व्यवस्था गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ केन्द्र सरकार ▪ प्रदेश सरकार ▪ स्थानीय सरकार 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ वडा कार्यालय ▪ स्थानीय विधालय ▪ गैर-सरकारी संस्था-अन्तराष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ नगर भरी

२.३ संस्थागत विश्लेषण

विपद्जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम तथा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि हाम्रो जस्तो मुलुकमा सबैको साथ र सहयोगको आवश्यकता हुन्छ । यसका लागि नगरपालिकाले प्रदेश तथा संघिय सरकार, जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका तल उल्लेखित सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ-संस्था, विकास साझेदार हरू संग समन्वय र सहयोग लिइ योजना कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

चित्र २१: नगरको संस्थागत विश्लेषण

यस गुजरा नगरपालिकामा विपद् को पूर्वतयारी, रोकथाम र अल्पिकरण र विपद्को समयमा गरिने प्रतिकार्य तथा पुर्वतयारी , विपद्पश्चात्को पुनस्थापना, जिविकोपार्जन र पुनर्निर्माण तथा जलवायु

परिवर्तन अनुकुलनका का लागी सहयोग पुऱ्याउन विभिन्न निकाय तथा संघ सस्थाहरुको भुमिका महत्वपुर्ण हुन्छ । जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा मानविय सहयोगका लागी मुख्य रूपमा सहयोग गर्ने निकाय, संघसंस्था र विकास साझेदारहरुको विवरण देहाय वमोजिम रहेको छ ।

तालिका २६: संस्थागत विवरण

क्र.स.	कार्यालय -संघसंस्था	भौगोलिक दुरी	विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग	संपर्क नं
वडा तहमा				
१	वडा कार्यालय		भौतिक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणमा विपद् जोखिम न्युनिकरण लाइ मुलप्रवाहिकरण,सचेतना कार्यक्रम संचालन,राहत वितरया	
२	विद्यालयहरु		उद्धार कार्यमा सहभागिता, जनचेतना अभिवृद्धि कार्यमा सहयोग,आश्रयस्थल	
३	स्वास्थ्य चौकि		स्वास्थ्य उपचार , औषधि भण्डारण ,प्रेषण	
४	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका		महिला मानव स्वास्थ्य समस्या समाधानमा सहयोग	
	सामुदायीक वनहरु		जोखिम न्युनिकरणका कार्यक्रम जस्तै वृक्षरोपण लगायत, नगद,काठ तथा अन्य सहयोग	
	प्रहरी चौकि		सुरक्षा प्रदान,खोज उद्धार	
	आमा समुह		विपद्सम्बन्धी जनचेतना , सक्रिय सहभागिता, प्रचारप्रसार	
	युवा क्लव		विपद्सम्बन्धी जनचेतना , न्युनिकरण कृयाकलाप मा सहभागीता , खोज उद्धारमा सहयोग	
	बाल क्लव		विपद्सम्बन्धी जनचेतना , न्युनिकरण कृयाकलाप मा सहभागीता ,	
	स्थानिय व्यावसायी		राहत सामाग्री सहयोग	
गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा				
	जिल्ला प्रशासन कार्यालय		सहकार्य , खोज ,उद्धार तथा सुरक्षा टोलि परिचालन,सामाग्री, प्रदान तथा खोज,उद्धार व्यवस्थापन	

क्र.स.	कार्यालय -संघसंस्था	भौगोलिक दुरी	विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग	संपर्क नं
	जिल्ला समन्वय समिति समन्वय		अनुगमन	
	जिल्ला प्रहरी कार्यालय		खोज ,उद्धार तथा सुरक्षा	
	नेपाली सेना		खोज ,उद्धार तथा सुरक्षा	
	सशस्त्र प्रहरी बल		खोज ,उद्धार तथा सुरक्षा	
	इलाका प्रहरी कार्यालय/ प्रहरी चौकि		खोज ,उद्धार तथा सुरक्षा	
	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी		प्राथमिक उपचार, भूकम्प लगायतका प्रकोप सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, राहत सामग्रीको व्यवस्था	
	खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय		खानेपानी आयोजना निर्माण,मर्मत सम्भार तथा प्राविधिक सहयोग	
	कृषि ज्ञान केन्द्र		कृषि सेवा तालिम, बिउबिजन वितरण, जिविकोपार्जन र अनुदान तथा अनुकुलनका कार्यक्रम	
	जिल्ला वन कार्यालय		वृक्षरोपण, नर्सरी व्यवस्थापन तथा तालिम ,विरुवा वितरण ,राहतमा काठ वितरण र प्राविधिक सहयोग	
	जलश्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय		सिंचाइ नहर,कुलो ,पोखरी निर्माण तथा आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	
	भु जलाधार व्यवस्थापन		बाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन	

क्र.स.	कार्यालय -संघसंस्था	भौगोलिक दुरी	विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग	संपर्क नं
	कार्यालय कार्यालय			
	जिल्ला अस्पताल		घाइतेको स्वास्थ्य उपचार ,एम्बुलेन्स व्यवस्थापन ,औषधि भण्डारण,प्रेषण	
	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय		स्वास्थ्यकर्मी परिचालन,समन्वय	
	शिक्षा समन्वय इकाइ		समन्वय	
	उद्योग वाणिज्य संघ		राहत संकलन,वितरण	
	ग्रामीण विकास केन्द्र, नेपाल (आर डी. सी)		योजना निर्माणमा सहयोग,विपद् व्यवस्थापन,बाल संरक्षण, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई क्षेत्रमा सहयोग,आपतकालिन मानविय सहयोग	
	गै.स.स.		सुचना प्रवाहमा सहयोग, आर्थिक तथा सामाग्री सहयोग र जनशक्ति परिचालन,आयआर्जनका क्रियाकलाप र्चालन	
	नेपाल पत्रकार महासंघ		सुचना संकलन, समाचार निर्माण, प्रसारण	
	वैक तथा वित्तिय संस्थाहरु		बचत तथा ऋण प्रदान , राहत सहयोग	

२.४ श्रोत सामाग्रीको विश्लेषण

यस नगरपालिकामा विभिन्न समुहहरु, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सहकारी संस्था, सुरक्षा निकाय, लगायतका संस्थाहरुलाई श्रोत को रूपमा लिइएको छ । यसका अतिरिक्त नगरपालिका भित्रका खुल्ला क्षेत्रहरु, पानीको स्रोतहरु तथा मुहान, नगरपालिका क्षेत्रका सिकर्मी तथा डकर्मीहरु ,तालिम प्राप्त पौडीबाज, तालिम प्राप्त स्वयंसेवक, महिला स्वास्थ्य स्वयसेविका, स्वास्थ्यकर्मी,तालिम प्राप्त कृषि प्राविधिक, शिक्षक, कर्मचारी, भौतिक संरचना ,विपद्जोखिम न्युनिकरण र प्रतिकार्यका सामाग्री आदी हरु पनि विपद्व्यवस्थापनका श्रोतहरु हुन ।

यस नगरपालिकामा नगरपालिका तथा वडा स्तरिय स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समिति गठन भएको छ । यसले समुदायलाई विपद्सँग सामना गर्ने क्षमता विकासमा कार्य गर्नेछ । यसले विपद् जोखिम न्युनिकरण र व्यवस्थापन का लागि समुदाय र मानव श्रोतलाई क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरुको ज्ञान, सिप र क्षमताको विकास गर्नु जरुरी छ । यसका साथै विपद् व्यवस्थापन को कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन विपद् कोषको स्थापना गर्नु जरुरी छ । नगरपालिकामा भएको श्रोतहरु देहाय बमोजिम छन ।

तालिका २७: गुजरा नगरपालिकाको स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँचको विवरण

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
भौतिक स्रोत					
पुल	बागमाति नहर पुल ,बकैया खोला,गुजरा , खोला लामाहा खोला तथा अन्य साना खोल्सा हरुमा कल्भर्ट हरु भएको	१२२		बकैया नदी मा रहेको पुल पुरानो भएको बाकी खोलामा भएको पुल तथा कल्भर्ट को अवस्था राम्रो रहेको	३ मि देखि ३०० मि
सडक	पालिका भरी	१७४ कि.मि .		प्रत्येक टोलटोलमा ग्रामीण मोटरबाटो पुगेको	पुर्वपश्चिम - राजमार्ग छोएको छ रनगरका भिन्नि वस्तीहरुमा पनि राम्रै सडक संजाल विस्तार भएको छ
बाँध					
विद्यालय भवन		४८			निजि
सुरक्षित आवास	नगरपालिकाका २५% घरहरु	०			

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
तथा स्थान	भूकम्प प्रतिरोधी भएको				
सामुदायिक चर्पी		५			
सञ्चारका साधन	टेलिफोन टावर हुलाक				
यातायतका साधन	बस, ट्रक, मिनीट्रक, साइकल, मोटर साइकल				
पूर्वसूचना प्रणाली	नभएको				
लाइफ ज्याकेट	नभएको				
डुङ्गा	नभएको				
मानव संसधन					
आधारभूत खोज तथा उद्धार तालिम प्राप्त जनशक्ति	नभएको				
जिल्ला विपद् प्रतिकार्यसम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ति	भएको	१			
तालिम				वडामा तालिम प्राप्त	उल्लेख्य मात्रामा

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
प्राप्त पौडीबाज				नभएपनि पौडी खेलन जानेको	पौडीबाज भएको
तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	प्रत्येक वडामा	४५			
ग्रामीण महिला स्वास्थ्य कार्यकर्ता					
तालिम प्राप्त कृषि प्राविधिक					क्षमता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने
शिक्षक	प्रत्येक वडामा	१०८			
कर्मचारी	प्रत्येक वडामा	६४			
सिकर्मी	प्रत्येक वडामा				
डकर्मी	प्रत्येक वडामा				
सामाजिक स्रोत					
सामुदायिक भवन	प्रत्येक वडामा	१२			
पाटी पौवा		१५		राम्रो	हिन्दू समुदाय ले प्रयोग गरि रहेको
खानेपानी वितरण धारा					
मठ मन्दिर	प्रत्येक मा				
मस्जिद	वडा:५८,७,				
सामाजिक संरचना					
महिला	नभएको				

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
आमा/ /अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु को समूह					
आयआर्जन मा सक्रिय महिला समूह					
निर्णय तहमा भएका महिला	प्रत्येक वडामा	२१		सहभागिता न्युन रहेको	नगरपालिकामा तथा वडामा निर्वाचित महिला समेत गरि
शैक्षिक अवस्था (पु/म)		४७ % पालिका ६०पु % ४०म %			
आर्थिक स्रोत					
व्यापार व्यवसाय	प्रत्येक वडामा			ससाना पसल हरु - रहेको	
उद्योग कलकार खाना	नभएको				
नोकरी		यकिन नभएको			
बचत समूह					
विपद् व्यवस्थाप न कोष	भएको	१			नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन कोष

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
ब्याङ्क तथा वित्तीय संस्था	वडा नं. ९	१		राम्रो	
प्राकृतिक स्रोत					
खेतीयोग्य भूमि (विगाहा)					
निजी ताल तलैया	प्रत्येक वडामा	यकिन नभएको			
प्राकृतिक धारा वा मूल	नभएको			केहि ठाँउमा आर्सेनिक देखिएको	प्रत्येक बस्ति तथा घरहरुमा ह्याण्डपम्प को सुविधा
कुवा	केहि स्थानमा	यकिन नभएको			
नदीनाला	लाल बकैया खोला, गुजरा, लामहा खोला				
ताल तथा पोखरी					
सिँचाइको साधन र स्रोत	बागमति सिँचाइ नहर				
वनजङ्गल हेक्टर) (वा रोपनी	भएको				
खेर गइरहेको जमिन (विगाहा)		यकिन नभएको			

खण्ड ३: दीर्घकालिन सौच, लक्ष्य, उद्देश्य, तथा रणनीति

३.१ दीर्घकालिन सौच

गुजरा नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यलाई संस्थागत गरी विपद् उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु यस योजनाको दीर्घकालिन सोच हुनेछ ।

३.२ परिकल्पना

विपद् तथा जलवायु उत्थानशील गुजरा नगरपालिका ।

३.३ ध्येय

गुजरा नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायुजन्य अनुकूलन र जोखिम व्यवस्थापनका कार्य गर्न सक्ने गरी नगरपालिको क्षमता अभिवृद्धि गरी स्थानीय सरकार, संघ, प्रदेश तथा विकास साझेदार को सहभागीतामा विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको सवाललाई संस्थागत गर्दै विकासका नियमित योजनाहरूमा मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्ने यस योजनाको मूल ध्येय रहेको छ ।

३.४ लक्ष्य

स्थानीय स्तरमा विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिमबाट उत्पन्न हुने मृत्युदर, प्रभावितहरूको संख्या, भौतिक सम्पति तथा जीविकोपार्जनमा पर्नसक्ने क्षतिलाई कमगर्दै स्थानीय विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गरी उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु यस योजनाको लक्ष्य हुनेछ ।

३.५ उद्देश्य

यस योजनाले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यहरू यस प्रकार रहेका छन्:

- नगरपालिकामा रहेका प्रमुख प्रकोपहरू, संकटासन्न वडाहरू, जोखिमको अवस्था तथा क्षमताहरू पहिचान र विश्लेषण गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन को सवालहरूलाई विकास निर्माणका कार्यमा मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।

- नगरपालिकामा संचालनहुने विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन का कार्यक्रमहरूमा एक रूपता ल्याउनु ।
- नगरपालिकाको कानून, नीति, योजना तथा विकास निर्माणका कार्यक्रमहरूमा सबै क्षेत्र र वर्ग (महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरीक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, दलित, आदिवासी, जनजाति, प्रकोप प्रभावित, जलवायुजन्य प्रभावित वा सङ्कटासन्न समुदाय तथा व्यक्तिहरू तथा वर्ग को समानुपातिक र समतामूलक सहभागिता सुनिश्चित गरी विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनलाई संस्थागत गर्ने
- उत्थानशील तथा सुरक्षित समुदायको निर्माण गर्नका लागि गाउँपालिकाको आवधिक र वार्षिक योजना र कार्यान्वयनमा यस योजनाले समेटेका क्रियाकलापहरूलाई समेत मूलप्रवाहीकरण गर्नु
- उपलब्ध स्थानिय श्रोत— साधन को अधिकतम उपयोग गर्दै आवश्यक पर्ने थप श्रोत— साधन को खोजी गरी संघ, प्रदेश सरकार र सरोकारवाला निकाय तथा विकास साझेदार हरू संग समन्वय गरी विपद् प्रभावित समुदायलाई सहयोग उपलब्ध गराउनु ।

३.६ रणनीति

नगरपालिकामा गठन गरिएको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति मार्फत समितिका पदाधिकारी एवं सदस्य तथा समुदायका व्यक्तिहरूलाई विपद् तथा जलवायु सम्बन्धी गतिविधिहरूमा उनीहरूको क्षमता विकास गरी योजना कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गरीएको छ ।

- स्थानीय तहमा विपद् जोखिम तथा जलवायु अनुकूलन का कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय वार्षिक तथा आवधिक विकासका योजनाहरूमा मूलप्रवाहिकरण गर्दै लैजाने ।
- स्थानीय विपद् जोखिम लेखाजोखा तथा नक्साङ्कन बाट पहिचान भएका अति जोखिम बस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थान्तरणको लागि प्रोत्साहन गर्ने ।
- पहिरो तथा बाढी बाट हुने मानविय तथा भौतिक क्षतिलाई रोक्नकालागि बाढीको पुर्व सूचना प्रणालीको स्थापनाका लागि समन्वय तथा सहकार्य गरी पहल गर्ने ।
- कोभिड १९ लगायतका महामारी को सामना गर्न आवश्यक पुर्वतयारी र प्रतिकार्यका कार्यहरू योजनावद्ध ढंगले सञ्चालन गर्ने
- योजना निर्माणका सबै प्रक्रियामा समुदायका अति जोखिममा रहेका समूह तथा वर्गको समानुपातिक सहभागितालाई सुनिश्चित गरी योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

- समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय ज्ञान, सीप, श्रोत र साधनको अधिकतम उपयोग गर्ने ।
- नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नकालागि नगरपालिका, प्रदेश, संघ, मानवीय तथा विकास साझेदार संस्था समेतको स्रोतको परिचालन गर्ने ।
- योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन आदि सबै प्रक्रियामा समुदायका अति जोखिममा रहेका समूह तथा वर्गको समानुपातिक सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने ।

३.७ कार्यान्वयन कार्यनीति

- नगरपालिकाद्वारा स्वीकृत "स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना" नगरपालिकामा गठित स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।
- नगरपालिका स्तरिय स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिले स्वीकृत योजना विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, समुदाय, संघ र प्रदेश अन्तरगतका कार्यलय, सङ्घसंस्था, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार एवं अन्य सरोकारवालाहरूको सहयोग तथा समन्वयमा कार्यान्वयन गर्नेछ ।
- यो योजना कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय ज्ञान, सीप, श्रोत र साधनको अधिकतम प्रयो गरिने छ ।

३.८ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यक्रमहरू (क्रियाकलापहरू)

गुजरा नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूको कारणले सृजना गर्ने विपद्को प्रभावित क्षेत्र मा पार्न सक्ने प्रभावहरूलाई मध्यनजर गरी जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण का लागी नीतिगत, जनचेतना तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि क्रियाकलापहरू र रोकथाम, अल्पीकरण र अनुकूलनका कार्यहरू सम्बन्धि क्रियाकलापहरू तय गरिएको छ । यसरी क्रियाकलाप तय गर्दा मूलभूत रूपमा मानव संसाधन तथा संस्थागत विकास योजना, भौतिक पूर्वाधार विकास, प्राकृतिक स्रोत संरक्षण, जीविकोपाजनमा सुधार, नीतिगत क्षेत्रमा गर्नु पर्ने कार्यहरू तथा विकास कार्यमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका विधिको मूलप्रवाहीकरण गर्ने जस्ता प्रमुख क्रियाकलापलाई आधार मानिएको छ ।

३.९ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी, रेकिथीम, अल्पिकरण र अनुकूलनका योजनाहरू

विपद्को संकटासन्नता, क्षमता र जोखिम बिश्लेषणबाट प्राप्त परिणाम बमोजिम अत्याधिक जोखिम रहेका क्षेत्रमा जोखिम न्यूनीकरणका लागि गर्नुपर्ने क्रियाकलापलाई निम्न अनुसार विभाजन गरि निर्धारण गरिएको छ ।

३.९.१ नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय

नगरपालिका तथा वडाले विपद् जोखिम व्यवस्थापनका कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवारी सहित पालिका स्तरीय नगर विपद् व्यवस्थापन समिति भएता पनि वडा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्नु पर्ने देखिन्छ । साथै विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको कामलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि विभिन्न पांच कार्यदलहरू, खोज तथा उद्धार कार्यदल, स्वास्थ्य, प्राथमिक उपचार तथा सरसफाई कार्यदल, राहत व्यवस्थापन तथा पुनः स्थापना कार्यदल, पूर्वसूचना कार्यदल, लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेसीकरण कार्यदल गठन भएको छ । आवश्यक परेमा कार्यदलहरू बनाउने तथा थपघट गर्न सकिने छ (अनुसूची २) । त्यसैगरी प्रचलित कानूनबमोजिम आवश्यक नीतिगत निर्णय समेत गरी पालिका स्तरमा स्थानीय विपद् ब्यवस्थान कोष खडा भएको छ । साथै आवश्यकता अनुसार अन्य नीतिगत निर्णय तथा कार्यहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याईने छ । विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी र विकेन्द्रिकृत गर्न वडमहरूमा वडा स्तरमा समेत विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

३.९.२ जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा गरिएको संकटासन्नता तथा क्षमता बिश्लेषणले समुदाय स्तरमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण, व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशिलतामा खासै जनचेतना नभएको पाईयो । त्यसैले नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा विपद् प्रतिको ज्ञानमा थप जोड दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । जोखिम व्यवस्थापनमा समुदायको सजगता अभिवृद्धि गर्न निम्न अनुसारको जनचेतना र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यलाई कार्यान्वयन गर्ने गरि योजनामा समावेश गरिएको छ ।

तालिका २८: जनचेतना तथा क्षमतावृद्धि कार्यक्रमहरू

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
१	समस्या: विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि क्षमता र जनचेतनाको कमी											
१.१	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यको कामलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि विभिन्न पाँच कार्य कार्यदलहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	५	वटा	६	३०		३०		विपत समिति			१
१.२	विद्यालय तथा मदरसा ECO-Club गठन गरि विपद् व्यवस्थापनको क्षमता वृद्धि गर्ने	६	वटा (मा.वि)	५०	३००	२००	१००		विपत समिति	सामाजिक विकास मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२
१.३	ECO-Club लाई परिचालन गरि विद्यालयहरूमा सचेतना कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने	३२	वटा	१०	३२०	१५०	७०	RDC, Nepal	वातावरण/ शिक्षा शाखा			३
१.४	स्थानीय एफ.एम रेडियो, पत्रिका तथा टेलिभिजनबाट विपद्को सम्भावित समयभन्दा अघि देखि जनचेतनाका लागि सन्देशहरू प्रसारण तथा प्रकाशन गर्ने ।	१५	पटक	१०	१५०		१५०		सूचना शाखा			५
१.५	विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि जनचेतना मूलक माईकिङ, सडक नाटक, भिसेलेखन जस्ता कार्यक्रम संचालन गर्ने	१५	पटक	१०	१५०		१५०		सूचना शाखा			५

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
१.६	विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई पाठ्यक्रममा मुलप्रवाहीकरण गर्ने	१	वटा	३००	१००		१००	गैरसरकारी निकायहरु	शिक्षा शाखा			२
१.७	स्थानीय ज्ञान र शिपलाई दस्तावेजीकरण गर्ने र विस्तार गर्ने	१	वटा	३००	३००		३००		सूचना शाखा			२
२	स्थानीय समुदायलाई विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि पुर्व सूचना प्रणालीसंग पहुचको कमि											
२.१	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग प्रकोप पुर्व सूचना प्रणालीसंग पहुँच स्थापित गरि डिजिटल सूचना प्रभाव गर्ने	१	वटा	१५०	१५०		१५०	गैरसरकारी निकायहरु				२
२.२	स्थानीय विपद् पोर्टल स्थापित गरि त्यसलाई राष्ट्रिय तथा पदेशिक विपद् प्रोटलसँग जोड्ने	१	वटा	२००	२००		२००	गैरसरकारी निकायहरु				२
२.३	कृषि अभ्यासहरूमा मौसम जानकारीको प्रयोगमा क्षमता निर्माण	१	वटा	२००	२००		२००	गैरसरकारी निकायहरु				२

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
२.४	समूहले व्यवस्थापन गरेको वनमा आगो चेतावनी प्रणाली अनुकूलित गर्ने	४	बटा	१००	४००	४००		गैरसरकारी निकायहरु			वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२	
३	समस्या: स्थानीयहरुलाई जलवायु परिवर्तन र अनुकूलन सम्बन्धि जनचेतनाको कमि												
३.१	कृषि पाठशाला मार्फत किसानहरुलाई जलवायु उत्पादनशील कृषिमा सक्षम बनाउने	५	बटा	३००	१५००	१२००	३००	गैरसरकारी निकायहरु	भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय				३
३.२	जलवायु-उत्थानशील भूमि प्रयोग अभ्यासहरु अपनाउन र लागू गर्न किसानहरुलाई तालिम तथा उपकरण सहयोग गर्ने	५००	कृषक	५	२५००	२०००	५००	गैरसरकारी निकायहरु	कृषि शाखा	भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय र उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र वन तथा वातावरण मन्त्रालय		५

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी		समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	
नोट	MoSD: सामाजिक विकास मन्त्रालय; MoFE-वन तथा वातावरण मन्त्रालय; MoEWRI-ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय; MoHA-गृह मन्त्रालय; MoALD-कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय; MoFPE-वन तथा वातावरण मन्त्रालय; MoLMAC- भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय; MoITF-उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय										

३.९.३ जोखिम न्यूनीकरण

नगरपालिकाभित्र रहेका विपद् जन्य सङ्कटासन्नता तथा जोखिम कम गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरूलाई जोखिम न्यूनीकरणको योजना अन्तर्गत यसरी प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २९: जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी		समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	
१	समस्या: बाढी, कटान र डुबानको कारण बासस्थानको क्षति, खेतवाली नस्ट हुने तथा पशुपक्षीको क्षति हुने										
१.१	जोखिम संवेदनशिल भूउपयोग बनाउने र कार्यन्वयन गर्ने	१	वटा	१२००	१२००		१२००	विपत समिति			१
१.२	जोखिम संवेदनशिल भूउपयोगले निर्देशित गरेको	१	वटा	२००	२००		२००	विपत समिति			१

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
१.३	भवन निर्माण मापदण्ड बनाउने र कार्यन्वयन गर्ने नदी उकाशा क्षेत्रहरुमा वस्ती विस्तारलाई नुरुसाहित गर्ने	३२	बटा	१०	३२०	१५०	७०	RDC, Nepal	वातावरण/ शिक्षा शाखा			१	
१.४	तटबन्ध, तारजाली, वृक्षारोपण, बाँधको उचाई बढाउने	३०००	मि	३०	९००००	६००००	१००००			भौतिक पुर्वाधार विकास मन्त्रालय	राष्ट्रपति चुरे-तराई मधेश संरक्षण विकास समिति / वन तथा वातावरण मन्त्रालय र जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग / ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय		५
१.५	पानी/ढल उचित निकासको			ल.स	१५०००	१००००	५०००			भौतिक	शहरी विकास		५

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिम्मेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
१.६	प्रबन्ध गर्ने			५	५००			गैरसरकारी निकायहरु	कृषि शाखा	पुरवाधार विकास मन्त्रालय	तथा भवन निर्माण विभाग र शहरी विकास मन्त्रालय	२
२	समस्या: खडेरीको कारण बालीनाली नास हुने तथा महामारी र आगलागीको सम्भावना											
२.१	कुलो तथा नहर मर्मत			ल.स	५००००	४००००	१००००			भौतिक पुरवाधार विकास मन्त्रालय	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय	५
२.२	डिप वोरिङ	५	बटा	२५००	१२५००	१००००	२५००			भौतिक पुरवाधार विकास मन्त्रालय	ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय	२
२.३	बैकल्पिक सिंचाइ प्रबर्धन गर्ने	१००	हे	१०	१०००	५००	५००	गैरसरकारी निकायहरु	कृषि शाखा	भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय	कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय	२

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिम्मेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
२.४	मुख्खा सहने खालका बाली तथा जातको प्रबर्धन गर्ने			ल स	५००		५००	गैरसरकारी निकायहरु	कृषि शाखा	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१	
२.५	पोखरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने			ल स	५०००		५०००			उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२	
३	समस्या: अत्याधिक जाडोको कारण संकटासन्न गानिसको समुहलाई तथा पशुचौपायाको क्षति											
३.१	जनचेतना जगाउने, न्यानो घर निर्माण अभियान	५	वटा	३००	१५००	१२००	३००	गैरसरकारी निकायहरु		भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	५	
३.२	अति बिपन्न वार/सिमान्तकृत घरधुरीलाई दाउरा वितरण	२५००	घरधुरी	१	५००		५००	गैरसरकारी निकायहरु	वातावरण शाखा		वार्षिक ५०० घरधुरी	
३.३	कृषि विमाको लागि प्रोशाहन गर्ने र समन्वय			ल.स	२००		२००	बैंक	कृषि शाखा	कृषि तथा पशुपन्छी	१	

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिम्मेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
	गरिदिने											
४	समस्या: हावाहुरीको कारण कच्ची संरचनाहरू, बिजुलीको पोलहरू, वगैचाहरू तथा अला रुखहरू बाट मानविय, पशुचौपाय तथा भौतिक क्षति											
४.१	पक्की घर निर्माण प्रोत्साहन गर्नु			ल. स	१००		१००	विपत समिति				१
४.२	हावाहुरीले कम क्षति हुने खालका बालीनाली (दलहन बाली), रुख बिरुवा लगाउने			ल. स	१०००		१०००	नगर				५
४.३	हावाहुरीबाट बालीमा प्रभाव कम गर्ने उचित कृषि बानको नुमाना परिक्षण गरि विस्तार गर्ने			ल. स	१०००		१०००			डिभिजन वन कार्यालय / उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय र भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी		३

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिम्मेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
५	समस्या: वन्य जन्तुले वालीनाली नष्ट गन												
५.१	वनमै वन्य जन्तुको आहार प्रजातिको वृक्षारोपण गर्ने			ल. स	१०००	१०००	१०००	CBFM	वातावरण शाखा	डिभिजन वन कार्यालय / उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय		३	
५.२	वन डडेलो रोकनको लागि तालिम तथा उपकरण ब्यवस्थापन	८	CBFM	३००	२४००	२४००	गैरसरकारी निकायहरु		डिभिजन वन कार्यालय / उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय		२	
६	समस्या: घर आगलागी भइ धन-जनको क्षति												
६.१	अनुदानमा आधारित फुस छानो विस्थापन गर्ने	२०००	घरघुरी	६०	१२००००	१२००००	१२००००		भौतिक निर्माण			शहरी विकास मन्त्रालय	५

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
६.२	दाउरा, भुस, पराल, गुईठा क्रमशः विस्थापन गरि इलेक्ट्रोनिक प्रविधिहरुको प्रयोग गर्ने	३६००	घरधुरी	२	७२००	६०००	१२००		शाखा	खानेपानी तथा उर्जा विकास मन्त्रालय		५	
६.३	खाना पकाउने ग्याँस सिलिन्डर नियमित अनुगमन हुनु पर्ने	१०	पटक	१०	१००		१००		बजार अनुगमन			५	
७	समस्या: प्रदुषणले मानवीय स्वास्थ्य र वातावरणमा प्रतिकूल असर परेको												
७.१	उद्योग स्वअनुगमन र मूल्याङ्कन पद्धतीमा ल्याउने	५	पटक	१५०	७५०	७५०						DoE/ तथा वातावरण मन्त्रालय	२
७.२	उद्योगलाई सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्ने प्रोत्साहक गर्ने	२५	उद्योग	५००	१२५००	१२५००						निजि क्षेत्र	५
७.३	नगरको ठोस-फोहर मैलालाई प्ररंगरिक र गैर प्ररंगरिक संकलन र ब्यवस्थापन गर्ने गर्नु			ल.स	५०००	३०००	२०००					शहरी विकास मन्त्रालय	३

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
८	समस्या: असिनाले बालीनाली र जन धनको क्षति												
८.१	बालीनाली तथा पशु बिमा एवम राहत कोषको व्यवस्था गर्ने			ल. स	१००		१००	विपत समिति					२
९	समस्या: सर्पिंशले मानव जिवन र स्वास्थ्य असर												
९.१	घर वरिपरी झाडी सफाई तथा वातावरणीय सरसफाईमा अभियान चलाउने	५	वटा	१००	५००		५००	स्वस्थ शाखा					५ (वार्षिक)
१०	गर्मी लहरले जनजीविका र बाली-नालीमा असर												
१०.१	सार्वजनिक र/वा नदी तटीय क्षेत्रमा वृक्षारोपण संचालन गर्ने	५०	हे	३००	१५०००	१२०००	३०००					डिभिजन वन कार्यालय / उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	
११	चट्याङ्कबाट मानविय, भौतिक तथा प्राकृतिक क्षति												
११.१	अनुदानमा आधारित			ल स	५०		५०						१

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
	अर्थिङ प्रणालीलाई अनिवार्य गर्ने र सार्वजनिक भवनहरुमा अर्थिङ अनिवार्य गर्ने											
१२	महामारी (कोभिड, डेन्गो, झाडापखाला, हैजा, आदि) को कारण जनघनको क्षतिहुनु											
१२.१	व्यक्तिगत तथा सामुहिक स्वास्थ्यको बारेमा जनचेतना जगाउने			ल स	१००		१००					१
१२.२	टोल सरसफाई कार्यक्रम संचलान गर्ने		टोल	५०								५
१३	विभिन्न खालका दुर्घटना बाट जन घनको क्षति											
१३.१	Traffic नियमको पालना गर्ने र गर्न लगाउने वातावरण सिर्जना गर्ने			ल स	१००		१००					१
१३.२	सडकमा जयाभावी पशु-पन्छी छाड्नलाई प्रतिबन्ध लगाउने			ल स	१००		१००					१
नोट	MoPID- भौतिक पुर्वाधार विकास मन्त्रालय; PCTMCDB-गृहपति चुरे-तराई-मधेश समरक्षण तथा विकास समिति; ; MoFE-वन तथा वातावरण मन्त्रालय; DWRI- जलस्रोत तथा सिंचाइ विभाग; MoEWRI-ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय; DUDBC- शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग; MoUD- शहरी विकास मन्त्रालय; MoLMAC- भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय; MoITF-उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय; MoFE-वन तथा वातावरण मन्त्रालय; DFO- डिविजन वन कार्यालय; CBFM-सुमुहमा आधारित वन व्यवस्थापन; MoDWED-खानेपानी तथा उर्जा विकास मन्त्रालय; DoE-वातावरण विभाग											

३.९.४ आपतकालीन पूर्वतयारी

नगरपालिकाभित्र कुनै पनि विपद्को घटना भएमा त्यसको सामना गर्ने आवश्यक पर्ने पूर्वतयारीका क्रियाकलापलाई तलको ढाँचामा उल्लेख भए अनुसार कार्यन्वयन गरिनेछ । जसमा, आपतकालीन कोषको स्थापना, खाद्य तथा गैरखाद्य सामग्रीको बन्दोबस्त, आपतकालीन आश्रयस्थलको पहिचान तथा व्यवस्था, प्राथमिक उपचार सामग्री जस्ता क्रियाकलापहरू समेटिएको छ ।

तालिका ३०: आपतकालीन पूर्वतयारीका कार्यक्रमहरू

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
१	समस्या: आपतकालीन विपद् व्यवस्थापन चुरस्त-चुरस्त नहुनु											
१.१	आपतकालीन कोषलाई क्रमश बढाउने	१	रकम	१००००	१००००		१००००		१००००			५
१.२	राहतको व्यवस्था गोदाम घरमा तयारी राख्न	१	रकम	१००००	१००००		१००००		नगर			२
१.३	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, बालबालिका, महिला, बृद्ध, बृद्धा तथा अन्य विशेष सहयोग आवश्यक व्यक्तिहरूको आवश्यक सामग्रीहरू कायम राख्न			ल स	१०००	५००	५००	गैरसरकारी निकायहरू	नगर			२

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
१.४	स्वयंसेवकहरुलाई तयारीको अवस्थामा राखे			ल.स	१०००	५००	५००	गैरसरकारी निकायहरु	नगर	सामाजिक विकास मन्त्रालय		३
१.५	संञ्चारका सामग्रीहरु, स्ट्रेचरहरु तथा प्राथमिक उपाचारका सामग्रीहरु तयारी अवस्थामा राखे			ल.स	५००		५००	गैरसरकारी निकायहरु	नगर			२
१.६	खोज तथा उद्धार र साथै राहतलाई तथ्य प्रक बनाउने			ल.स	५००		५००	गैरसरकारी निकायहरु	नगर			१
२	समस्या: बाढी, कटान र डुबानको कारण वासस्थानको क्षति, खेतवाली नस्ट हुने तथा पशुपक्षीको क्षति हुने											
२.१	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग प्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीलाई आवधिक राखे र खतराको सूचना मोबाइलबाट संचार गर्ने			ल.स	२००		२००		विपत समिति		DHM	१
२.२	खोज तथा उद्धार र प्राथमिक उपचार जानेका स्वयंसेवक तथा त्यसको लागि चाहिने अत्यावश्यक सामग्रीहरु तयारी अवस्थामा राखे			ल.स	२००		२००		विपत समिति			१

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिम्मेवारी			समय अवधि (वर्ष)	
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय		
२.३	आपतकालिन आश्रय स्थल बनाउने, स्थानीय स्रोत साधनको प्रयोग गरि डुङ्गा, लाईफ ज्याकेट, स्टेचर बनाउने सम्बन्धि तालिम दिने, आवश्यक पौडीवाज तयार गर्ने			ल.स	१०००	५००	५००	RDC, Nepal				१	
२.४	वाढी सम्बन्धि घटना अभ्यास गर्ने, वाढी प्रभावित वडाहरुमा झटपट झोला प्रवर्धन गर्न प्रोत्साहित गर्ने			ल.स	५००		५००		DDRMC			२	
२.५	उचोधारा तथा उचो भौतिक संरचना बनाउन प्रोत्साहित गर्ने	१	बटा	५००	४५००	४०००	५००		भौतिक पुर्वाधार विकास मन्त्रालय	शहरी विकास तथा निर्माण विभाग, शहरी विकास मन्त्रालय		३	
३	समस्या: खडेरीको कारण बालीनाली नास हुने तथा महामारी र आगलागीको सम्भावना												
३.१	निरन्तर बिउ विजन उपलब्ध गर्नसक्ने एग्रोभेट तथा सन्तान्यारहरुको पहिचान गर्ने			ल.स	२००	१००	१००						२

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
	र उनिहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने								सहकारी मन्त्रालय			
४	समस्या: अत्याधिक जाडोको कारण संकटासन्न मानिसको समुहलाई तथा पशुचौपायाको क्षति											
४.१	डीभिजन वन कार्यलय संग समन्वय र सहकार्यमा दाउरा संचिति गर्ने			ल.स	३००	१००	२००	गैरसरकारी निकायहरु	डिभिजन वन कार्यालय			१
४.२	अति बिपन्न वा/र सिमान्तकृत घरघुरीलाई इलेक्ट्रिक हीटर वितरण	५००	घरघुरी	१	५००		५००	गैरसरकारी निकायहरु	सामाजिक विकास मन्त्रालय			२
५	समस्या: घर आगलागी भइ धन-जनको क्षति											
५.१	सुरक्षा निकायलाई फायर फाइटिंग उपकरण प्रदान र तालिम	८	सेट	२००	१६००		१६००	गैरसरकारी निकायहरु	नगर			२
५.२	प्रत्येक सरकारी तथा सामुयिक भवनहरु र बिद्यालयहरुमा आगो निभाउने यन्त्रहरु जडान गर्ने	१००	सेट	१०	१०००	५००	५००	गैरसरकारी निकायहरु	नगर			२
६	समस्या: सर्पिंशले मानव जिवन र स्वास्थ्य असर											
६.१	कटहरियामा सर्पिंशले			ल.स	१००		१००		स्वास्थ्य			२

प्राथमिकता क्रम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	परिमाण	इकाई	दर (हजार)	स्रोतको व्यवस्था (हजार/०००)			सम्भावित सहयोग निकाय	जिमेवारी			समय अवधि (वर्ष)
					जम्मा बजेट	बाह्य (सहयोगी)	आन्तरिक		स्थानीय	प्रदेश	संघीय	
७	उपचार केन्द्र खोलन समन्वय र सहकार्य गर्ने								शाखा			
	चट्याडवाट मानविय, भौतिक तथा प्राकृतिक क्षति											
७.१	चट्याडवाट बच्नका लागि गरिने परम्परागत ज्ञानलाई पुनर्जागरण गर्ने			ल स	५०		५०		पूर्वाधार शाखा			२
८	महामारी (कोभिड, डेन्ग, झाडापखाला, हैजा, आदि) को कारण जनधनको क्षतिहुनु											
८.१	एकगकी सेवा केन्द्र (Isolation centre) तयारी अवस्थामा राख्ने			ल स	१००		१००		स्वास्थ्य शाखा			१
८.२	लामाखुटेको टोकाइबाट मलेरिया तथा इन्सेपलाइटिस, डेङ्गु, काम ज्वरो फैलिन नदिन झुल वितरण कार्यका लागि झुलहरु तयारी अवस्थामा राख्ने			ल स	२००		२००	गैरसरकारी निकायहरु	स्वास्थ्य शाखा			१

३.१० विपद्को समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू

नगरपालिकाभित्र कुनै पनि समयमा विपद् परेमा प्रभावित तथा पीडितको उद्धार, जीवन रक्षा र सम्पत्ति संरक्षणका लागि आपतकालीन समयमा गर्नु पर्ने क्रियाकलापलाई तलको ढाँचामा उल्लेख गरिएको छ । यसमा विशेषगरी पूर्वसूचना र चेतावनी प्रवाह गर्ने हराएकाको खोजी, पीडितको उद्धार, सुरक्षा निकायमा खबर, आपतकालीन बसोबास राहत व्यवस्थापनका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू उल्लेख भएका छन् ।

तालिका ३१: विपद्को समयका प्रतिकार्यका कार्यक्रमहरू

क्र.म	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	सूचना प्रवाहमा समस्या	प्रकोपको पूर्व सूचना र विपद्को सूचना सम्प्रेषण गर्न स्थानीय तथा सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक बसि प्राप्त सूचनाको आधारमा आपतकालिन निर्णयहरू गर्ने तथा कार्यदलहरू परिचालन गर्ने	पूर्व सूचना कार्यदल, प्रभावित समुदायिक र स्थानीय तथा बडा विपद् व्यवस्थापन समिति	नगरपालिका, निकाय सुरक्षा	जिल्ला विपत्त ब्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा नैसर्गकारी निकायहरू	०-५ घण्टा भित्र
२	समुदायमा उद्धार तथा प्राथमिक उपचारको आवश्यकता	बिभिन्न साधन तथा स्रोतको उपयोग गरि तालिम प्राप्त खोज तथा उद्धार कार्यदलले उद्धार कार्य गर्ने, आवश्यक परेमा सुरक्षा निकाय तथा रेडक्रस लाई समेत अनुरोध गरि सामेल गर्ने साथै प्राथमिक उपचार कार्यदलले कार्य संचालन गर्ने तथा घाइतेको अवस्था जटिल अवस्था छ भने अस्पताल पठाउने व्यवस्था मिलाउने	खोज तथा उद्धार र प्राथमिक उपचार कार्यदल	नगरपालिका, निकाय सुरक्षा	जिल्ला विपत्त ब्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा नैसर्गकारी निकायहरू	१ घण्टा भित्र
३	मानिसहरूको खोजमा	चोटपटक लागेका तथा हराईरहेका	समुदाय, सूचना तथा	नगर स्वास्थ्य र	स्थानीय समुहहरू,	०-२४ घण्टा भित्र

क्र.म	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
	समस्या	मानिसहरूको तथ्यांक अध्याबधिक राख्ने तथा दुरत सर्वेक्षण तथ्यांक संकलन गन	पुर्व चेतावनी कार्यदल, सर्वेक्षण टोली गठन गरि परिचालन गन	प्रशासन शाखा	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	
४	आन्तरिक विस्थापन, खाद्यान्नको अभाव	विपद् प्रभावित र आन्तरिक विस्थापितका लागि संचालन गर्ने वा आधारभुत खाद्य सामग्री तथा अस्थायी बसो बासको व्यवस्था गर्ने, (स्थानीय व्यवस्थापन समिति औफूसंग भएको राहत सामग्री परिचालन गर्ने र अपुग श्रोतका लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा अन्य निकायहरलाई अनुरोध गर्ने)	स्थानीय तथा वडा स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति र प्रशासन शाखा	स्थानीय समुहहरू, सरकारी गैरसरकारी निकायहरू	२४ घण्टा -७ दिन भित्र
५	स्वास्थ्य समस्या	शुद्ध खाने पानीको व्यवस्था गर्ने, प्राथमिक उपचार समिति परिचालन गर्ने	स्वास्थ्य, प्राथमिक उपचार तथा सरसफाई कार्यदल	नगर स्वास्थ्य शाखा	स्थानीय समुहहरू, सरकारी गैरसरकारी निकायहरू	०-५ घण्टा भित्र
६	सत्य तथ्य सूचनाको अभाव	समुदायलाई सचेत गराउन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, विभिन्न कार्यदल, गैर सरकारी निकायहरू, सञ्चार माध्यम बाट सत्य तथ्य पुर्वसूचना, आपतकालीन चेतावनी, जोखिम घटेको वा बढेको भए गरेका उद्धार प्रयासहरू र अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू तथा सार्वजनिक अपिलहरू आवश्यकता अनुसार नियमित रुपमा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति र प्रशासन शाखा	जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समिति, सरकारी गैरसरकारी निकायहरू	०-२४ घण्टा भित्र

क्र.सं.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
७	प्रभावित नहुने परिवारले समेत राहत माग गरि समस्या उत्पन्न गर्ने	प्रभावित परिवारको दर्ता तथा खोजिकार्य, प्रभावित परिवारलाई पहिचान पत्र बितरण र तथ्यांक व्यवस्थापन गर्ने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति	नगर विपत व्यवस्थापन समिति र प्रशासन शाखा	जिल्ला विपत व्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	७ दिन देखि १ महिना
८	सुरक्षाको अभाव	सुरक्षा निकायलाई परिचालन गर्ने, सुरक्षा समिति गठन गर्ने	जिल्ला व्यवस्थापन समिति	नगर विपत व्यवस्थापन समिति र प्रशासन शाखा	सुरक्षा निकाय, जिल्ला विपत व्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	०-५ घण्टा भित्र
९	आपतकालिन सामग्रीको अभाव हुने	जिल्ला विपत व्यवस्थापन समिति अन्तर्गतको विषयगत समितिसंग समन्वय गरि अपुग स्थानीय विपत व्यवस्थापन समिति सामग्री तथा स्रोत विस्थापित संख्याको आधारमा व्यवस्थापन गर्ने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति	नगर विपत व्यवस्थापन समिति/प्रशासन शाखा र जिल्ला सामान्य समिति.	जिल्ला विपत व्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	नियमित
१०	राहत वितरणको बेला लैङ्गिक हिसा, गुनासा तथा विवादहरू हुने तथा समावेशिताको सुनिश्चता नहुनु	जिल्ला विपत व्यवस्थापन समिति अन्तर्गतको विषयगत समितिसंग समन्वय गरि संकटासन्न बर्गको आवश्यकता अनुसार निर्णय गरि कार्यान्वयन गर्ने । राहतको क्रियाकलाप गर्दा लैङ्गिकता, अपाङ्गता, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक हरूको	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यदल	नगरपालिका	स्थानीय समुहहरू, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	नियमित

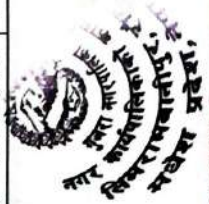
क्र.म	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
११	महामारी नियन्त्रणका लागि पानी शुद्धिकरण तथा फोहोर ब्यवस्थापन र सरसफाईको कमी हुने	समावेशिताको सुनिश्चितता गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरूसंगको समन्वयमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यदलले जनचेतनाका कार्यहरू गर्ने र आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति तथा विषयगत कार्यदल,	नगर स्वास्थ्य शाखा	स्थानीय समुहहरू, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	नियमित
१२	सरकारी निकायबाट दिइने आर्थिक सहयोग लिन समस्या	शब ब्यवस्थापन तथा मृतक परिवारलाई काजकिरियाका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने, मृतक प्रमाण पत्र लिन सहयोग गर्ने तथा राज्यबाट पाउने अन्य सहयोगका लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सिफारिस गर्ने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति तथा विषयगत कार्यदल,	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति/प्रशासन शाखा र जिल्ला सामान्य समिति.	जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समिति, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	०-१३ दिन
१३	तथ्यांक संकलन तथा आवश्यक थप राहत समायोजनको आंकलन गर्न समस्या हुने	बहुक्षेत्र प्रारम्भिक सर्वेक्षण गर्ने विषयगत जनशक्ति समावेश गरिएको विशेष समिति गठन तथा परिचालन	स्थानीय व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	२ हप्ता देखि १ महिना सम्म
१४	मनोसामाजिक समस्या स्थानीय	मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्थापन गर्ने	विपद् तथा विषयगत कार्यदल	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	१-२ महिना
१५	अस्थायी आश्रय स्थलमै लामो समय बस्ने	मानविय सहायताको क्षेत्रमा कामगर्ने सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूसंग समन्वय गरि स्थायी वास स्थानमा फर्काउने क्रियाकलापहरू गर्ने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति तथा विषयगत कार्यदल,	नगर विपत् व्यवस्थापन समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू	१-३ महिना

३.११ विपद् पश्चातका क्रियाकलापहरू

विपद् पश्चात नगरपालिका तथा वडास्तरमा पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको समिक्षा, संकलित तथ्याङ्कको अद्यावधिक, विपद् व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको समिक्षा नहुदा भविष्यमा हुनसक्ने सम्भाव्य जोखिमबाट समुदायमा नकारात्मक असरहरू पर्ने सक्छ भने पुनःस्थापना तथा पुर्ननिर्माणका गतिविधिहरू संचालनमा प्रतिकुल असर पर्ने जान्छ । तसर्थ, यसको समाधानको लागि विपद् पश्चात निम्न बमोजिमको कृयकलाप गर्ने योजना निर्माण गरिएको छ ।

तालिका ३२: विपद् पश्चातका क्रियाकलापहरू

क्र.स	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
			आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	नगरपालिका तथा वडा स्तरीय समिक्षा बैठक	स्थानीय तथा वडा विपद् व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	६ महिना भित्र
२	संकलित तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गर्ने	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	निरन्तर
३	महामारी फैलिन नदिन समुदाय सरसफाई तथा अन्य आवश्यक कार्य गर्ने	स्वास्थ्य चौकी, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	नगर विपत् समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य/वातावरण शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	निरन्तर
४	पुनःस्थापना तथा पुर्ननिर्माणका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने	नगरपालिका र अन्य सरकारी संस्था तथा गैसहरू	नगर विपत् समिति/प्रशासन/भौतिक निर्माण शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	निरन्तर
५	जिविकोपार्जनका लागि आय आर्जनका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने	नगरपालिका, गैसहरू	नगर विपत् समिति/प्रशासन/कृषि शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	निरन्तर
६	विपद् पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पीकरणका	नगरपालिका,	नगर विपत् समिति/प्रशासन/भौतिक निर्माण शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	निरन्तर

क्र.स	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
			आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
	गतिविधिहरू लाई निरन्तर रूपमा सञ्चालन गर्ने, साथै भत्केका संरचनाहरू पुनः निर्माण र मर्मत गर्ने	गौससहर र रेडक्रस	समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	निकायहरू	
७	विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयनको समिक्षा तथा योजना पुनरावलोकन गर्ने	स्थानीय व्यवस्थापन समिति	नगर विपद् व्यवस्थापन समिति/प्रशासन/स्वास्थ्य शाखा	सरकारी तथा निकायहरू	वार्षिक

खण्ड ४: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन,

मूल्याङ्कन तथा अध्यावधिकता

यो योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन, अद्यावधिक तथा परिमार्जन निश्चित विधि र समय अवधिको अन्तरालमा गरिने छ । त्यस कार्यका लागि समितिले स्थानीय स्तरका कार्यालयहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका शिद्धान्तहरूलाई अनुसरण गरि योजनाको नियमित अनुगमन तथा निश्चित समयावधिमा मूल्याङ्कन गर्नेछ । नगरपालिकामा रहेको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत सुचना, समन्वय तथा पूर्वसुचना उपसमितिले अनुगमन गर्ने छ । यो योजनाको मूल्याङ्कन बार्षिक रूपमा नगरपालिका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक बसी गरिने छ । सो बैठकले हासिल गरेको उपलब्धी, चुनौति तथा सिकाईको आधारमा आगामी दिनका लागि कार्यक्रमहरू तय गर्ने छ । यो योजनाको अद्यावधिक तथा परिमार्जन प्रत्येक २ वर्षमा गरिने छ भने पुनरावलोकन तथा पुनर्लेखन प्रत्येक पाँच वर्षमा गरिने छ । अद्यावधिक तथा पुनरावलोकनका लागि विज्ञ तथा साझेदारको सहयोग लिईनेछ । अनुगमन, मूल्याङ्कन, अद्यावधिक तथा परिमार्जनका कार्यहरू निम्नानुसार गरिनेछ ।

४.१ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन

उपसमिति गठन

यो योजना कार्यान्वयनका लागि विभिन्न उपसमितिहरू गठन गरिने छ । ती समितिहरूले तोकिए बमोजिमको कार्य गर्ने छन् । यस नगरपालिका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा रहने उपसमिति, त्यसको संयोजक तथा सदस्यहरू अनुसूची १ मा राखिएको छ । ती उपसमितिहरू मध्य सुचना, समन्वय तथा पूर्वसुचना उपसमितिले योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन, अद्यावधिक तथा परिमार्जनको नेतृत्व लिने छ ।

योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा पुनरावलोकन

यस योजनाको अनुगमन नगरपालिकाद्वारा संचालित योजना तथा कार्यक्रम को अनुगमन मुल्यांकन र पुनरावलोकन गर्दा संगै संगै हुनेछ । अनुगमन, मूल्याङ्कनको लागि प्रतिवेदन योजनामा भएका क्रियाकलापहरूको प्रगतीको विवरण पनि उल्लेख गरिने छ । यस योजना कार्यान्वयनको प्रगति प्रतिवेदन अर्ध-वार्षिक रूपमा तयारी र प्रगतीकोसमिक्षा गरी आगामी ६ महिनाको कार्य योजना तयार गरिनेछ । यस योजनाको प्रत्येक वर्ष पुनरावलोकन गरिनेछ भने प्रत्येक ५ वर्षमा अद्यावधिक गरिनेछ ।

- यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि नगरपालिका को अनुगमन समिति आफै, सम्बन्धित वडा कार्यालय साथै आवश्यकता अनुसार अलगगै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको गठन गरिने छ
- नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा यस उत्थालशील योजना कार्यान्वयनको समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने छ ।
- नगरपालिकाको अनुगमन समितिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको प्रभावकारिता समेत मूल्याङ्कन गरी आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति र नगरपालिकामा सिफारिस गर्नेछ ।
- यस योजना कार्यान्वयन गर्ने संघ संस्थाहरूले आफ्नो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन आफ्नो सम्बन्धित कार्यालयका साथै नगरपालिकामा बुझाउने छन् । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि तय गरिएका सूचक बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

४.२ योजनाको अध्यावधिकता

योजनाको कार्यान्वयनका क्रममा भएका पाठ सिकाइ, अनुभव र चुनौती सुधार गर्नुपर्ने विषयवस्तुलाई समावेश गरि योजनालाई सहज र प्रभावकारी बनाउनका व्यापक जनसहभागिताका साथमा १ बर्षको अवधिमा वा आवश्यकता अनुसार प्रत्येक ५ बर्षमा परिमार्जन तथा पुर्नलेखन गरिने छ ।

खण्ड ५: निष्कर्ष

५.१ निष्कर्ष

गुजरा नगरपालिका मधेश प्रदेश अन्तरगत रहेको रौतहट जिल्लाको उत्तर तर्फ अवस्थित भइ १५०.३३ वर्ग कि. मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। यस नगरपालिकाको २.२८%, ३५.७७% र ४४.९% भूभाग क्रमशः आवास क्षेत्र, भने उर्वर खेतीयोग्य जमिन र वनजङ्गलले ओगटेको छ। यस नगरपालिका बहु-प्रकोपले जोखिम युक्त छ र स्थानीय सरकारले विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा थप जोड दिँदै राहत र प्रतिकार्य भन्दा रोकथाम, अल्पकरण, विपद् पूर्वतयारी र उत्थानशीलमा प्रथमिकताका आधारमा अघि बढ्नु पर्ने आवश्यकता महसुस गरि "स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना" निर्माणको प्रयत्न गरिएको हो।

नगर स्तरीय प्रकोप, संकटासन्नता र क्षमता मूल्याङ्कन गोष्ठीले गुजरा नगरपालिका भित्र १८ वटा प्रकोपहरू पहिचान गरेको छ र प्रभावको आधारमा तिनीहरूको स्तरीकरण क्रमशः बाढी/डुबान/नदी कटान, सुक्खा/खडेरी, सित लहर, हावा/हुरी, जनावर आतंक, आगो (घरेलु), प्रदूषण, असिना, सर्पको टोकाइ, गर्मी लहर, चट्टाइ, जंगलको आगो, महामारी, हुस्सु, दुर्घटना, भूकम्प, अनिकाल र पहिरो रहेको छ। तथापी बडास्तरीय प्रथमिकरण केहि तलमाथि देखिन्छ। यसरी पहिचान भएका प्रकोप र तिनका कारणहरू तथा प्रभावहरू समेतलाई ध्यानमा राखी संकटासन्नता र क्षमता विश्लेषण गरि समाधानका उपायहरू प्रस्ताप गरिएको छ।

सन्दर्भ सामग्री

- जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६,
- नेपालको संविधान २०७२
- प्रदेश नं. १, प्रदेश नं. २, वागमती प्रदेश, कर्णाली प्रदेश र सुदूरपश्चिम प्रदेशका विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाहरू,
- राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति, २०७५,
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन ऐन, २०७४,
- गुजरा नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७५,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना सम्बन्धी विभिन्न निकायका दस्तावेजहरू ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (सन् २०१८-२०३०)
- Bhandari, G. S., Thapa, R. B., Giri, Y. P., Manandhar, H. K., Jha, P. K., Maize, N., & Plaza, S. (2019). Farmer's Perception on CLimate Change and Maize Cultivation in relation to Insect Diversity across the Altitudinal Gradient of Nepal. *Journal of Agriculture and Forestry University*, 3, 85-97.
- Pandey, C. L. (2012). The Impact of Climate Change on Agriculture and Adaptation in Nepal. *Agribusiness and Information Management*, 4(1), 13-23.
- DHM. (2021). Meterological Observation: Precipitation data. In *Department of Hydrology and Meterology*. <https://www.dhm.gov.np/request-data>
- MoFE, DHM, & ICIMOD. (2019). *Climate Change Scenarios for Nepal for National Adaptation Plan (NAP)*. <http://nepal.spatialapps.net/nap>

अनुसूचीहरू

अनुसूची: १ नगर विपद् व्यवस्थापन समिति तथा उपसमितिहरू

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको संरचना

क्र.सं .	प्रतिनिधित्व	पद	कैफियत
१	नगरपालिका प्रमुख	अध्यक्ष	गाउँपालिका तथा
२	उपप्रमुख—	उपाध्यक्ष	नगरपालिकाले स्थानीय विपद्
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य	तथा जलवायु उत्थानशील
४	वडाध्यक्षहरू सबै	सदस्य	समितिको संरचनामा
५	नगरपालिकाले तोकेको विषयगत शाखाका प्रमुखहरू	सदस्य	आवश्यकता अनुसार परिमार्जन
६	स्थानीय तहमा रहेका सूरक्षा निकायका प्रमुखहरू	सदस्य	गर्न सक्नेछन् । समितिका
७	स्थानीय नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका प्रमुख	सदस्य	पदेन सदस्यबाहेक मनोनित
८	नगर कार्यपालिकाले मनोनित गरेको स्थानीय गैरसरकारी संस्थाको तर्फबाट ३जना महिलासहित १कम्तिमा — जना सदस्य		सदस्यको पदावधि बढीमा दुई वर्षको हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
९	स्थानीयस्तरमा उपलब्ध विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विज्ञमध्ये नगरपालिकाले मनोनयन गरेका २ जना	सदस्य	क्रमम्बरको हकमा ८सं . महिला, बाल क्लव वा संजाल, वालवालिका, युवा, शिक्षक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, ज्येष्ठ नागरिक, २ दलितलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।
१०	स्थानीय उद्योग बाणिज्य सँघको प्रमुख तथा प्रतिनिधि	सदस्य	
११	नगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन शाखाको प्रमुख	सदस्य सचिव	

योजना तर्जुमा तथा समन्वय समितिको संरचना

क्र.सं .	प्रतिनिधित्व	पद	कैफियत
१	नगरपालिकाउपप्रमुख	संयोजक	समितिले आवश्यकता
२	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य	अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका
३	बिषयगत क्षेत्रहेर्ने कार्यपालिकाका सदस्यहरू	सदस्य	बिषय विज्ञ वा बिषयगत
४	नगरपालिकाको विपद् जोखिम व्यवस्थान हेर्ने शाखा वा महाशाखा प्रमुख	सदस्य सचिव	शाखा महाशाखाकार्यालय/ प्रमुखलाई योजना तर्जुमा कार्यमा आमन्त्रण गर्न सकिने ।

वडा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको संरचना

क्र.सं .	प्रतिनिधित्व	पद
१	वडाको अध्यक्ष	अध्यक्ष
२	वडा सदस्यहरु	सदस्य
३	विषयगत शाखाका प्रमुखवा प्रतिनिधि	सदस्य
४	वडामा रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुखहरु	सदस्य
५	स्थानीय नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका, गैर सरकारी संस्थाका तर्फबाट एकजना महिला सहित २ प्रतिनिधि	सदस्य
६	वडा सचिव	सदस्य सचिव

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति, योजना तर्जुमा तथा समन्वय समितिसँग आवश्यक सहयोग तथा समन्वयका लागि तथा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापनको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि निम्नअनुसार उप-समितिहरु गरिएको छ तथापी स्थानीय अवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी उप-समितिकाहरुको सङ्ख्या थपघट गर्न सकिनेछ ।

क्र.सं.	उपसमितिको नाम—	ध्यान दिनु पर्ने कुरा	पदावधि
१	बातवरण तथा विपद् व्यवस्थापन उप समिति	उपसमितिको सदस्य चयन— गर्दा उपलब्ध भएसम्म सम्बन्धित विषयमा	पदेन सदस्यबाहेक अन्य सदस्यको कार्यकाल पाँच वर्षको हुनेछ
२	पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य उप समिति	ज्ञान भएका बालबालिका, महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका	
३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमिति	तथा विपद्को उच्च जोखिममा रहेका समुदायका प्रतिनिधिलाई प्राथमिकता	
४	लैङ्गिक समानता तथा संरक्षण उपसमिति	दिनु पर्नेछ ।	

अनुसूची २: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- परिषद्बाट स्वीकृत राष्ट्रिय नीति तथा योजना एवम् कार्यकारी समसत र प्रवेश विपद् व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत एकीकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना र कार्यक्रम अनुरूप हुने गरी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ,
- स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापका लागि बजेट विनियोजन गर्न लगाउने,
- सरकारी नीजि एवम् गैसरकारी संस्था, स्थानीय स्वसेवक, सामाजिक परिचालिका लगायत सम्बन्धीत सबै पक्षको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने
- स्थानीय तहका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वमसेवक, सामाजिक परिचालिका तथा समुदायलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्ध प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,
- भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका वा मापदण्ड पालना गराउने,
- स्थानीय समुदायलाई विपद् प्रति जागरुक बनाउन विपदसंग सम्बन्धीत योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न तथा विपदको घटना हुनासाथ प्रतिकार्यका लागि परिचालिका हुन बडा वा समुदायस्तरमा विपद् पूर्वतयारी तथा कप्रतिकार्य समिति गठन गर्ने,
- विपद् प्रतिकार्यका लागि आपत्कालीन नमूना अभ्यास गर्ने, गराउने,
- विपद् प्रभावित क्षेत्रमा उद्धार तथा राहातको व्यवस्था गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठानले यस ऐन बमोजिम कार्य गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,
- स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्वचेतावनी प्रणालीको विकास र संचालन गर्ने, गराउने ,
- स्थानीय स्तरमा आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रको स्थापना र संचालन गर्ने
- विपदमा परी हराएका विप्रेका वा नष्ट भएका कागजातको यकिन तथ्यडक अद्यावधिक गरी राख्न लगाउने,
- विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान स्तर निर्माण तथा परिचयपत्र वितरण गर्ने, गराउने,
- विपद्को समस्या प्रयोग गर्न सकिने गरी वारुणयन्त्र लगायतका अन्य उपकरणहरू तयारी हालतमा राख्न लगाउने,
- कार्यकारी समिति, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने गराउने ।
- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने गराउने

अनुसूची ३: उपसमितिहरूको काम, कर्तव्य तथा अधिकार

वातवरण तथा विपद् व्यवस्थापन उप समिति

विपद् पूर्व	विपद्को समय	विपद् पश्चात्
१ वातवरण तथा विपद् . व्यवस्थापन उप समिति		
पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीबारे सञ्चार माध्यम र अन्य स्रोतबाट प्राप्त सूचना प्राप्त गर्ने	विपद्को सूचना सबैभन्दा पहिले खोज तथा उद्धार कार्यदललाई दिने	क्षति विश्लेषण कार्यदलबाट भएको कार्य र क्षतिको अवस्थाको जानकारी लिने
पूर्वचेतावनी प्रणालीको स्थापनाका लागि जिविस, गाविस, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण डिभिजन कार्यालयसँग समन्वय गर्ने	यस्तो सूचना जिल्ला आसकालीन कार्यसंचालन केन्द्र, स्थानीय प्रहरी, जिल्ला प्रहरी, शसस्त्र प्रहरी, नेपाली सेना, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, पालिका, जिसस र जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिलाई उपलब्ध गराएर सहयोग माग गर्ने	विपद्पछि उत्पन्न भएको थप सङ्घटासन्नता र जनजीवनमा परेको असरको समीक्षा गर्ने
उपलब्ध पूर्वचेतावनी प्रणालीको सुरक्षा र संरक्षण गर्ने	विपद्सम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी जानकारी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमाफर्त्त, जिविस र जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिलाई दिने	जनजीवनमा परेको असरअनुसार पूर्वतयारीका कार्यलाई निरन्तरता दिने ।
विपद्सम्बन्धी काम गर्ने वा अन्य सरोकारवाला निकायमा विपद्द्वारे सही जानकारी दिने	विपद्द्वारेको समाचार तथा सूचना सञ्चारमाध्यम वा पत्रकारलाई उपलब्ध गराउने	पुर्व सूचना प्रणालि संग सम्बन्धित संरचनागत पुजिमा भएको क्षतिको मर्मत संभार गर्ने र थप संरचनाको आवश्यकता भएमा पहल गर्ने ।
समुदायसँग नियमित छलफल गर्ने र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा प्रतिवेदन नियमित रुपमा दिने		स्थापित संयन्त्रमा भएका कमि कमजोरिमा सुधार ल्याउन पहल गर्ने ।
सञ्चारमाध्यम, पत्रकार महासङ्घ, स्थानीय पत्रकारसँग समन्वय गरी सूचना लिने र दिने काम गर्ने		
विपद् जोखिम व्यवस्थापनसम्बन्धी ज्ञानबद्धक सामग्रीको खोजी गरी समुदायमा उपलब्ध गराउने		
आपत्कालीन समयमा चाहिने निकायको फोनको सूची तयार गरी समुदायका सबै सदस्यलाई उपलब्ध गराउने		

विपद् पूर्व	विपद्को समय	विपद् पश्चात्
जनचेतना अभिवृद्धिका सामग्री जिल्ला र केन्द्रबाट सङ्कलन गरी जनचेतना अभियानमा हुने खर्च कटौती गर्ने		
सूचना प्रवाह र प्राप्तिको भरपदो संयन्त्रका लागि जिल्ला आपत्कालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र, जल तथा मौसम विभागका स्टेसनहरु, स्थानीय तहमा समुदाय आफैले संचालन गरेका स्टेसनहरु विचमा नियमित छलफल, बैठक, अनुगमन गर्ने र आवश्यकता अनुसार सूचना आदान प्रदान संयन्त्रमा परिमार्जन गर्ने ।		
रपूर्वतयारी तथा . प्रतिकार्य उपसमिति		
विपद्बाट विस्थापितलाई राख्नको लागि सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने	विपद् हुने मौसममा खोज तथा उद्धारको लागि तयारी अवस्थामा रहने	उद्धार गरिएका व्यक्ति, धनसम्पत्ति, पशुघनको सूची तयार गरी मूल समितिलाई दिने
उद्धारका लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीको बन्दोबस्त गर्न स्थानीय प्रहरी, नेपाली सेना, जिल्ला दवी प्रकोप उद्धार समितिसँग समन्वय गरी सहयोग माग गर्ने	सूचना तथा पूर्वचिन्तावनी कार्यदलको सूचनाका आधारमा अति जोखिममा रहेका परिवारलाई सुरक्षित स्थानमा लैजाने	विपद्मा परेर हराएका वा मृत्यु भएका मानिस र घरपालुवा पशुको सूची तयार गरी मूल समितिमाफत सुरक्षा निकाय र गाविसलाई उपलब्ध गराउने
उद्धारका लागि नेपाल रेडक्रस सोसाइटीसँग समन्वय गर्ने	त्यस्ता परिवारको महत्वपूर्ण सम्पत्ति र पशुघनको रक्षा तथा उद्धार गर्ने	उद्धार सामग्री पुनः यथास्थानमा राख्ने
बाढी र पहिरोको समयमा उद्धार गर्न सक्ने समुदायका सदस्यको पहिचान गरी उनीहरूको सम्पर्क नम्बर अध्यावधिक राख्ने	समुदायमा रहेका महिला, अपाङ्ग, बूढाबूढी, गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाको सूची तयार गरी मूल समितिलाई दिने र सहयोगको प्राथमिक सूचीमा राख्न आग्रह गर्ने	विपद्पछि फोहोरमैला व्यवस्थापनका कार्य गर्ने
उद्धारकर्मीका लागि तालिमको व्यवस्था गर्न गैसस, नेपाल रेडक्रस, प्रहरी र सेनासँग समन्वय गर्ने	घाइतेको तत्काल उपचार गर्न उद्धार कार्यदलसँगै विपद् प्रभावित क्षेत्रमा जाने	विस्थापित बसेको स्थानमा सरसफाइका कार्यलाई नियमित रूपमा सञ्चालन गर्ने
समुदायस्तरबाट उपलब्ध हुने राहत सामग्री सङ्कलन र भण्डारणको व्यवस्था गर्ने	घाइतेको प्राथमिक उपचार गरी आवश्यक परेमा स्वास्थ्यसंस्थामा पठाउन	महामारीजन्य रोगहरूको नियमित निगरानी गर्ने र सम्बन्धित निकायलाई जानकारी दिने

विपद् पूर्व	विपद्को समय	विपद् पश्चात्
सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गर्ने		स्वास्थ्य, सरसफाइ र जनस्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने
राहत सामग्री प्रयोग नभएमा त्यस्तो सामग्री नियमानुसार बिक्री गरी प्राप्त रकम कोषमा जम्मा गर्ने		
विपद्को समयमा घाइतेको उपचारको लागि प्राथमिक उपचार सामग्रीको व्यवस्था गर्ने		
विपद् नभएमा प्राथमिक उपचार सामग्रीको समय बाँकी रहँदै प्रयोग गरी पुनः नयाँ सामग्री तयारी अवस्थामा राख्ने		
स्थानीय स्वास्थ्य चौकीसँग समन्वय गरी आवश्यक सामग्री माग गर्ने		
स्थानीय तहमा एमबुलेन्स उपलब्ध भएमा सोको मर्मतसम्भार गरी दुरुस्त राख्ने व्यवस्था मिलाउने		
स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी विपद् पहिले र पछि हुन सक्ने महामारी तथा जनस्वास्थ्यसम्बन्धी समस्याबारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने		
जनचेतना अभिवृद्धिको लागि जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय र अन्य स्वास्थ्यसंस्थासँग सहयोग माग गर्ने		
स्वयंसेवकहरूलाई विपद् र महामारीबारे अभिमुखीकरण गर्ने		
३ अनुगमन तथा . मूल्याङ्कन उपसमिति		
पूर्ण रूपमा विस्थापित हुने परिवारलाई बसोबासको व्यवस्थाका लागि सार्वजनिक जग्गाको पहिचान गरी त्यस्तो जग्गा उपयोग गर्न नगरपालिका	सही समयमा कार्ययोजनाअनुसार राहत व्यवस्थापन गर्ने	विस्थापित भएर पुनःस्थापन हुन नसकेका परिवारलाई सुरक्षित स्थानमा बसोबासको व्यवस्थाका लागि पहल तथा पैरवी गर्ने

विपद् पूर्व	विपद्को समय	विपद् पश्चात्
र गाउँपालिकामार्फत् सम्बन्धित निकायसँग अनुमति लिने प्रक्रिया अघि बढाउने		
विस्थापितलाई सुरक्षित राख्ने स्थानको लागि उद्धार कार्यदलसँग समन्वय गरी सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने	जिल्लाबाट प्राप्त अनुदान वा राहत वितरणमा जिल्लाको कार्यदललाई सहयोग गर्ने	पुनःस्थापना हुन सक्ने परिवारको घर मर्मतसम्भारको लागि पहल गर्ने र सहयोगको लागि जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिलाई स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमार्फत् सिफारिस गरी पठाउने
स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्देशनमा आवश्यक कार्य गर्ने	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसँग सहमति लिएर अन्य आवश्यक कार्य गर्ने	क्षतिको विस्तृत विश्लेषणका लागि सङ्कलन गर्ने ।
विपद्पूर्व नै जनधनको हुन सक्ने क्षतिको विवरण सङ्कलन गर्ने ।	विपद्बाट भएको क्षतिको लेखाजोखा गरी आपत्कालीन सहयोगको आवश्यकता पहिचान गर्ने	गरिएको कामको समिक्षा गरी कमी कमजोरीहरूलाई पत्ता लगाउने ।
सम्भाव्य क्षति विश्लेषण नमुना फाराम तयार गर्ने ।	उपलब्ध सूचनाका आधारमा सहयोगका लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमार्फत सम्बन्धित निकायलाई उपलब्ध गराउने ।	
क्षति विश्लेषण स्वयंसेवकहरूलाई तालिम दिने ।		
क्षति विश्लेषण स्वयंसेवकहरूलाई तयारी अवस्थामा राख्ने ।		
४लैङ्गिक समानता . तथा संरक्षण उपसमिति		
मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको रेकर्ड अघवधिक गर्ने र तालिम संचालनको बन्दोवस्त मिलाउने	विपद् प्रतिकार्यका दौरान हुन सक्ने भेदभाव, हिंसा, दुःस्वप्न आदि घटनाको अनुगमन र पहिचान गर्ने	विपद्बाट प्रभावित व्यक्ति, परिवार र जोखिममा रहेका विभिन्न समूहमाथि विपद्को समय वा विपद् पश्चात् उत्पन्न हिंसा, शोषण, दुःस्वप्न, भेदभाव एवं हेलामा परेका समूहलाई मानवीय मापदण्डका आधारमा संरक्षण प्रदान गर्नु
विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन तथा जनचेतना अभिवृद्धि र अन्य क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समोवेशीकरण सुनिश्चित गर्ने	घटना घटेको वा घट्न सक्ने अवस्थामा कानूनी सहयोग तथा परामर्शमार्फत् दोषीलाई कारवाही गर्न सकिने व्यवस्था मिलाउने	

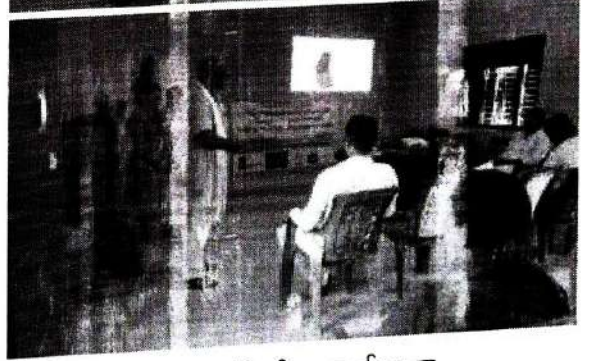

विपद् पूर्व	विपद्को समय	विपद् पश्चात्
लैङ्गिक समानता र संरक्षण सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने	विपद् प्रभावितलाई आवश्यकता अनुसार मनोपरामर्श दिने	
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक, महिला, गर्भवति महिला तथा बालबालिका मैत्री आश्रयस्थलको पहिचान र निर्माणमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिलाई सहयोग गर्ने	हराएका वा विछोडिएका परिवारको खोजी र पुनर्मिलनको लागि सहजीकरण गर्ने	
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक, महिला, गर्भवति महिला, दलित, जनजाति तथा बालबालिकालाई सुरक्षा सम्बन्धी पूर्वजानकारी एवं अभिमुखीकरण गर्ने	राहत वितरण गरिँदा राहत सामग्रीहरु बलबालिका, महिला, गर्भवति तथा सुत्केरी महिलाका लागि विशेष सामग्रीको व्यवस्था गर्न विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समूहलाई आग्रह र सहयोग गर्ने	

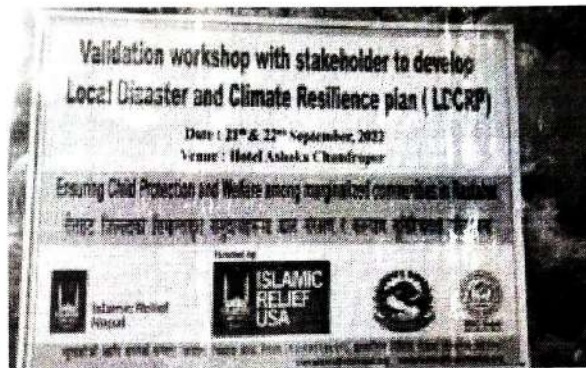
अनुसूची ४: कार्यक्रमको केहि झलक

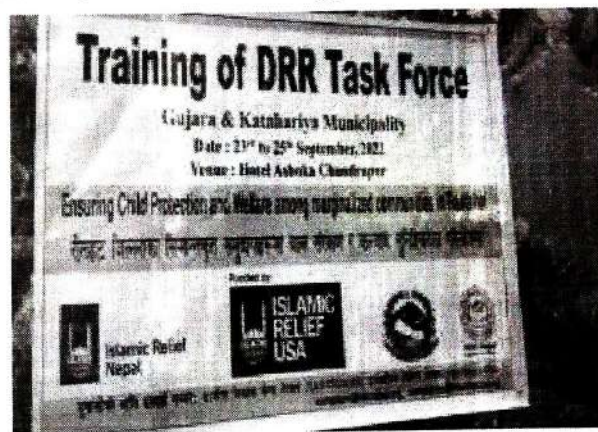
वार्ड स्तरीय संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

पालिका स्तरीय संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण र योजना निर्माण कार्यशाला

पालिका स्तरीय संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणको नातिजा प्रस्तुतीकरण

खोज, उदार र आधारभूत उपचार प्रशिक्षण कार्यक्रम